

คำชี้แจง

ข้าพเจ้าหวังจะให้มีแบบแผนซึ่งเป็นหลักสูตรการศึกษา พร้อมด้วยแบบประกอบการศึกษาขึ้นอย่างบริบูรณ์ จึงได้ดำเนินการเป็น ๒ ส่วน คือให้เจ้าหน้าที่กองตำราจัดทำเองส่วนหนึ่ง ขอร้องเพื่อนสหพรหมจารีในวัดต่าง ๆ ให้ช่วยร่วมมือกันทำอีกส่วนหนึ่ง ผลแห่งความหวังอันนี้ได้สำเร็จโดยลำดับ พอเชื่อได้ว่าต่อไปเราจักมีแบบแผนบริบูรณ์สำหรับการศึกษา.

บัดนี้ คณะกรรมการกองตำราได้ร่วมมือกันเรียบเรียงอุปกรณ์วันยมุขเล่ม ๑ ขึ้นสำเร็จอีก ๑ เล่ม นับว่าแบบแผนสำหรับการศึกษาวินยมุข ได้บริบูรณ์แล้วทั้งที่เป็นหลักสูตรทั้งที่เป็นแบบอุปกรณ์.

การเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ได้ล่าช้าเป็นเวลาหลายเดือน เพราะเจ้าหน้าที่มีภาระหลายอย่างและต้องผ่านการตรวจหลายคน เพื่อให้เป็นที่เรียบร้อยเท่าที่จะได้ ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดีในความสำเร็จแห่งการงานแผนกนี้ และขอขอบใจท่านผู้ทำและผู้ตรวจนั้น ๆ ด้วย หวังว่าบรรดาครูและนักเรียนทั้งหลาย ก็คงพอใจโดยทั่วกัน.

พระมหาทองสีบ จารุณฺโณ

หัวหน้ากองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๕

คำนำ

การศึกษาปริยัติธรรมแผนกนักธรรม นับว่าเจริญขึ้นโดยลำดับ ปรากฏว่านักเรียนผู้เข้าสอบนักธรรมทุกชั้น มีจำนวนมากขึ้นเสมอ ก็แลนักเรียนนั้น ๆ ต้องอาศัยหนังสือแบบประกอบการศึกษาที่ถูกต้อง

เป็นหลักเชื่อถือได้ มิฉะนั้นจะได้รับความรู้ที่ผิดหรือไม่สมบูรณ์ กล่าวคือบกพร่องด้วยหลักวิชา เป็นภัยแห่งการศึกษาในปัจจุบันและเป็นภัยแก่ตนเองในอนาคต.

บัดนี้ มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีโครงการสร้างแบบแผนในการศึกษาให้สมบูรณ์ ได้พยายามทำทั้งหลักสูตรและแบบอุปกรณ์ตลอดเวลาหลายปี เฉพาะส่วนวินัย ได้จัดการพิมพ์อุปกรณ์วินัยमुखเล่ม ๒-๓ แล้ว แต่อุปกรณ์วินัยमुखเล่ม ๑ ซึ่งมีเนื้อความพิสดาร ยากต่อการจดจำ ควรจะเสร็จก่อน กลับเสร็จภายหลัง เพราะเหตุหลายประการ.

อนึ่ง วิธีทำนั้น ได้คัดเอาคำแปลสิกขาบทจากหนังสือนวโกวาทมาตั้งเป็นตัวบท เพราะคำแปลสิกขาบทในวินัยमुखได้แลจากบาลีโดยไม่ตัดไม่ลัด ทำให้ผู้ไม่คุ้นเคยกับสำนวนเข้าใจได้ยาก และได้พยายามรักษาเนื้อความในวินัยमुखไว้ ไม่ให้เสียอรรถรส คือเพียงแต่ย่อถ้อยเอาใจความให้น้อยลง เพื่อให้เหมาะสมเป็นหนังสือประเภทอุปกรณ์ เมื่อได้ร่างเสร็จแล้ว จึงได้ขอให้พระมหาวิมล ธมฺมสาโร ป.๘ วัดราชาธิวาส และพระมหาทองคำ จันทูปโม ป.๘ วัดบรมนิวาส ตรวจตราอีกครั้งหนึ่ง ครั้นได้รับการตรวจและแก้ไขในบางประการแล้ว ในที่สุด

๑. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดราชผาติการาม.

พระมหาทองสีบ จารุณโณ ป.๕ วัดมกุฏกษัตริยาราม หัวหน้ากองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ก็ได้ตรวจและแก้ไขอีกจนสำเร็จเป็นเล่มขึ้น.

ข้าพเจ้าขออุทิศน้ำพักน้ำแรงในการทำหนังสือนี้ บูชาพระคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงรจนานหนังสือวินัยमुखเล่ม ๑ และท่านบูรพาจารย์ทั้งหลายผู้ประสิทธิ์ประสาท

ความรู้ความสามารถจนทำหน้าที่เล่นเกมนี้สำเร็จโดยประสงค์.

พระมหาจับ จิตฺมโมป.๗

พระมหากำหยัด อาราจาโร ป.๕

พระมหาเฉลียว เฉโก ป.๕

พระมหาเนื่อง สุปพฺโท ป.๕

พระคณาจารย์ตรีทางรจนา และกรรมการกองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๑. สมเด็จพระวันรัต วัดโสมนัสวิหาร.

หัวข้อวินิจฉัยปัญหาวินัยบัญญัติ

ของ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

๑. พึงพิจารณาคำในสิกขาบท และพึงเข้าใจความในคำนั้น เช่นคำว่า อวคตฺตริมฺนุสฺสธรรม พุคฺคปค มาสฺตวฺ คำเหล่านี้ บางคำ ก็บ่งเจตนาอยู่ในตัว บางคำก็ไม่บ่ง.

๒. พึงรู้ประสงค์แห่งการตั้งสิกขาบท เช่นห้ามพุดมูสา ห้ามเปิดหรือปิดอาบัติ ห้ามไม่ให้เทน้ำมีตัวสัตว์รดดินหรือหญ้า.

๓. พึงกำหนดเจตนา สิกขาบทบางอย่างต้องมีเจตนาและทำ ผ่าฝืนจึงเป็นอันล่วง สิกขาบทบางอย่างไม่บ่งเจตนา เช่นนี้สักว่าทำ ก็เป็นอันล่วง. เจตนาที่พึงกำหนดรู้ด้วยคำว่าแกลิ่ง ฐูอยู่ เป็นต้น บางคำก็บ่งเจตนาอยู่ในตัว เช่นพุดปค บางคำก็ไม่บ่ง เช่นดื่ม.

๔. พึงกำหนดองค์ของสิกขาบทว่ามีเท่าไร และอย่างไรบ้าง เช่นอทินนาทาน วัตถุอันมราชา ๕ มาสก เป็นองค์ของปาราชิก ขอจีวร ต่อคฤหัสถ์ อันเป็นปาจิตติย คฤหัสถ์นั้นไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ไม่มีสมัย ไม่ลาภิกขุเข้าบ้านในเวลาวิกาล เฉพาะภิกษุมิในอาราม.

๕. พึงเทียบสิกขาบทอันมีความคล้ายคลึงกัน เช่นสังฆาติเสส ที่ ๖ กับที่ ๗ โภชนวรรคที่ ๕ แห่งปาจิตติย และโภชนปฏิสังยุตต์

ที่ ๑๐ แห่งเสขียวัตต์ และรโหณิสัชชะที่ ๒, ที่ ๔, ที่ ๕ แห่งอเจลกวรรค
ปาจิตตีย์ นี้รู้ได้ด้วยเทียบเคียง.

๖. ฟังสังเกตสิกขาบทที่น่าเห็นว่าแย้งกัน เช่นจิวรรคที่ ๑
กับที่ ๓ แห่งนิสัสคคีย์ และมุสาวาทวรรคที่ ๕ กับสัปปาณวรรคที่ ๔.

๗. ฟังใส่ใจจำลำดับแห่งสิกขาบท และหัวข้อแห่งประเภทต่าง ๆ
เช่นโกชนะ ๕ อธิกรณ์ ๔ ไม่เช่นนั้นมักจำไม่ได้ครบ ตกหล่นใน
ระหว่าง ๆ และนึกถึงไม่ได้คล่อง.

๘. ฟังอ่านหนังสืออื่นที่อธิบายความกว้างออกไป เช่น วินัยมุข
และบุพพสิกขาพรรณนา เพื่อจะได้ความรู้เข้ามาประกอบ.

๙. ฟังรู้จักใคร่ครวญถึงข้ออันภิกษุทำ ถ้าไม่ครบองค์เป็นเหตุ
ต้องอาบัติไม่เต็มที แต่ไม่พ้นไปได้ด้วยประการทั้งปวง เช่นต้อง
อาบัติลดลงมาเป็นส่วนบุพพประโยคบ้าง ส่วนวัตถุบ้าง จะฟังรู้ได้
ด้วยอ่านหนังสืออื่น หรือได้ฟังอธิบาย.

๑๐. ปัญหาที่ผูกขึ้นถามนั้น หมายจะให้ผู้เรียนมีความฉลาด
ไหวพริบ รู้จักสังเกต จึงเป็นปัญหาต่างชนิด กล่าวข้อความเต็ม
บริบูรณ์ก็มี กล่าวความบกพร่องก็มี ฟังพิจารณาตามหลัก ดังนี้ :-

ก. ให้เข้าใจเนื้อความแห่งปัญหาก่อน ถ้าเข้าใจผิด ตอบย่อม
ผิดตาม.

ข. ให้รู้จักปัญหาบริบูรณ์หรือบกพร่อง แล้วตอบโดยฐานะ.

ค. ปัญหาบางข้อ ถามโดยทางอ้อม เช่นภิกษุเดินผ่านแถวทหาร
อันฝึกหัดและเหลียวดู เช่นนี้ไม่เป็นอาบัติ เพราะอเจลกวรรค

แบบประกอบนักรรรมตรี - อุปกรณ์วินัยมุข เล่ม ๑ - หน้าที่ 3

ที่ ๑๐ แต่เป็นอาบัติเพราะไม่ทอดจักษุ เป็นตัวอย่าง.

๑๑. ฟังรู้จักความล่วงอันเดียว แต่เป็นเหตุต้องอาบัติหลาย
ชนิด เช่นพุดมุสาวาท เป็นตัวอย่าง.

แบบประกอบนักธรรมตรี - อุปกรณ์วิญญู เลข ๑ - หน้าที่ 4

อุปกรณ์วินัยมุข เล่ม ๑

กัณฑ์ที่ ๑

อุปสัมปทา

ตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาจนบัดนี้ ได้มีประเพณีการอุปสมบท
เกิดขึ้น โดยมุ่งผล ๒ ประการ คือ :-

๑. ได้ยังประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้สำเร็จแก่มหาชน.
๒. ทำชีวิตของตนไม่ให้ไร้ผลเปล่า.

วิธีอุปสมบท ๓ อย่าง

๑. เอหิภิกขุอุปสัมปทา อุปสมบทด้วยพระองค์ทรงเอง ด้วย
พระวาจาว่า " จงเป็นภิกษุ มาเถิด. "
๒. ติสรณคมนุปสัมปทา อุปสมบทด้วยให้ถึงสรณะ ๓.
๓. ฉัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา อุปสมบทด้วยกรรมมีฉัตติ
เป็นที่ ๔.

การกสงฆ์แห่งภิกษุทั้งหลาย มี ๔

๑. จตุวรรค มีพวก ๔.
๒. ปัญจวรรค มีพวก ๕.
๓. ทศวรรค มีพวก ๑๐.
๔. วิสดิวรรค มีพวก ๒๐.

องค์กำหนดสงฆ์ผู้ให้อุปสมบท ๒

๑. มัชฌมประเทศ กำหนดอย่างต่ำ ๑๐ รูป.
๒. ปัจจันตชนบท กำหนดอย่างต่ำ ๕ รูป.

การบวช ๒ ประเภท

๑. บวชเป็นภิกษุ เรียกว่าอุปสัมปทาหรืออุปสมบท.
๒. บวชเป็นสามเณร เรียกว่าบรรพชา และวิธีที่สงฆ์จะให้อุปสมบท ก็ให้แก่ผู้ได้รับบรรพชาเป็นสามเณรมาแล้ว.

กิจที่จะต้องทำก่อนอุปสมบท เรียกบุพพกิจ มี ๔ คือ :-

๑. ต้องตรวจตราผู้จะอุปสมบทให้เป็นผู้สมควร.
๒. ต้องให้มีอุปัชฌายะ.
๓. ต้องตรวจตราบริวารที่จำเป็น.
๔. ผู้อุปสมบทต้องเปล่งคำขอ.

สมบัติแห่งการอุปสมบท ๕

๑. วัตถุสมบัติ.
๒. ปริสสมบัติ.
๓. สีมาสมบัติ.
๔. ญัตติสมบัติ.
๕. อนุสาวนาสมบัติ. รวมเรียกว่า กรรมวาจาสมบัติ.

๑. วัตถุสมบัติ ๔

๑. เป็นชายมีอายุครบ ๒๐ ปี.
๒. ไม่เป็นมนุษย์วิบัติ.

๓. ไม่ใช่คนทำความผิดอย่างร้ายแรง เช่นฆ่ามารดาบิดา เป็นต้น.

๔. ไม่ใช่คนทำความเสียหายในพระพุทธศาสนาอย่างหนัก เช่น เป็นปราชิกเมื่อบวชคราวก่อน เป็นต้น.

๒. ปริศสมบัติ

ได้แก่ครอบครัวกำหนดการประชุมสงฆ์ผู้ทำกิจนั้น ๆ.

๓. สีมสมบัติ

ได้แก่เขตที่ชุมนุม ภิกษุผู้เข้าประชุมสงฆ์แม้ครอบครัวกำหนดแล้ว ก็ต้องสันนิบาตในเขตชุมนุม ผู้ไม่ได้เข้าประชุมหรือเข้าประชุมได้ได้ ต้องมอบนันทะ.

๔-๕. กรรมวาจาสมบัติ

เป็นหน้าที่ของภิกษุรูปหนึ่ง ผู้มีความรู้ความสามารถจะสวดประกาศให้สงฆ์ฟัง คือ :-

๑. เทียวแรก เป็นคำเศติยสงฆ์ ขอให้อุปสมบท แก่ผู้จะอุปสมบท เรียกว่าอุตติ.

๒. อีก ๓ เทียวหลัง เป็นคำหาหรือและตกลงกัน เรียกว่าอนุสาวนา.

วิบัติ ๕

วิบัติ ๕ ฟังรู้ตามนัยอันตรงกันข้ามกับสมบัติ ๕.

กัณฑ์ที่ ๒

พระวินัย

พระพุทธรูปัญญัติและอภิธมาจาร เรียกว่าพระวินัย เพราะเป็นระเบียบแบบแผนที่พระศาสดาทรงตั้งขึ้น เพื่อบริหารหมู่สาวกให้ประพฤติดีงาม ชักจูงให้มีความประพฤติลงรอยเดียวกัน มิฉะนั้นการปกครองหมู่สาวกที่มีมากขึ้นโดยลำดับจะไม่เรียบร้อย ไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสของผู้พบเห็น.

พระบัญญัติ

๑. พระวินัยนั้น ไม่ได้ทรงวางไว้ล่วงหน้า ค่อยมีมาโดยลำดับตามเหตุเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่านิทานบ้าง ปกรณ์บ้าง นิทานและปกรณ์นี้เรียกว่ามูลแห่งพระบัญญัติ ซึ่งเป็นข้อที่ทรงตั้งไว้เดิม.
๒. พระบัญญัติที่ทรงตั้งไว้แล้ว แม้ไม่เป็นไปโดยสะดวก ก็ไม่ทรงถอนเสียทีเดียว ทรงดัดแปลงตั้งเพิ่มเติมทีหลัง เรียกอนุบัญญัติ.

วิธีตั้งพระบัญญัติ

๑. เมื่อเหตุเกิดขึ้นแล้ว ตรัสสั่งประชุมสงฆ์.
๒. ตรัสถามภิกษุผู้ก่อให้เกิดทุลารับ.
๓. ชี้โทษแห่งการประพฤติผิด และแสดงอนิสงส์แห่งการสำรวม.
๔. วางโทษคือปรับอาบัติไว้หนักบ้างเบาบ้าง.

อาบัติ ๓ สถาน

กิริยาที่ล่วงละเมิดพระบัญญัติ และมีโทษเหนือตนอยู่ ชื่อว่า

อาบัติ แปลว่า ความต้อง มีโทษ ๓ สถาน คือ :-

๑. อย่างหนัก ให้ขาดจากความเป็นภิกษุ.
๒. อย่างกลาง ต้องให้อยู่กรรม.
๓. อย่างเบา ให้ประจานตนต่อหน้าภิกษุด้วยกัน.

อาบัติอีก ๒ สถาน

๑. อเตกัจฉา อาบัติที่แก้ไขไม่ได้.
๒. สเตกัจฉา อาบัติที่แก้ไขได้.

ชื่อของอาบัติ ๗

๑. ปาราชิก ๒. สังฆาติเสส ๓. อุลลัจจัย ๔. ปาจิตตีย์
๕. ปาฏิเทศนียะ ๖. ทุกกฏ ๗. ทุพภาสิต.

ปาราชิกมีโทษอย่างหนัก เป็นอเตกัจฉา สังฆาติเสสมิโทษอย่างกลาง อุลลัจจัย ๗ ลข ทุพภาสิต ๕ นี้ มีโทษอย่างเบา ตั้งแต่สังฆาติเสสลงมาเป็นสเตกัจฉา.

สมุฏฐานแห่งอาบัติโดยตรง ๔

๑. ลำพังกาย.
๒. ลำพังวาจา.
๓. กายกัมบจิต.
๔. วาจากัมบจิต.

ในบาลีเพิ่มเข้าอีก ๒

๑. กายกัมบวาจาควนกันเข้า.
๒. กายกัมบวาจານัน เตมจิตเข้าด้วย.

อาบัติเพ่งโดยเจตนา

๑. สจิตตกะ เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานมีเจตนา.

๒. อจิตตกะ เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานแม้ไม่มีเจตนา.

ทางกำหนดรู้อาบัติว่าเป็นสจิตตกะหรืออจิตตกะนั้น คือรูปความ
และโวหารในสิกขาบทนั่นเองบ่งชี้.

โทษแห่งอาบัติ ๒

๑. โลกวัชชะ เป็นโทษทางโลก.

๒. ปิณณัตติวัชชะ เป็นโทษทางพระบัญญัติ.

อาการต้องอาบัติ ๖

๑. อลชชิตา ต้องด้วยไม่ละอาย.

๒. อฉานตา ต้องด้วยไม่รู้.

๓. กุกกัจจปกตตตตา ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ.

๔. กบปิเย กบปิยสญญิตา ต้องด้วยสำคัญว่าควร ในของ
ไม่ควร.

๕. กบปิเย อกบปิยสญญิตา ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควร ใน
ของควร.

๖. สติสมุโมสา ต้องด้วยลืมสติ.

หลักที่จะพึงปฏิบัติในการต้องอาบัติมี ๓

๑. เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้ต้องอาบัติ จะต้องทำคืนตามวิธีนั้น ๆ.

๒. เป็นหน้าที่ของภิกษุอื่นผู้รู้เห็นจะพึงตักเตือนด้วยเมตตา.

๓. เป็นหน้าที่ของสงฆ์จะพึงทำตามสมควรแก่พระธรรมวินัย.

อานิสงส์พระวินัย

พระวินัยนั้น ภิกษุรักษาดีแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ คือ :-

๑. ไม่เดือดร้อน ซึ่งเรียกว่า วิปปฏิสาร.
  ๒. ย่อมได้รับความเข้มแข็ง เพราะรู้สีกว่าประพฤติดังงามแล้ว ไม่ถูกจับกุมลงโทษเป็นต้น.
  ๓. จะเข้าสมาคมกับภิกษุผู้มีศีล ก็อาจหาญไม่สะทกสะท้าน.
- ส่วนภิกษุผู้ไม่รักษาวินัยดังกล่าวนี้ ย่อมได้รับผลตรงกันข้าม กับอานิสงส์ข้างต้นนั้น.

ผลที่มุ่งหมายแห่งพระวินัย ๘

๑. เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด.
๒. " " ความลวงโลกเลียงชีพ.
๓. " " ความคูร้าย.
๔. " " ความประพฤติเลวทราม.
๕. " " ความประพฤติเสียหาย.
๖. " " ความเล่นชุกชอน.
๗. ทรงคล้อยตามความนิยมในครั้งนั้น.
๘. เพื่อให้เป็นธรรมเนียมของภิกษุ.

ประโยชน์การบัญญัติพระวินัย ๑๐

๑. สงฆ์สูญจตุตถาย เพื่อความดีแห่งหมู่.
๒. สงฆ์พาสุตาย เพื่อความสำราญแห่งหมู่.
๓. ทุมมงฺกุณิ ปุคฺคสถานิ นิคฺคหาย เพื่อกำจัดบุคคลผู้เกื้อ

ยาก [หน้าด้าน].

๔. เปศลานํ ภิกขุณํ ฆาสุวิหาราย เพื่อความอยู่เป็นผาสุกแห่ง
ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก.

๕. ทิฏฐมมิกานํ อาสวานํ สํวราย เพื่อระวังอาสวะที่จะเกิด
ขึ้นในปัจจุบัน.

๖. สมุปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิมทาน เพื่อกำจัดอาสวะที่จะ
มีต่อไปข้างหน้า.

๗. อปฺปสนฺนํ ปสาทาย เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่
เลื่อมใส.

๘. ปสนฺนํ ภิกขุโย ภาวาย เพื่อความเจริญยิ่ง ๆ ของผู้
เลื่อมใสแล้ว.

๙. สทฺธมฺมภูจิตฺตยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม.

๑๐. วินยานุกุทาย เพื่ออุดหนุนพระวินัย.

กัณฑ์ที่ ๓

สิกขาบท

พระบัญญัติเรียกว่าสิกขาบทมี ๒ คือ :-

๑. พุทธอาณา ได้แก่อาทิพรหมจริยกาสิกขา มาในพระปาติโมกข์.

๒. อภิธมาจาริกา คือขนบธรรมเนียมที่ภิกษุควรประพฤติ มา นอกพระปาติโมกข์.

สิกขาบทมาในพระปาติโมกข์

ท่านแสดงไว้ ๒ นัย คือ :-

๑. ตามบาลีพระสูตร มี ๑๕๐ สิกขาบท คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ สุทธกปาจิตตีย์ ๕๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ อธิกรณสมณะ ๗.

๒. แต่ในพระปาติโมกข์ที่สวดกันอยู่ และในคัมภีร์วิภังค์แห่ง สิกขาบท แสดงว่ามี ๒๒๗ สิกขาบท คือเต็มอนิยต ๒ เสดิยวัตต์ ๗๕.

การปรับอาบัติ ๒

๑. โดยตรง ๔ ได้แก่ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตตีย์ [อันต่างโดยนิสสัคคิยะ สุทธิกะ] และปาฏิเทสนียะ.

๒. โดยอ้อม ๓ ได้แก่ อุลลัจจัย ทุกกฏ ทุพภาสิต ทั้ง ๓ นี้ ส่วนเข้าในลักษณะที่ลดโทษมาจากอาบัติที่ปรับโดยตรง คือ :-

๑) อุลลัจจัย ลดลงมาจาก ปาราชิก และสังฆาทิเสส.

๒) ทุกกฏ ลดลงมาจากปาจิตตีย์ และปาฏิเทสนียะ.

๓) ทุพภาสิต " " โอมสวาทสิกขาบท.

ส่วนเสขยวัตต์ ถ้าไม่เอื้อเพื่อต้องทุกกฏ อาบัติเหล่านี้เอาชื่อ
วิภังค์เข้าประกอบว่า วิภังคกฤตัจจย วิภังคทุกกฏ. ส่วนตุพภาสิต
นั้นเรียกलय ๆ เพราะมาในวิภังค์แห่งเดียว. ส่วนสิกขาบทเดิมที่เป็น
ต้นค้ำนั้น เรียกว่า มาติกา.

อุทเทส ๕

สิกขาบทมาในพระปาติโมกข์นั้น จัดเข้าเป็นพวกตามชนิด
แห่งอาบัติ เรียกว่า อุทเทส มี ๘ คือ :-

๑. ปาราชิกุทเทส.

๒. สังฆาทิเสสุทเทส.

๓. อนियตุทเทส.

๔. นิสสัคคิยุทเทส.

๕. ปาจิตติยุทเทส.

๖. ปาฏิเทสนิยุทเทส.

๗. เสขิยุทเทส.

๘. อธิกรณสมถุทเทส.

และรวมทั้งนิทานนุทเทส คือค่านำหน้า เป็น ๕.

กัณฑ์ที่ ๔

ปาราชิก

ศัพท์นี้ แปลไว้ ๓ นัย คือ :-

๑. เป็นคุณบทของอาบัติ แปลว่า ยังผู้ต้องให้พ่าย.
๒. " " บุคคล " ผู้พ่าย
๓. " " ลิกขาบท " ปรับอาบัติปาราชิก.

มี ๔ ลิกขาบท :-

ลิกขาบทที่ ๑

ภิกษุเสพเมถุนต้องปาราชิก

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

๑. เมถุนธรรมนั้น น่าจะเข้าใจว่า หมายถึงเมถุนธรรมสามัญ ที่เป็นอาการของชายหญิง แต่ในคัมภีร์วิภังค์แสดงว่า กิริยาที่เสพ ในทวารเบาทวารหนัก หรือในปากของมนุษย์ชายหญิงก็ตาม เป็น พันทางก็ตาม ของสัตว์ดิรัจฉานตัวผู้ตัวเมีย หรือเป็นพันทาง ชื่อว่า เสพเมถุน. ภิกษุเสพในทวารเหล่านี้ แม้ไม่สำเร็จกิจ แต่องคชาต ได้เข้าไปเพียงเล็กน้อยเท่าเมล็ดงา จะมีอะไรสวมใส่ก็ตาม มนุษย์ อมนุษย์และดิรัจฉานนั้นยังเป็นอยู่ก็ตาม ตายแล้วก็ตาม แต่ชาก ยังบริบูรณ์หรือแห้ววินไปบ้าง ยังเป็นวัตถุจะให้สำเร็จกิจในทางนี้ ต้องอาบัติปาราชิก.

๒. ถ้าภิกษุถูกข่มขืนแต่ยินดี แม้ขณะใดขณะหนึ่ง ต้องอาบัติ ปาราชิกเหมือนกัน.

๓. ภิคุษยอมให้บุรุษอื่นเสพเมณุนในทวารหนัก จะถูกข่มขืน หรือลักหลังและตื่นรู้ตัวขึ้น แต่ยินดี ต้องอาบัติปาราชิกเหมือนกัน.

๔. ในวินิตวัตถุแห่งสิกขาบทนี้แสดงว่า ภิคุษหลังอ่อนปรารธนา จะเสพเมณุน ก้มลงอมองค์กำเนิด หรือมืองค์กำเนิดยาวสอดเข้าไปในทวารหนัก ย่อมต้องอาบัติปาราชิกเหมือนกัน.

บุพพประโยค

๑. ทวารที่เป็นวัตถุแห่งอาบัติปาราชิกนั้น ของมนุษย์หรือของ สัตว์ที่ตายแล้ว แหว่งเว้าไปมาก ไม่ให้สำเร็จกิจเต็มที่ และองค์กำเนิดของบุรุษ เป็นวัตถุแห่งอาบัติถุลลัจจัย.

๒. อวัยวะนอกนี้ก็ดี วัตถุอันไม่มีวิญญาณ เช่นตุ้กตาก็ดี เป็น วัตถุแห่งอาบัติทุกกฏ.

อนาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิคุษ ๒ ประเภท คือ :-

๑. ภิคุษที่ถูกลักหลัง ไม่รู้ตัว.

๒. ภิคุษผู้ถูกข่มขืน ไม่ยินดี.

และภิคุษอีก ๔ ประเภท คือ :-

๑. ภิคุษเป็นบ้ำคั้ง จนถึงไม่มีสติสัมปชัญญะ.

๒. ภิคุษผู้เพ้อ ถึงกับไม่รู้สีก.

๓. ภิคุษกระสับกระส่ายเพราะเวทนาคล้ำ ถึงกับไม่มีสติ.

๔. ภิคุษผู้ก่อเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้น ที่เรียกว่า อาทิ-

กัมมิกะ.

ทั้ง ๔ ประเภทนี้ พึงเข้าใจว่าได้รับยกเว้นทุกสิกขาบท เว้นแต่
ภิกษุอาทิกัมมิกะมีในสิกขาบทใด ไม่เป็นอาบัติเฉพาะในสิกขาบทนั้น.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุถือเอาของที่เจ้าของไม่ให้ได้ราคา ๕ มาสก ต้องปาราชิก.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ทรัพย์ ๒ ประเภท

๑. สังหาริมทรัพย์ ทรัพย์เคลื่อนที่ได้.
๒. อสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์เคลื่อนที่ไม่ได้.

อาหาร ๑๓

การถือเอาทรัพย์เป็นสังหาริมะ กำหนดว่าถึงที่สุดด้วยทำให้
เคลื่อนจากฐาน มีนัยดังนี้ :-

๑. ลัก ได้แก่เอาการถือเอาทรัพย์ที่เคลื่อนจากฐานได้ ด้วย
โดยจิตอันเป็นอาการแห่งขโมย.
๒. ชิงหรือชิงราว ได้แก่เอาการที่ชิงเอาทรัพย์ที่เขาถืออยู่ ด้วย
อาการอย่างใดอย่างหนึ่ง.
๒. ชิงหรือชิงราว ได้แก่เอาการที่ชิงเอาทรัพย์ที่เขาถืออยู่ ด้วย
อาการอย่างใดอย่างหนึ่ง.
๓. ลักต้อน ได้แก่เอาการที่ขับต้อนหรืองูปลศุสัตว์หรือสัตว์
พาหนะไป.
๔. แย่ง ได้แก่เอาการที่เข้าแย่งเอาของซึ่งคนถือทำตก.
๕. ลักสับ ได้แก่เอาการสับสลากรื้อถอนกับชื่อผู้อื่นในกองของ

ด้วยหมายจะเอาสลากที่มีราคา.

การถือเอาทรัพย์เป็นอสังหาริมะ กำหนดว่าถึงที่สุดด้วยขาดกรรมสิทธิ์แห่งเจ้าของ ดังนี้ :-

๖. คู่ ได้แก่อาการกล่าวคู่ เพื่อจะเอาที่ดินเป็นของตัว แม่เจ้าของจะขอคืนก็ไม่ยอม.

อาหารที่จะพึงกำหนดด้วยอาการอย่างอื่นนอกจากทรัพย์ดังนี้ :-

๗. นื้อ ได้แก่อาการที่รับของฝากแล้วเอาเสีย.

๘. ยักยอก ได้แก่อาการที่ภิกษุผู้เป็นภิกษุทายาทกริก มีหน้าที่รักษาเรือนคลัง นำเอาสิ่งของที่รักษานั้นไปจากเขตที่ดินมีกรรมสิทธิ์รักษา ด้วยโดยจิต.

๙. ตระบัด ได้แก่อาการที่นำของต้องเสียภาษี จะผ่านที่เก็บภาษี ซ่อนของเหล่านั้นเสีย.

๑๐. ปล้น ได้แก่อาการชักชวนกันไปทำโจรกรรม ลงมือบ้างมิได้ลงมือบ้าง ต้องอาบัติถึงที่สุดด้วยกันทั้งนั้น.

๑๑. หลอกหลวง ได้แก่อาการที่ทำของปลอม เช่นทำเงินปลอม เป็นต้น ต้องอาบัติด้วยทำสำเร็จ.

๑๒. กดขี่หรือกรรโชก ได้แก่อาการที่ใช้อำนาจข่มเหงเอาทรัพย์ผู้อื่น ดังราชบุรุษเก็บค่าอากรเกินพิกัด อาบัติถึงที่สุดในขณะได้ของมา.

๑๓. ลักซ่อน ได้แก่อาการที่เห็นของเขาทำตก แล้วเอาของมิไปไม่ เป็นต้นปกปิดเสีย อาบัติถึงที่สุดขณะทำสำเร็จ.

ต้องอาบัติเพราะการสั่ง

อาบัติในสิกขาบทนี้ ชื่อว่าต้องเพราะสั่ง เรียกสาณัตติกะ
อาการสั่งมีดังนี้ :-

๑. สั่งต่อเดียว ไม่มีปรักปပ်.
๒. สั่งเจาะจงทรัพย์.
๓. สั่งด้วยทำนimit ซึ่งเรียกว่าใช้ไป.
๔. สั่งกำหนดเวลา.
๕. สั่งหลายต่อ.
๖. สั่งด้วยใช้จำนวนไม่จำกัดลงไป ซึ่งเรียกว่าพูดไม่ตายตัว.

ราคาทรัพย์ที่ต้องอาบัติ

๑. ทรัพย์มีราคา ๑ บาท คือ ๕ มาสก เป็นวัตถุแห่งอาบัติ
ปาราชิก.
๒. ทรัพย์มีราคาหย่อน ๑ บาทลงมา แต่สูงกว่า ๑ มาสก เป็น
วัตถุแห่งอาบัติอุลลัจจัย.
๓. ทรัพย์มีราคาตั้งแต่ ๑ มาสกลงมา เป็นวัตถุแห่งอาบัติ
ทุกกฏ.

การถือเอาทรัพย์ที่มีต้องอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่มี
โดยจิต คือ :-

๑. ถือเอาด้วยสำคัญว่าของตน.

๒. ถือเอาด้วยสำคัญของหิง ที่เรียกว่าบังสุกุล.
๓. ถือเอาด้วยวิสสาสะ.
๔. ถือเอาเป็นของยืม.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุแล้งฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องปาราชิก.

ข้อความที่กำหนด ดังนี้ :-

อาการฆ่า ๗ ประเภท

๑. ให้ประหาร ได้แก่ฟันแทงและตี.
๒. ชักไปประหาร ได้แก่ยิงฟิงและขว้าง.
๓. วางไว้ทำร้าย ได้แก่วางขวาก ฟังหลาว วางของหนักไว้ให้ตกทับ วางยาตายและอื่น ๆ อีก.
๔. ทำร้ายด้วยวิชา เช่นร่ายมนตร์ หรือฆ่าด้วยกำลังไฟฟ้า ซึ่งประกอบให้มีขึ้นด้วยอำนาจความรู้.
๕. ทำร้ายด้วยฤทธิ์ เช่นมีตาเป็นอาวุธ เวลาโกรธดลิ่งตาแลดูผู้อื่นหมายจะให้ตาย หรือปล่อยสัตว์มีพิษเช่นงูเป็นต้นให้กัด.
๖. แสวงหาศัสตราวุธให้.
๗. พรรณนาคุณแห่งความตาย หรือชักชวน.

กำหนดวัตถุแห่งอาบัติ

๑. มนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก.
๒. สัตว์ที่เรียกว่ามนุษย์ ต่างโดยเป็นยักษ์เป็นเปรต และ

สัตว์ดิรัจฉานมีฤทธิ์ เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย.

๓. สัตว์ดิรัจฉานทั่วไป ตามนัยนี้น่าจะเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ แต่มีสิกขาบทแผนกหนึ่ง ซึ่งเป็นวัตถุแห่งปาจิตติย.

อาการที่ทำ

๑. พยายามฆ่ามนุษย์ ทำสำเร็จต้องอาบัติปาราชิก.

๒. ทำไม่สำเร็จเป็นแต่เพียงทำให้เจ็บตัว ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

๓. ทำไม่ถึงดั่งนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ.

๔. พยายามจะฆ่าตัวเอง ต้องทุกกฏ.

๕. พยายามจะฆ่าสัตว์อื่น ต้องอาบัติตามวัตถุ.

อาบัติในสิกขาบทนี้เป็นสจิตตะกะ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่แกลิ่ง.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุवादอุตตริมุสสธรรม [คือธรรมอันยิ่งของมนุษย์]

ที่ไม่มีในตนต้องปาราชิก.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

อุตตริมุสสธรรม ๒

๑. ฌาน คือรูปฌาน ๔ มีปฐมฌานเป็นต้น.

๒. โลกุตตรธรรม คือมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ รวมเป็น ๙.

ลักษณะการवादที่เป็นอาบัติ

คำว่า กล่าววาदन้อมเข้ามาในต้นนั้น มีกำหนดดังนี้ :-

๑. वादจ้ง ๆ ผู้ฟังเข้าใจความหมาย เป็นอาบัติปาราชิก.

๒. वादไม่เจาะจง ผู้ฟัง แม้คนหนึ่งเข้าใจ เป็นอาบัติปาราชิก

ถ้าไม่เข้าใจ เป็นอับติลลัจจัย.

อวดโดยอ้อมค้อมมี ๓

๑. อ้างลักษณะแห่งรูปพรรณ.

๒. อ้างบริวาร คือบาตรจีวร.

๓. อ้างที่อยู่อาศัย.

เมื่อเขาเข้าใจ เป็นอับติลลัจจัย เมื่อไม่เข้าใจ เป็นอับติ

ทุกกฎ.

อับติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ เพราะเหตุนั้น ไม่เป็นอับติ
แก่ภิกษุผู้พูดด้วยสำคัญว่าไม่บรรลุน และภิกษุผู้ไม่มีประสงค์ในอันจะ
อวดอ้าง.

สรุปอาบัติปาราชิก

๑. ภิกษุล่วงแต่ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ย่อมไม่ได้เพื่อจะอยู่กับภิกษุทั้งหลายอีก เหมือนในกาลที่ยังไม่ล่วง เป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้.

๒. แม้จะอุปสมบทอีก ก็ไม่เป็นภิกษุโดยชอบด้วยพระวินัยตลอดชาติ.

๓. อาบัติปาราชิกนี้ เป็นอเทกัจฉา แก่ไม่ได้ เป็นอนวเสสหาส่วนเหลือมิได้ เป็นมูลเจต ตั้ดรากรง่า.

กัณฑ์ที่ ๕

สังฆาทิเสส

ศัพท์นี้แปลไว้ ๒ นัย คือ :-

๑. เป็นชื่อของอาบัติ แปลว่าความละเมิด มีสงฆ์ในกรรมเบื้องต้น และกรรมอันเหลือ คือสงฆ์เป็นผู้รับโทษให้อยู่กรรม และสงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ.

๒. เป็นชื่อของสิกขาบท แปลว่าปรับอาบัติสังฆาทิเสส.

มี ๑๓ สิกขาบท คือ :-

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุแก่งทำให้น้ำอสุจิกเลื้อน เว้นไว้แต่ฝั้น ต้องสังฆาทิเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

องค์แห่งอาบัติ ๒

๑. ภิกษุพยายามด้วย สุกกะ [อสุจิ] เคลื่อนจากฐานด้วยเป็นองค์แห่งอาบัติสังฆาทิเสส.

๒. ภิกษุคิดและพยายาม แต่สุกกะหาเคลื่อนไม่ เป็นองค์แห่งอาบัติอุลลัจจัย.

เข้าใจอย่างง่ายว่า ประโยคแรกเป็นอุลลัจจัย เมื่อพร้อมด้วยประโยคที่ ๒ จึงเป็นสังฆาทิเสส.

สิกขาบทนี้ ปรารภทำเพื่อตนเอง จึงเป็นอนาถัตติกะ ใ้ใช้ให้

ผู้อื่นทำไมเป็นอาบัติ แต่ถ้าสั่งให้เขาทำให้แก่ตน ไม่พ้นจากอาบัติ และเป็นสจิตตกะ.

สาณัตติกะ และ อนาณัตติกะ

สาณัตติกะ ได้แก่สิกขาบทที่ต้องเพราะทำเอง และใช้ให้ผู้อื่นทำ.

อนาณัตติกะ ได้แก่สิกขาบทที่ต้องเพราะทำเอง ไม่ต้องเพราะใช้ให้ผู้อื่นทำ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุมีความกำหนดอยู่ จับต้องกายหญิง ต้องสังฆาติเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

คำว่าหญิง

ในสิกขาบทนี้ หมายเอาหญิงมนุษย์ โดยที่สุกเกิดในวันนั้น และกิริยาจับต้องเคล้าคลึงนั้น หมายถึงอาการที่กำหนดในเมณฑแล้ว เคล้าคลึง หรือพยายามจับต้องอวัยวะของหญิง.

วัตถุแห่งอาบัติ ๓

๑. หญิง เป็นวัตถุแห่งสังฆาติเสส.
๒. บัณเฑาะก์ คือกะเทย เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย
๓. บุรุษและสัตว์ดิรัจฉานผู้เมีย เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

กิริยาที่ถูกต้อง

องค์แห่งสังฆาติเสส

๑. สำคัญถูกและต้อง.

๒. กายต่อกายถูกกันเข้า.

องค์แห่งถูกลัจจัย

๑. สำคัญเป็นอย่างอื่นและจับต้อง.

๒. กายต่อกายถูกกันเข้า.

อีกอย่างหนึ่ง

๑. สำคัญถูกและจับต้อง.

๒. กายและของเนื่องด้วยกาย ถูกกัน.

องค์แห่งทุกกฏ

๑. สำคัญถูกและถูกต้อง.

๒. ของเนื่องด้วยกายกับของเนื่องด้วยกาย ถูกกัน.

อีกอย่างหนึ่ง

๑. สำคัญเป็นอย่างอื่นและถูกต้อง.

๒. กายและของเนื่องด้วยกาย ถูกกัน.

สิกขาบทนี้เป็นสจิตตกะ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุไม่แกลั้งจะถูกต้อง.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พุดเกี่ยวหญิง ต้องสังฆาติเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

คำว่าหญิง

ในสิกขาบทนี้ หมายเอาหญิงมนุษย์เฉพาะที่รู้เดียงสา.

วัตถุแห่งอาบัติ

๑. หญิง เป็นวัตถุแห่งสังฆาติเสส.

๒. บัณเฑาะก์ เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย.

๓. บุรุษ เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

เขตแห่งอาบัติ

๑. ในหญิง ทวารเบา ทวารหนัก และเมถุน เป็นเขตแห่งสังฆาภิเสศ อวัยวะอื่นเหนือหัวเข้าขึ้นไป ใต้รากขวัญลงมา ในศอกเข้าไป เป็นเขตแห่งอุลลัจจัย อวัยวะพ้นจากนั้นเป็นเขตแห่งทุกกฏ.

๒. ในบัณเฑาะก์ ทวารและเมถุนเป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย อวัยวะทั้งปวง เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

๓. ในบุรุษทุกสิ่ง เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

สิกขาบทนี้ เป็นสจิตติกะ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้มุงอรรคมุงธรรมหรือมุงคำสอน พุควาจาเช่นนั้น.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พุดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกามต้องสังฆาภิเสศ.

ความหายของสิกขาบทนี้ เฟงถึงการพุดชวน ซึ่งต่างจากสิกขาบทก่อน อันหมายถึงการพุดเคาะ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุชักส่อให้ชายหญิงเป็นผิวเมียกัน ต้องสังฆาภิเสศ.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

หญิง ๒ ประเภท

๑. หญิงอยู่ในปกครองของมารดาบิดาเป็นต้น.
๒. หญิงต้องห้าม เช่นหญิงอยู่ในปกครองของสกุล.
ภิกษุรับเป็นเจ้าแก้วหรือชกสื่อให้เขาได้กัน เป็นอันล่วงสิกขาบท.

องค์แห่งการชกสื่อ

๑. รับคำของผู้วาน.
๒. บอกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง.
๓. กลับมาบอกผู้วาน.

แต่การชกสื่อยอมสำเร็จด้วยองค์ ๒ ก็มี เช่นชายวานภิกษุให้
บอกนัดหญิงแพศยา ถ้าหญิงนั้นรับคำแม้ไม่กลับมาบอก ความ
ปรารถนาก็คงสำเร็จ.

องค์แห่งอาบัติ

๑. ถ้าเขาวาน รับคำ เป็นอุลลัจจัย.
๒. บอกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นสังฆาติเสส.
๓. ถ้าจัดการเอง บอกแก่ฝ่ายแรกเป็นอุลลัจจัย.
๔. บอกแก่ฝ่ายที่ ๒ เป็นสังฆาติเสส.
๕. ผู้วาน เป็นเจ้าตัวชายหรือหญิงเองก็ตาม เป็นมารดาบิดา
หรือผู้ใหญ่อื่นของเขาก็ตาม ภิกษุรับแล้ว บอกแก่ฝ่ายหนึ่ง เป็นเจ้าตัว
ก็ตาม เป็นผู้ใหญ่ของเขาก็ตาม **คงต้องสังฆาติเสส.**
๖. ไม่ทำเอง สั่งให้ผู้อื่นทำแทนอีกต่อหนึ่ง ก็เหมือนกัน.
๗. เขาวานภิกษุหลายรูป รับเขาแล้ว บอกแม่แต่รูปเดียว

ต้องสังฆาทิเสสด้วยกันทั้งนั้น.

๘. ภิกษุแม้ไม่รู้ ชักโยงสามภรรยาผู้หย่ากันแล้วให้กลับคืนดีกันใหม่ ท่านว่าไม่พินอบติ.

อาบัติในสิกขาบทนี้ จึงจัดว่าเป็นอจิตตกะ.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุสร้างกุฎีที่ต้องก่อและโบกด้วยปูนหรือดิน ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของ ฯลฯ ต้องทำให้ได้ประมาณ และต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน มิฉะนั้น ต้องสังฆาทิเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

กุฎี

ความสำคัญเนื่องด้วยกุฎี มีอยู่เพียงทำอย่าให้ล่วงประมาณเท่านั้น ห้ามไว้เพื่อจำกัดการขอให้จบลง.

การแสดงที่

กิริยาที่ขอให้สงฆ์แสดงที่ให้ นั้น ก็คือทำการจับจองให้มีพยานเป็นหลักฐาน และเว้นชานไว้รอบเป็นเขตตามธรรมเนียมบ้านเมือง.

ประมาณแห่งกุฎี

ประมาณแห่งกุฎีนั้นยาวเพียง ๑๒ คืบพระสุคต โดยกว้างเพียง ๙ คืบ วดในร่วมใน.

องค์แห่งอาบัติ

๑. ภิกษุขอให้สงฆ์แสดงที่ให้แล้ว แต่กลับไปทำในที่อื่น หรือทำกุฎีให้ล่วงประมาณ แต่ละอย่าง ๆ เป็นประโยคแห่งสังฆาทิเสส

ทำอย่างเดียว ต้องอาบัติตัวเดียว ทำ ๒ อย่าง ต้องอาบัติ ๒ ตัว.

๒. อาบัติในบุพพประโยค เป็นทุกกฏ ทุกประโยคที่ทำ.
๓. จนถึงอีกประโยคหนึ่งจะสำเร็จ เป็นอุลลัจจัย.
๔. ทำสำเร็จ ต้องสังฆาทิเสส.

อาการล่วงอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ ควรจะสังเกตดังนี้ :-

๑. ต้องเพราะไม่ทำก็มี คือไม่ขอให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน.
๒. ต้องเพราะทำก็มี คือทำในที่อื่นจากที่อันสงฆ์แสดงให้ หรือทำให้ล่วงประมาณ.
๓. ต้องเพราะไม่ทำด้วย ต้องเพราะทำด้วยก็มี คือไม่ขอให้สงฆ์แสดงที่ให้และทำให้ล่วงประมาณ.

สิกขาบทที่ ๗

ถ้าที่อยู่ซึ่งจะสร้างนั้น มีทายกเป็นเจ้าของ ทำให้เกินประมาณนั้นได้ แต่ต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน มิฉะนั้น ต้องสังฆาทิเสส.

ความแปลกของสิกขาบทนี้ ก็เพียงมีทายกเป็นเจ้าของ ไม่ต้องมีจำกัดประมาณ เพราะไม่ต้องรบกวนขอต่อคนมาก.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุโกรธเคือง แกล้งใจทักขุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ต้องสังฆาทิเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

มูลแห่งการโจท

การทำคืนอาบัติ พระศาสดาตรัสสั่งให้เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้
ต้องจะทำเองก่อน ถ้าไม่ทำ จึงเป็นหน้าที่ของภิกษุอื่นผู้เห็นแก่พระ
ศาสนาจะพึงเตือน ถ้ายังคือด้าน ก็พึงโจทในท่ามกลางสงฆ์ได้ ด้วย
เห็นแก่พระศาสนา [พระพุทธานุญาตนี้ จึงเป็นเหตุให้ภิกษุโจทภิกษุ
ผู้อันตนเกลียดชัง ตามสิกขาบทนี้].

อนุวาทาธิกรณ์

การโจทด้วยอาบัติ อันเป็นอธิกรณ์ในที่นี้ ได้แก่อนุวาทาธิกรณ์
คือฟ้องหากันด้วยเรื่องละเมิดสิกขาบทต้องอาบัติ.

อธิกรณ์อันไม่มีมูล

เพราะประกอบด้วยอาการ ๓ คือ :-

๑. เว้นจากได้เห็น.
๒. เว้นจากได้ฟัง.
๓. เว้นจากได้รังเกียจ.

อธิกรณ์อันมีมูล

เพราะประกอบด้วยอาการ ๓ คือ :-

๑. ได้เห็นเอง.
๒. เรื่องมีผู้บอก และเชื่อโดยมีหลักฐาน.
๓. เว้นจากอาการ ๒ อย่างนั้น แต่กิริยาของเธอแสดงพิรุฐ
ให้เกิดรังเกียจ.

ลักษณะการโจท ๔

๑. เล่าถึงเรื่องที่ทำ.
๒. ระบุอาบัติ.
๓. ด้วยการห้ามสังวาส.
๔. ด้วยห้ามสามีจิกรรม.

หมายเหตุ แต่ข้อเหล่านี้ชัดพอจะเข้าใจว่าต้องอาบัติปาราชิก.

อาการต้องอาบัติ

๑. อธิกรณ์ไม่มีมูล ภิกษุโจทเองก็ดี สั่งให้โจทก็ดี ด้วยอาบัติปาราชิก ต้องสังฆาทิเสส.
๒. ภิกษุผู้ว่าต่างโจทก็ตามประสงค์ของผู้สั่ง ก็ต้องสังฆาทิเสสเหมือนกัน.
๓. อธิกรณ์มีมูลอันเพลา โจททำให้มันเข้า เป็นสังฆาทิเสส.
๔. อธิกรณ์มีมูล เช่น ได้เห็นจริง แต่กลับคล้อยคลาสนนิษฐานลงไม่ถนัด โจททำให้มันเข้าว่าได้เห็นโดยถนัด เป็นสังฆาทิเสส.
๕. จำเลยเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ คือต้องปาราชิกแล้ว แต่โจทก็สำคัญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และโจทด้วยอธิกรณ์ไม่มีมูล ต้องสังฆาทิเสสเหมือนกัน.

อาการที่ไม่เป็นอาบัติ

จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ แต่เขาใจว่า เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ โจทตรงตามอาการที่ได้เห็น ได้ฟังหรือรังเกียจ แม้อธิกรณ์นั้นไม่เป็นจริง เช่น โจทตามที่ได้รับแจ้งความเท็จ ไม่ต้องอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุโทษเนื่อง แก่งหาเลศโจทภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิก

ต้องสังฆาติเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

คำว่าเลศ

กำหนดคำว่าเลศด้วยอาการ ดังนี้ :-

๑. ถือเอาสัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีรูปร่างสูงต่ำ หรือได้เห็นคนมีผิวขาวหรือคล้ำเช่นจำเลย จึงอ้างมาเป็นเหตุโจทด้วยได้เห็นหรือสงสัย.

๒. ถือเอาชื่อเหมือนกัน เช่น เจ้าของเรื่องมีชื่อเหมือนกันเข้าได้ฟังคำบอกเล่าว่า คนชื่อเดียวกันจำเลยทำอย่างนั้น ๆ เก็บมาอ้างเป็นเหตุหาความโจทจำเลยด้วยได้ฟังและสงสัย.

๓. ถือเอาเลศแห่งอธิกรณ์เป็นเรื่องของจำเลย เช่นรู้ว่าจำเลยประพฤติล่วงสิกขาบทบางข้อ แต่ไม่ถึงปาราชิก แต่โจทให้แรงถือปาราชิก ย่อมไม่พ้นจากอาบัติ.

อธิกรณ์ที่เป็นเลศ

๑. เป็นเรื่องของผู้อื่น.

๒. เป็นเรื่องของจำเลยเอง.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุหากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุอื่นห้าม

ไม่ฟัง สงฆ์สวัสดิกรรมเพื่อให้ละข้อประพฤตินั้น ถ้าไม่ละต้อง

สังฆาทิเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

สงฆ์

สงฆ์ หมายถึงภิกษุทั้งหมดที่อยู่พร้อมเพรียงกัน คือมีสังฆวาสนเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน.

พากเพียร

คำว่า พากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์นั้น คือชวนขวายเพื่อจะให้แตกเป็นก๊ก จนถึงมีสังฆวาสนต่างกัน คือไม่ร่วมอุโบสถสังฆกรรม.

อริกรรม

อริกรรมเป็นเหตุแตกกันนั้น คือเถียงกันว่า นั่นธรรม นั่นไม่ใช่ธรรม. นั่นวินัย นั่นไม่ใช่วินัย เป็นต้น.

อาการที่เป็นอาบัติ

๑. เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้รู้เรื่องจะพึงห้ามปราม ถ้าไม่ห้ามต้องทุกกฏ.
๒. ถ้าห้ามแล้วไม่ฟัง พึงนำตัวมาท้วงกลางสงฆ์ว่ากล่าวอีก ๓ ครั้ง ถ้ายังขัดขืนอยู่ พึงสวดสมณุภาส คือประกาศห้ามด้วยอาณัติของสงฆ์ ด้วยญัตติจุดตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เป็นตัวการสละเสียได้ในคราวแรก ๆ จักว่าดี ถ้าไม่สละต้องทุกกฏทุกคราว.
๓. ถ้าสวดจนจบญัตติ คือคำเผด็จสงฆ์ จบอนุสาวนา คือคำহারือและตกลงของสงฆ์ ๒ คราวข้างต้น ต้องถูกลัจจัย.
๔. จบอนุสาวนาคราวที่ ๓ อันเป็นหนสุดท้าย ต้องสังฆาทิเสส.

๕. ในกรรมเป็นกรรม เข้าใจถูกก็ดี แคลงอยู่ก็ดี เข้าใจผิด
ก็ดี ไม่สละ เป็นสังฆาทิเสสเหมือนกัน.

เหตุนั้น อาบัติในสิกขาบทนี้ จึงเป็นอจิตตกะ ในกรรมไม่เป็น
กรรม ท่านว่าเป็นทุกกฎ.

สิกขาบทที่ ๑๑

ภิกษุประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง
ฯ ๓ ฯ ต้องสังฆาทิเสส.

สิกขาบทนี้ลงโทษผู้พลอยประพฤติตามด้วย จึงมีวิธีลงโทษที่
ต่างกัน คือ สงฆ์สวดสมณุภาสแก่ภิกษุนั้น กราวละ ๒ รูป ๓ รูปได้
ห้ามมิให้สวดยิ่งกว่านั้น. มีอธิบายว่า ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปจัดว่า
เป็นสงฆ์เหมือนกัน สงฆ์ฝ่ายหนึ่งจะทำกรรมแก่สงฆ์อีกฝ่ายหนึ่ง ผิด
แผนพระวินัย.

สิกขาบทที่ ๑๒

ภิกษุว่ายากสอนยาก ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง ฯ ๓ ฯ ต้องสังฆา-
ติเสส.

กิริยาว่ายากสอนยาก

หมายถึงการว่ายากสอนยาก ในสิกขาบททั้งหลาย คือมักไม่
เห็นโทษแห่งความประพฤติผิดในสิกขาบททั้งหลาย แม้จะมีภิกษุอื่น
ว่ากล่าว ก็ไม่เชื่อฟัง กลับตัดพ้อต่อว่าอีก ภิกษุผู้เช่นนี้ มีพระ
พุทธานุญาตให้ลงโทษ.

สิกขาบทที่ ๑๓

ภิกษุประทุษร้ายสกุล คือประจบคฤหบดี สงฆ์ไล่เสีย

จากวัด กลับว่าติเตียนสงฆ์ ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง ฯลฯ ต้องสังฆา-
ทิเสส.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ประทุษร้ายสกุล

คำนี้ หมายความว่า เป็นผู้ประจบเขาด้วยกิริยาทำตนอย่าง
คฤหบดี ขอมตน์ให้เข้าใช้สอย หรือด้วยอาการเอวเปรียบโดยเชิงให้
สิ่งของเล็กน้อยที่หวังได้มาก ทำอย่างนี้เรียกว่าประทุษร้ายสกุล เพราะ
ทำให้เขาเสียศรัทธาเลื่อมใสอันเป็นมูลแห่งกุศลสมบัติ.

ประพฤติเลวทราม

คำว่า ประพฤติเลวทราม นั้น คือประพฤตินอกทางของสมณะ
เป็นต้นว่า ประพฤติสูงส่งกับหญิงสาวในสกุล เล่นการพนัน เล่นชุกชน
ต่าง ๆ เล่นตลกคะนอง ร้องรำทำเพลง ภิกษุประพฤติเช่นนี้ มี
พระพุทธานุญาตไว้ให้สงฆ์ลงโทษทำปัพพาทนียกรรม ขับเสียจาก
อาวาส.

สรุปอาบัติสังฆาทิเสส

๑. สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบทนี้ ๘ สิกขาบทข้างต้นให้ต้องอาบัติ แต่แรกทำ เรียกว่าปฐมปาตติกะ ๔ สิกขาบทข้างปลาย ให้ต้องอาบัติ ต่อเมื่อสงฆ์สวดประกาศห้ามครบ ๓ ครั้ง เรียกยาวตติยกะ.

๒. เป็นธรรมเนียมของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส จะต้องแจ้งความนั้นแก่สงฆ์ อย่างต่ำเพียงจตุรรรค แล้วขอประพฤติวัตต์ชื่อมานัตต์.

๓. เมื่อสงฆ์สวดอนุญาตแล้ว ฟังประพฤติมานัตต์นั้นให้ถูกระเบียบ ๖ ราตรี เสร็จแล้วจึงมาขออภัยทานต่อสงฆ์เฉพาะวิสติวรรค เมื่อสงฆ์สวดอภัยทานระงับอาบัตินั้นแล้ว จึงกลับเป็นผู้บริสุทธิ์ตามเดิม.

๔. แต่ถ้าต้องอาบัติแล้ว ปิดเสียไม่บอกแก่ภิกษุด้วยกัน ปล่อยให้วันล่วงไปเท่าใด ต้องประพฤติวัตต์ชื่อปริวาสแถมก่อนสิ้นวันเท่าที่ปิดนั้น เสร็จแล้ว จึงประพฤติมานัตต์ต่อไป.

๕. อาบัติสังฆาทิเสสนี้ เป็นอาบัติหนักในฝ่ายอาบัติที่จะแก้ตัวได้ จึงเรียกว่าครุกาบัติ. มีเรื่องหยาบคายอยู่มาก จึงเรียกว่า ทุณฺณุตลาบัติ, ภิกษุผู้ต้องแล้วจะพ้นได้ด้วยอยู่กรรม จึงเรียกว่า วุณฺณานคามินี.

อนิยต

ศัพท์นี้ แปลว่าไม่แน่ มี ๒ นัย คือ :-

๑. เป็นชื่อของวิตกกัมมะ คือความละเมิดพระบัญญัติ แปลว่า วิตกกัมมะที่ไม่แน่.

๒. เป็นชื่อของสิกขาบท แปลว่าวางอาบัติไว้ไม่แน่.

มี ๒ สิกขาบท คือ :-

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนมีควรเชื่อได้ มาพูดขึ้นด้วยกรรม ๓ อย่าง คือ ปาราชิก หรือสังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น หรือเขาว่าจำเพาะกรรมใด ให้ปรับจำเพาะกรรมนั้น.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะว่าจำที่ควรเชื่อ

คุณบทว่า มีวาจาที่ควรเชื่อได้ของผู้กล่าวนั้น กล่าวไว้สำหรับ แสดงหลักฐานของผู้พูดจะให้ฟังเอาเป็นจริงได้.

วิธีปรับโทษ ๒ ประเภท

๑. ผู้พูดไม่ยืนยันไปชัดว่าเป็นอย่างนั้น ๆ ให้ปรับตามปฎิญาญา ของภิกษุ.

ข้อนี้ ควรถือเป็นแบบสำหรับตัดสินอธิกรณ์อันหาพยานมิได้.

๒. ถ้าผู้พูดยืนยันไปชัดว่าเป็นอย่างนั้น ๆ แม้ภิกษุไม่รับ ท่าน ให้ปรับตามคำของเขา.

ข้อหลังนี้ ควรถือเป็นแบบสำหรับตัดสินอธิกรณ์ ตามรูปที่
พิจารณา และควรฟังได้อย่างไรตามคำพยาน ในเมื่อจำเลยปฏิเสธ
ข้อหา.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุหนึ่งในที่ลับหูกับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนมีควรเชื่อได้
มาพูดขึ้นด้วยกรรม ๒ อย่าง คือ สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์
อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น หรือเขา
ว่าจำเพาะกรรมใด ให้ปรับจำเพาะกรรมนั้น.

ที่ลับ ๒ อย่าง

๑. ที่มีวัตถุกำบัง แลเห็นไม่ได้ พอจะเสพเมณฑุได้ เรียกว่า
ที่ลับตา.
๒. ที่แจ้ง แต่ห่างพอจะพูดเกี่ยวมาตุคามได้ เรียกว่าที่ลับหู-

สรุปอนิยต

๑. อนิยตสิกขาบท ๒ นี้ ควรถือเป็นแบบสำหรับอธิกรณ์อันเกิดขึ้น.

๒. ถ้ามีผู้กล่าวหา และข้อความที่กล่าวหา นั้น ถ้าเป็นจริง มีโทษโดยฐานละเมิดพระบัญญัติอันให้ต้องอาบัตินั้น ๆ เช่นนี้ควรพิจารณา.

๓. ถ้าไม่ถึงเป็นอาบัติ ไม่ควรพิจารณา.

๔. อธิกรณ์นั้นที่พิจารณาอยู่ ถ้าไม่มีผู้อื่นเป็นพยาน เป็นการตัวต่อตัว ควรฟังเอาปฤญญาของภิกษุ.

๕. ถ้ามีพยานอื่นเป็นหลักฐาน โดยทางพิจารณาถือว่าฟังได้ แม้จำเลยปฏิเสธก็รับอาบัติได้.

กัณฑ์ที่ ๖

นิสัสคคิยปาจิตตีย์

ศัพท์นี้ท่านแยกแปลไว้ ว่า :-

๑. ศัพท์ว่า ปาจิตตียะ นั้น ท่านแปลว่า การละเมิดอันยัง
กุศล [คือความดี] ให้ตก ได้แก่อำบัติ บางที่จะแปลว่าวิติกกมะ
อันควรยำเกรงจะได้กระมัง เป็นได้ทั้งชื่ออำบัติ ทั้งชื่อสิกขาบท.

๒. ศัพท์ว่า นิสัสคคิยะ นั้น แปลว่า ทำให้สละสิ่งของ คือ
สิ่งใดเป็นเหตุจึงต้องอำบัติทำให้สละสิ่งนั้น แปลอย่างนี้ เป็นคุณบท
แห่งปาจิตตีย์ ถ้าเป็นคุณบทแห่งสิ่งของ แปลว่าจำจะสละ.

สองศัพท์นั้นควบกัน แปลว่าวิติกกมะ ชื่อว่าปาจิตตีย์อันทำ
ให้สละสิ่งของ เป็นชื่อแห่งสิกขาบท แปลว่าปรับโทษชื่อนั้น.

สิกขาบทในกัณฑ์นี้มี ๓๐ จัดเข้าเป็นวรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท
คือ :-

จิวรรวรรคที่ ๑

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุทรงอธิเรกจิวรได้เพียง ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าล่วง ๑๐ วัน
ไป ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

เหตุที่ทรงอธิเรกจิวรเกินกำหนดไม่ได้

ธรรมเนียมของภิกษุ เมื่อถึงเดือนท้ายของฤดูฝนเปลี่ยนผ้าไตร-
จิวรกันคราวหนึ่ง จึงเป็นฤดูที่ทายกถวายผ้า เรียกว่าจิวรทานสมัย

หรือจีวรกาล ภิกษุผู้มีได้รับประโยชน์จากกาลนี้ ฟังทรงอติเรกจีวร
ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

ประเภทแห่งจีวร ๖

๑. โขม ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ เช่นฝาลินิน.
๒. กปฺปาสิก ผ้าทำด้วยฝ้าย คือผ้าสามัญ.
๓. โกเสยฺย ผ้าทำด้วยไหม คือแพร.
๔. กมุพลี ผ้าทำด้วยขนสัตว์ [ยกผมนมนุษย์]. เช่น
สักหลาด.
๕. สาณ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้สาณะ ซึ่งแปลกันว่าป่าน.
๖. ภงฺกั ผ้าทำด้วยสัมภาระเจือกัน เช่นผ้าค้ายเกมไหม.
ผ้ามีกำเนิด ๖ นี้ มีประมาณตั้งแต่ยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้วขึ้นไป
เข้าองค์กำหนดแห่งผ้าต้องวิกัปเป็นอย่างต่ำ ชื่อว่าจีวร.

กิริยาว่าทรง

แต่เดิมคูเหมื่อนจะหมายเอาการองหรือนุ่งห่ม ตั้งแต่มีอนุบัญญัติ
ผ่อนให้ ๑๐ วันแล้ว หมายความว่าตลอดถึงมิไว้เป็นสิทธิ์.

วิธีนับวันล่วง

กำหนดนับเป็นวันล่วงนั้น เมื่ออรุณคือแสงเงินขึ้น ภิกษุทรง
อติเรกจีวรนั้นให้ล่วง ๑๐ วัน ถึงอรุณที่ ๑๑ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.

การเสียดละ

อาบัตินี้ ต่อเมื่อภิกษุสละของอันเป็นเหตุต้องแล้ว จึงแสดง
อาบัติได้ การสละแก่ผู้สมควรมี ๓ คือ :-

๑. แก่สงฆ์.

๒. แก่คณะ.

๓. แก่บุคคล.

วิธีสละ ฟังดูในแบบนั้นเถิด.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ในสิกขาบทนี้ ไม่มีคำบ่งถึงเจตนา ท่านจึงกล่าวว่อาบัติเป็น
อจิตตกะ แม้เปลอปล่อยให้ล่วง ๑๐ วันไป ก็เป็นอาบัติ. ถ้าอธิษฐาน
ไว้ วิกัปไว้ หรือของนั้นสูญเสีย หายเสีย ฟ้นไปจากความเป็นสิทธิ์
ของภิกษุภายใน ๑๐ วัน ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้เพียงคั้นหนึ่ง ต้องนิสัคคิย-
ปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ไตรจีวร

๑. อันตราวาสก ผ้านุ่ง.

๒. อุตตราสงค์ ผ้าห่ม.

๓. สังฆาฏิ ผ้าคลุม.

การที่อยู่ปราศจากไตรจีวรได้

๑. จำพรรษาครบไตรมาสแล้ว อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ ๑
เดือน.

๒. ได้กรานกฐินแล้ว อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ต่อไปอีก ๔ เดือน.

๓. เมื่ออาพาธหนัก ได้รับสมมติจากสงฆ์ให้อยู่ปราศจากไตรจีวรได้จนกว่าจะหาย.

เขตที่ไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร

๑. เขตภายในสีมาที่ได้สมมติจีวรอวิปवास.

๒. บ้านมีเครื่องล้อม กำหนดเอาเครื่องล้อมเป็นเขต ไม่มีเครื่องล้อม กำหนดเรือนที่ไว้ผ้า.

๓. เรือนโรมมีเครื่องล้อม กำหนดเอาเครื่องล้อมเป็นเขต ไม่มีเครื่องล้อม กำหนดเอาห้อมที่ไว้ผ้า เรือก็เหมือนกัน.

๔. นา ถานนวดข้าว สวนมีเครื่องล้อม กำหนดเอาเครื่องล้อมเป็นเขต ไม่มีเครื่องล้อม กำหนดเอาหัตถบาसแห่งตัวกับผ้าศอก ๑ ในระหว่าง.

๕. โคนต้นไม้ กำหนดเอาแดนที่เงาแผ่นในเวลาเที่ยง.

เอาจีวรไว้ในเขตอยู่ในเขต หรือไม่ละหัตถบาसแห่งเขตนั้นเป็นอันไม่อยู่ปราศ.

ถ้าสถานเหล่านั้นเป็นของต่างสกุล กำหนดเอาสำนักของสกุลนั้นเป็นเขต หรือกำหนดเอาที่ทางอันใช้ร่วมกันได้ได้, ถ้ากำหนดเอาความมีสิทธิ์ต่างออกไปไม่ได้ กำหนดเอาหัตถบาसแห่งตน.

๖. ป่าหาบ้านมิได้ กำหนดเอา ๗ อัปกันครโดยรอบเป็นเขต อัปกันครหนึ่ง ๒๘ ศอก หรือ ๗ วา.

๗. สัตถะ คือหมู่เกวียนหรือหมู่ต่างนั้น ของสกุลเดียว กำหนด

เขตข้างหน้าข้างหลังด้านละ ๗ อัปกันตร ด้านข้างทั้ง ๒ ด้าน ๆ ละ ๑ อัปกันตร.

ส่วนของต่างสกุล กำหนดเขตแห่งหัตถบาสนแห่งหมู่เกวียน.

ภิกษุอยู่ ณ วันในคามเขตอันไม่ได้สมมติจิรวรวิปวาสน ทั้ง ไซ้อติเรกจิรวรหรือวิกัปปิตจิรวร [จิรวรที่วิกัปแล้ว] พุ่มฟายต่อแปลม ต่ออาบัติมากเข้า จะพึงกำหนดเขต ดังนี้ :-

๘. กุฎีมีบริเวณ ภิกษุครอบครองเป็นเจ้าของผู้เดียว กำหนดเอาเครื่องล้อมเป็นเขต ไม่มีบริเวณกำหนดเอากุฎี.

๙. กุฎีมีบริเวณ เป็นที่อยู่แห่งภิกษุมากรูป กำหนดเอากุฎีที่ไว้ผ้า ไม่มีบริเวณ กำหนดเอาห้องที่ไว้ผ้า.

๑๐. ศาลาและที่อื่น ๆ อันเป็นสาธารณสถาน พึงกำหนดในเวลาใช้รูปเดียวหรือหลายรูป.

๑๑. โคนไม้และที่แจ้ง มีเครื่องล้อม กำหนดเอาเครื่องล้อม ไม่มีเครื่องล้อม โคนไม้ กำหนดเอาแดนที่เงาแผ่ในเวลาเที่ยง ที่แจ้ง กำหนดด้วยหัตถบาสนในระหว่างตนกับผ้า.

กล่าวสั้น เอาผ้าสังฆาฏิเก็บไว้ในที่ใด มีแต่อันตรายสกกับ อุตตราสงค์เท่านั้น เข้าบ้านได้ตามพระพุทธานุญาต พึงกำหนดเอาที่เช่นนั้นเป็นเขต.

วิธีการสละ

จิรวรเป็นนิสัคคีย์ เพราะอยู่ปราศจากเขตล่วงราตรีนั้น พึงสละแก่สงฆ์ หรือคณะ หรือบุคคลก็ได้ คำสละพึงดูตามแบบนั้นเกิด.

จิวรเป็นนิสสัคคีย์แล้ว ยังไม่ไคสละ บริโภคต้องทุกกฎ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

สิกขาบทนี้ เป็นอจิตตะ แม้ไม่ตั้งใจ แต่อยู่ปราศแล้ว ก็ เป็นอาบัติ อยู่ปราศจากไม่ถึงคืน ๑ ปัจจุบัน [ถอน] เสีย หรือของนั้นสูญเสีย หายเสีย ฟ้นไปจากกรรมสิทธิ์ของภิกษุ แต่ อรุณยังไม่ทันขึ้น ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๓

ถ้าผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ๆ ประสงค์จะทำจิวร แต่ยังไม่พอ ถ้ามีที่หวังว่าจะได้มามาก ฟิงเก็บผ้านั้นไว้ได้เพียงเดือน ๑ เป็น อย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้เกินเดือน ๑ ไป แม้ถึงยังมีที่หวังว่าจะได้อยู่ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

อกาลจิวร

จิวรอันเกิดขึ้นนอกเขตจิวรกาล นอกเขตอนิสงส์กฐิน เรียกว่า อกาลจิวร.

อากาลจิวรคืออติเรกจิวร

อกาลจิวรนี้ ก็คืออติเรกจิวรนั่นเอง แต่ถ้าภิกษุต้องการจะ ทำไตรจิวรผืนใดผืนหนึ่งใช้สอยยังไม่พอ เมื่อมีความหวังว่าจะได้จิวร มากอีก ฟิงเก็บอกาลจิวรนั้นได้เดือน ๑ ถ้าไม่ต้องการจะทำหรือไม่มี ที่หวังได้ เช่นนี้อายุผ้านั้นเพียง ๑๐ วัน. หรือมีที่หวัง แต่นานกว่า เดือน ๑ จึงจะได้ ก็เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน.

อายุของผ้า

เก็บกาลจีวรไว้แล้ว ได้จีวรใหม่มาเติมพอจะทำได้แล้ว พงกำหนดด้วยอายุแห่งผ้าที่เก็บไว้เดิม และอายุแห่งผ้าที่ได้มาใหม่ ช่างใดอายุน้อย พึงรีบทำให้ทันอายุของช่างนั้น.

ถ้าเก็บมาได้เกิน ๑๐ วัน แต่ยังไม่ครบเดือน จึงได้ผ้าใหม่มา เนื้อผิดกันมาก จะไม่ทำก็ได้ หรือได้ผ้าใหม่มาจนสิ้นกำหนดทำไม่ทัน พึงอธิษฐานเป็นบริวารอย่างอื่นใช้ พึงวิกัปปไว้หรือพึงให้แก่คนอื่นเสียในวันที่ตกลงว่าจะไม่ทำ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ผ้าล่วงกำหนดกาลนั้น เป็นนิสสัคคีย์พึงสละ ไม่สละ บริโภค เป็นทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุใช้นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ให้ชกก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้ทุบก็ดี ซึ่งจีวรเก่า ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

จีวรเก่า

จีวรที่ใช้แล้ว นุ่งแล้วก็ดี ห่มแล้วก็ดี แม้คราวเดียว ชื่อว่า จีวรเก่า.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. ให้ชก ให้ย้อมหรือให้ทุบเฉพาะอย่าง ๆ เป็นประโยคแห่งนิสสัคคีย์.

๒. ให้ทำอย่างนั้น ๒ หรือแม้ทั้ง ๓ อย่างรวมกัน การทำอย่างแรก เป็นประโยคแห่งนิสัคคีย์.

๓. การทำอย่างหลังแต่ละอย่าง เป็นประโยคแห่งทุกกฏ.

๔. ใช้ให้ชักผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน เป็นอาบัติทุกกฏ.

ข้อยกเว้นไม่เป็นอาบัติ

๑. ภิกษุณีผู้เป็นญาติ.

๒. ไม่ได้ใช้ แต่เขาทำเอง.

๓. จีวรนั้นใหม่.

๔. ใช้ให้ชักบริวารอื่น ไม่ใช่จีวรเก่า.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุรับจีวรแต่มีนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน ต้องนิสัคคียปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

การแลกเปลี่ยน

สิกขาบทนี้ ตั้งไว้เพื่อจะกันไม่ให้ภิกษุรับของแห่งนางภิกษุณีผู้มีลาภน้อย ถ้าสมควรจะรับ ก็ต้องให้ของแลกเปลี่ยน โดยเป็นของมีค่าเสมอกัน.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ ต้องทั้งเพราะทำ ทั้งเพราะไม่ทำ คือรับจีวร แต่ไม่ทำการแลกเปลี่ยน.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ได้มา

ต่อนิสสัคคิปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีสมัยที่จะขอจีวรได้ คือเวลา

ภิกษุมีจีวรอันโจรสลักไป หรือมีจีวรอันฉิบหายเสีย.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

คำว่ามิใช่ญาติ

คำนี้ หมายถึงคนที่ไม่เนื่องถึงกัน ทางมารดาก็ดี บิดาก็ดี ตลอด ๗ ชั่วบุรพชนก คือนับชั้นตนเป็น ๑ ช้างบน ๓ ช้างล่าง ๓ รวมเป็น ๗ เขยและสะใภ้ทานไม่นับว่าเป็นญาติ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. เป็นทุกกฏในประโยชน์ที่ขอ.

๒. เป็นนิสสัคคิยะ ด้วยได้ผ้ามา.

คำเสียดสะพึงดูในแบบเถิด.

อาบัตินี้ เป็นอจิตตกะ เพราะเหตุนั้น ถ้าเขาไม่ใช้ญาติ รู้ยู่ก็ตาม แคลงอยู่ก็ตาม สำคัญว่าเป็นญาติก็ตาม ขอในมิใช่สมัยก็ตาม เป็นนิสสัคคิปปาจิตตีย์ทั้งนั้น เรียกว่าตกปาจิตตีย์.

เขาเป็นญาติ สำคัญว่าไม่ใช่ หรือแคลงอยู่ ขอเป็นทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๗

ในสมัยเช่นนั้น จะขอเขาได้ก็แต่เพียงผ้านุ่มผ้าห่มเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกว่านั้น ได้มา ต่อนิสสัคคิปปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

วิธีขอผ้า

ผ้าหาย ๓ ผืน พึงยินดี ๒ ผืน ผ้าหาย ๒ ผืน พึงยินดีผืนเดียว

หายเพียงผืนเดียว อ่ายินดีเลย. คำว่ายินดี หมายถึงว่า รับ หรือถือเอาด้วยความพอใจ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ในประโยคที่ยินดีเกินกำหนด เป็นทุกกฎ. ได้ฝ่ามาเป็นนิสัคคีย์.

ลักษณะแห่งอนาบัติ

นำไปมากด้วยคิดว่าเหลือจะเอามาคืน แต่เจ้าของถวายส่วนที่ เหลือ เขาไม่ได้ถวายเพราะเหตุผ้าถูกชิงหรือผ้าหาย รับมากกว่ากำหนด ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๘

ถ้าคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา เขาพูดว่า เขาจะ ถวายจีวรแก่ภิกษุชื่อนี้ ภิกษุนั้นทราบความแล้ว เข้าไปพูดให้เขา ถวายจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ ที่มีราคาแพงกว่าดีกว่าที่เขากำหนดไว้เดิม ได้มา ต้องนิสัคคียปาจิตตีย์.

คนมิได้ปวารณา

หมายถึงคนมิได้เป็นญาติ และมีได้สั่งไว้ให้บอกให้ขอในคราว ที่ต้องการ.

ลักษณะแห่งอนาบัติ

สั่งให้จ่ายจีวรมีราคาน้อยกว่า ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๙

ถ้าคฤหัสถ์ผู้จะถวายจีวรแก่ภิกษุมีหลายคน แต่เขาไม่ใช่

ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ภิกษุไปพูดให้เขารวมทุนเข้าเป็นอันเดียวกัน เพื่อซื้อจีวรที่แพงกว่าดีกว่าที่เขากำหนดไว้เดิม ได้มา ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

ความหมายแห่งสิกขาบทนี้ เหมือนสิกขาบทก่อน ต่างแต่เพียงว่า ต่างคนต่างจะหาจีวรถวายคนละผืน คล้ายถวายพระบวชใหม่ ภิกษุเข้าไปพูดให้เขารวมทรัพย์เข้าเป็นอันเดียวกัน จ่ายจีวรแต่ผืนเดียว หรือลดจำนวนน้อยลงกว่า แต่เป็นของดีกว่าเฉพาะผืน.

สิกขาบทที่ ๑๐

ถ้าใคร ๆ นำเอาทรัพย์มาเพื่อค่าจีวร แล้วถามภิกษุว่า ใครเป็นไวยาวัจกรของเธอ ถ้าภิกษุต้องการ ก็พึงแสดงไวยาวัจกร ครั้นเขามอบหมายแก่ไวยาวัจกรแล้ว สั่งให้จ่ายให้จีวรแก่ภิกษุ ภิกษุนั้นเมื่อเข้าไปหาและทวงจีวร ๓ ครั้ง ถ้าไม่ได้ พึงยืนแต่พอเห็น ๖ ครั้ง ถ้าทวงเกิน ๓ ครั้ง และยืนเกิน ๖ ครั้ง ได้มา ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์ เมื่อทวงไม่ได้ จำเป็นต้องบอกแก่เจ้าของเดิม ให้เรียกคืนมาเสีย.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

คำแสดงไวยาวัจกร

คำแสดงไวยาวัจกรนั้น ท่านให้พูดเปรย และห้ามว่าอย่าสั่งให้เขาให้ อย่าสั่งให้เขารับ อย่างรับรองว่าผู้นั้นจักเก็บไว้ จักแลก จักจ่าย.

ลักษณะการขึ้นและทวง

การขึ้นและทวงนั้น ในการขึ้น ถ้าขึ้นอย่างเดียว ขึ้นได้ ๑๒ ครั้ง.
ถ้าทวงอย่างเดียวทวงได้ ๖ ครั้ง. ในการขึ้น ท่านสั่งว่า อย่างนั่งบน
อาสนะ อย่ารับอามิส อย่ากล่าวธรรม เขาถามว่ามาธุระอะไร ฟัง
กล่าวว่า รู้เอาเองเถิด ถ้านั่งบนอาสนะก็ดี รับอามิสก็ดี กล่าวธรรม
ก็ดี ชื่อว่าหักการขึ้นเสีย ท่านเทียบการขึ้นและการทวงไว้ว่า ขึ้น ๒
ครั้งเท่ากับทวงครั้งหนึ่ง และยอมให้แลกกันได้.

กิริยาที่ไม่เป็นอาบัติ

เมื่อภิกษุทวงและขึ้นครบกำหนดแล้ว เลิกเสียไม่พยายามต่อไป
ไวยวัจกรถวายเอวก็ดี เจ้าของทวงเอามาถวายก็ดี ไม่เป็นอาบัติ.

โกสยวรรคที่ ๒

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุหล่อสันถัตด้วยขนเจียมเจ็ดด้วยไหม ต้องนิสัสคคิย-
ปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

สันถัต

สันถัต เป็นผ้าอย่างหนึ่ง ไม่ได้ทอ ใช้หล่อ คือเอาขนเจียม
ลาดเข้าแล้ว เอาน้ำข้าวหรือของอื่นอันมียางพอจะให้ขนเจียมจับกัน
พรมลงไปแล้วเอาขนเจียมโรย มีเครื่องรีดเครื่องทับ ทำให้เป็นแผ่น
หนาบางตามต้องการ.

จตุกกนิสัสคคิยปาจิตตีย์

ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ หรือทำค้างไว้
แล้วใช้ผู้อื่นทำต่อจนสำเร็จ หรือใช้ผู้อื่นให้ทำค้างไว้ ตนทำต่อ
ให้สำเร็จ เป็นนิสัสคคิยทั้งนั้น เรียกสั้นว่า จตุกกนิสัสคคิยปาจิตตีย์

ลักษณะแห่งอาบัติ

ทำเองหรือใช้ผู้อื่นทำ เพื่อใช้เป็นของอื่นนอกจากฝักรองนั่ง
เป็นทุกกฏ ใช้ของที่เขาทำไว้โดยปกติ ไม่เป็นอาบัติ.

ความมุ่งหมายของสิกขาบท ก็เพื่อจะกันมิให้ตัวไหมต้องถูกต้ม
วายวอด.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุหล่อสันถัต ด้วยขนเจียมดำล้วน ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุจะหล่อสังฆัตถ์ใหม่ ฟังใช้จนเจียมค่า ๒ ส่วน จนเจียมขาวส่วนหนึ่ง จนเจียมแดงส่วนหนึ่ง ถ้าใช้จนเจียมค่าให้เกิน ๒ ส่วนขึ้นไป ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

ความมุ่งหมายของสิกขาบทที่ ๒-๓

เพื่อจะห้ามมิให้ใช้จนเจียมค่าล้วนหรือค่าเกิน ๒ เลี้ยวที่ ๔ หรือครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ชะรอยจะแสดงคนใจบาปหยาบช้าเปรียบด้วยเสีค่า.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุหล่อสังฆัตถ์ใหม่แล้ว ฟังใช้ให้ได้ ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่อใหม่ ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมมติ.

ปีหนึ่งในบาลีเรียกว่าฝนหนึ่ง ในนิทานหมายถึงภิกษุผู้อาพาธ แต่ภิกษุผู้มีสังฆัตถ์หาย ก็ควรได้สมมติดูจกัน.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุจะหล่อสังฆัตถ์ ฟังตัดสังฆัตถ์เก่าคือ ๑ โดยรอบ มาปนลงในสังฆัตถ์ที่หล่อใหม่ เพื่อจะทำให้เสียสี ถ้าไม่ทำดังนี้ ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

วิธีทำ=ท่านให้ตัดเอาคือปศุศ ๑ วัดโดยรอบแห่งสังฆัตถ์เก่าลาดลงในเอกเทศหนึ่งหรือช้ออกปนกันจนเจียมที่หล่อใหม่.

ลักษณะแห่งอาบัติ

เมื่อหาสังฆัตถ์เก่าไม่ได้จะปนเข้าแต่น้อย หรือไม่ได้ปนเลย แต่ได้ของที่คนอื่นทำและใช้สอย ไม่เป็นอาบัติ.

ความมุ่งหมาย

เพื่อป้องกันมิให้ใช้สันถัตที่มีสีอันวิจิตร.

สิกขาบทที่ ๖

เมื่อภิกษุเดินทางไกล ถ้ามีครถวายขนเจียม ต้องการ
ก็รับได้ ถ้าไม่มีครถนำมา นำมาเองได้เพียง ๓ โยชน์ ถ้าให้
เกิน ๓ โยชน์ไป ต้องนิสัสคคิยาปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

๑. โยชน์นั้น ในประเทศสยามนี้กำหนดว่า ๔๐๐ เส้น.
๒. ขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้ว ไม่นับเข้าในสิกขาบทนี้.
๓. อยู่ในระหว่างทางชั่วคราว นำต่อไปได้อีก.
๔. เหตุที่ไม่ให้ถือเกินกำหนดนั้น ชะรอยจะเห็นว่าภิกษุถือของ
เช่นนั้นเดินทาง คุไม่งาม.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุใช้นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ให้ชกก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้สา
งก็ดี ซึ่งขนเจียม ต้องนิสัสคคิยาปาจิตตีย์.

ข้อความอธิบายมีนัยอันกล่าวแล้วในสิกขาบทที่ ๔ แห่งจีวรวรรค.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุรับเองก็ดี ใ้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือ
ยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ต้องนิสัสคคิยาปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะทองและเงิน

ทองและเงินนั้น อันเขาทำเป็นรูปพรรณแล้วก็ตาม มิได้ทำแต่
ยังเป็นแท่งเป็นลิ่มอยู่ก็ตาม เป็นรูปยะคือของสำหรับจ่ายก็ตาม โดย
ที่สุดของไม่ใช่ทองเงิน แต่ใช้เป็นรูปยะได้ เช่นชนบัตร ก็นับว่า
ทองเงินในที่นี้.

วิธีสละทองและเงิน

ทองเงินที่สละแล้วตามสิกขาบทนี้ ท่านสอนว่า ฟังบอกให้แก่
อุบาสกผู้บังเอิญมาถึงเข้า ถ้าเขาไม่เอา ฟังขอให้เขาช่วยทิ้ง ถ้าเขา
ไม่รับ ฟังสมมติภิกษุเป็นผู้ทิ้ง เลือกผู้ประกอบด้วยของคสมบัติ ๕ อย่าง
คือไม่ถึงอคติ ๔ และรู้จักว่าทำอะไรเป็นอันทิ้งหรือไม่ทิ้ง ภิกษุนั้น
ฟังทิ้งอย่าหมายที่ตก ถ้าหมายที่ตก ต้องทุกกฎ.

อาการยินดีรับทองเงินที่เขาเก็บเพื่อตน

อย่าถือเอากรรมสิทธิ์ในทองเงินนั้น แต่ถือเอากรรมสิทธิ์ในอัน
จะได้อะไรเป็นกับปียะจากทองเงินได้.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ แม้ไม่มีเจตนา แต่ยินดีและ
รับเข้า คงไม่พ้นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปยะ คือของที่เขาใช้เป็นทองและเงิน
ต้องนิสัสคคิยปาจิตติย.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะของรูปียะ

หมายถึงทองเงินหรือของอื่น อันใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยน.

ลักษณะการซื้อขาย

ได้แก่เอารูปียะจ่ายซื้อกับปียบริหารต่างชนิด จ่ายเป็นค่าแรงงาน ทำการต่างอย่างบ้าง และจ่ายเป็นค่าอื่นอีกบ้าง.

ประโยชน์ของสิกขาบท

สิกขาบทนี้ มีประโยชน์ที่จะกันไม่ให้เอาทองเงินที่เป็นนิสสัยคิย ในสิกขาบทก่อน มาจ่ายซื้อกับปียบริหารและจ้างคนทำการ.

วิธีสละ

การสละ ท่านให้สละแก่สงฆ์เหมือนในสิกขาบทก่อนนั้น คำสละพึงดูในแบบ และพึงเข้าใจว่าสิกขาบทที่ ๘-๕ นี้ ให้สละแก่สงฆ์เท่านั้น.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์ ต้องนิสสัยคิยปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะการแลกเปลี่ยน

ในที่นี้ ได้แก่แลกเปลี่ยนเอาหรือรับเอาของอันเป็นกับปียะ ด้วยของอันเป็นกับปียะเหมือนกัน เช่นการที่ทำกันในระหว่างคนขายของเครื่อง

แบบประกอบนักธรรมตรี - อุปกรณ์วินัยมุข เล่ม ๑ - หน้าที่ 58

ใช้กับชาวนา ผู้ซื้อด้วยข้างเปลือก เพราะซื้อขายรูปะห้ามด้วย
สิกขาบทก่อน ๆ แล้ว.

วิธีสละ

ให้สละได้ทั้งสงฆ์คณะและบุคคล คำสละของบุคคลพึงดูในแบบ.

ลักษณะแห่งอนาบัติ

ภิกษุถามราคาต่อเจ้าของเอง แล้วแจ้งความต้องการของตน
แก่ภิกษุอื่นกรก ไม่เป็นอนาบัติ.

ปัตตวรรคที่ ๑

สิกขาบทที่ ๑

บาตรนอกจากบาตรอธิษฐาน เรียกว่าอติเรกบาตร อติเรก-
บาตรนั้น ภิกษุเก็บไว้ได้เพียง ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าให้ล่วง ๑๐
วันไป ต้องนิสัสคคิปปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

บาตร

บาตรนั้น เป็นของทำด้วยดินเผาบ้าง ด้วยเหล็กบ้าง มีขนาด
เล็ก กลาง ใหญ่. เป็นของทรงอนุญาตให้เป็นบริวารของภิกษุ
เฉพาะใบเดียว บาตรอันภิกษุตั้งไว้เป็นบริวารอย่างนี้ เรียกว่าบาตร
อธิษฐาน.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ภิกษุไม่เสียดสละบาตร เป็นนิสัสคคิปปาจิตตีย์ ใ้สอย ต้อง
ทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุมิบาตรร้าวยังไม่ถึง ๑๐ นิ้ว ขอบาตรใหม่ต่อคฤหัสถ์
ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ได้มา ต้องนิสัสคคิปปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

รอยร้าว

รอยร้าวยาวตั้งแต่ ๒ นิ้ว จัดว่าเป็นแผลแห่งหนึ่งแห่งบาตร

วิธีสละ

บาตรเป็นนิสสัยัตถ์ในสิกขาบทนี้ ท่านให้สละในสงฆ์ โดย
สมมติภิกษุผู้ไม่ลุ่มอำนาจอคติและรู้จักวิธีเปลี่ยนบาตร ภิกษุนั้นพึงเอา
บาตรใหม่นั้นถวายพระเถระ เอาบาตรพระเถระถวายพระรูปที่ ๒
เปลี่ยนเลื่อนลงมาโดยนัยนี้ จนถึงภิกษุใหม่ในสงฆ์แล้ว รับบาตรของ
ภิกษุใหม่นั้น มอบให้แก่ภิกษุนั้นไว้ใช้.

ห้ามอธิษฐานบาตรเลว

ห้ามไว้ไม่ให้อธิษฐานบาตรเลว ด้วยหมายจะได้บาตรดี ทำ
อย่างนั้น ปรับเป็นทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุรับประเคนเกดซ์ทั้ง ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน
น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แล้ว เก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้า
ให้ล่วง ๗ วันไป ต้องนิสสัยัตถ์ปาจิตัตถ์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

เกดซ์ ๕

เนยใส เนยขั้มนั้น ทำจากน้านมโค น้านมแพะ น้านมกระบือ
หรือจากน้านมสัตว์อื่นเป็นกัปปิยะ.

น้ามนั้น สกัคคอกากเมล็ดงา เมล็ดพันธุ์ผักกาด เมล็ด
มธุกะ ที่แปลว่ามะฆาง เมล็ดคละหุ้ง หรือเปลวสัตว์.

น้าผึ้งนั้น คีอรสหวานที่แมลงผึ้งทำ.

น้าอ้อยนั้น คีอรสหวานเกิดจากอ้อย.

เหตุที่ทรงอนุญาตเพียง ๗ วัน

ทรงอนุญาตให้ใช้เพียง ๗ วันเป็นอย่างมากนั้น เข้าใจว่า เพื่อจะกันใช้ของเสีย เช่นมีกลิ่นหืนและมีรสเปรี้ยว.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ภิกษุผูกใจไว้ก่อนว่าจะไม่บริโภค ถ่วง ๗ วันไป ไม่เป็นอาบัติของสูญหายเสียก็ดี ขาดจากกรรมสิทธิ์ของตนแล้วก็ดี ในภายใน ๗ วัน ชื่อว่าไม่มีแล้ว ไม่เป็นวัตถุแห่งอาบัติ ท่านกล่าวว่า สละขาดให้แก่อุปถัมภ์แล้วได้คืนมา ฉนั้นได้อีก เกตซ์ถ่วง ๗ วัน แม้ภิกษุอื่นก็ไม่ควรฉนั้น แต่จะเรียกว่าไม่เป็นนิสัคคิยไต้ได้อยู่.

สิกขาบทที่ ๔

เมื่อฤดูร้อนยังเหลืออยู่อีกเดือน ๑ คือตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๗ จึงแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้ เมื่อฤดูร้อนยังเหลืออยู่อีกถึงเดือน คือตั้งแต่ขึ้นค่ำ ๑ เดือน ๘ จึงทำนุ่งได้ ถ้าแสวงหาหรือทำนุ่งให้ต่ำกว่ากำหนดนั้นเข้ามา ต้องนิสัคคิยปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ผ้าอาบน้ำฝน

ผ้าอาบน้ำฝนนั้น เป็นของทรงอนุญาตเป็นบริวารพิเศษชั่วคราวของภิกษุ อธิษฐานไว้ใช้ได้ตลอด ๔ เดือนฤดูฝน พินนั้นเป็นธรรมเนียมให้วิกัป.

ทรงอนุญาตให้แสวงหา

ในสิกขาบทนี้ ทรงอนุญาตให้แสวงหากำฤดูฝนเข้ามา ๑ เดือน

คือตั้งแต่เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ถึงเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ให้ทำนุ่
ถ้าคุณเฝ้าเข้ามาถึงเดือน คือตั้งแต่เดือน ๘ ขึ้น ๑ ค่ำ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ.

พระพุทธชานุญาตให้แสวงหานั้น หมายเฉพาะขอต่อภคหัตถ์ผู้
มิใช่ญาติ มิใช่ปวารณา แม้จะขอโดยฐานเป็นอดิเรกจิวร ก็คงเป็น
นิสสัคคีย์ ในสิกขาบทอันปรารภการขอจิวรเหมือนกัน.

การทำนุ่ นั้น หมายเอาอธิษฐานไว้ใช้เป็นพั่วสติกสาฎก ถ้า
แสวงหาในสำนักญาติและคนปวารณา ที่ไม่เป็นวิญญูติ และใช้นุ่
ด้วยมิได้อธิษฐาน เช่นนี้ ได้บริหารอย่างอดิเรกจิวร ไม่นับเข้าใน
สิกขาบทนี้.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตะกะ นับวันพลาดไม่พ้นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุให้จิวรแก่ภิกษุอื่น แล้วโกรธชิงเอาคืนมาเองก็ดี ใ้ให้
ผู้อื่นชิงมาก็ดี ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

การชิงเอาจิวร

การชิงเอาจิวรคืน ท่านปรับเป็นเพียงนิสสัคคีย์เท่านั้น เพราะ
ทำด้วยสกสัญญา คือสำคัญว่าเป็นของ ๆ ตน และท่านรับรอง
กรรมสิทธิ์แห่งเจ้าของเดิมว่า ยังมีอยู่ในจิวรนั้น จึงไม่ปรับเป็นอาหาร.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ชิงบริวารอื่น ปรับเป็นทุกกฏ.

จึงของอนุปลัมบันทุกอย่าง ปรับทุกกฎ.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุขอถ่ายต่อคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา เอามา
ให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

ขอผ้าที่ทอแล้ว ห้ามด้วยสิกขาบทปรารภการขอจีวร. ขอถ่าย
มาทอเอาเอง ห้ามด้วยสิกขาบทนี้.

สิกขาบทที่ ๗

ถ้าคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา สั่งให้ช่างหูกทอจีวร
เพื่อจะถวายแก่ภิกษุ ถ้าภิกษุไปกำหนดให้เขาทำให้ดีขึ้น ด้วยจะ
ให้รางวัลแก่เขา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

อธิบายทั้งปวง ฟังรู้โดยนัยอันกล่าวแล้วในสิกขาบทปรารภ
การเตรียมจะจ่ายจีวรที่ ๘ แห่งจีวรวรรค.

สิกขาบทที่ ๘

ถ้าอีก ๑๐ วัน จะถึงวันปวารณา คือตั้งแต่ขึ้น ๖ ค่ำ
เดือน ๑๑ ถ้าทายกริบจะถวายผ้าจํานำพรรษา ก็รับเก็บไว้ได้
แต่ถ้าเก็บไว้เกินกาลจีวรไป ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

กาลจีวรนั้น ดังนี้ ถ้าจําพรรษาแล้วไม่ได้กรานกฐิน นับแต่วัน
ปวารณาไปเดือน ๑ คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

วันเพ็ญ ๒ สมัย

๑. วันเพ็ญเดือน ๑๑ บุรณมีครบ ๓ เดือน.

๒. วันเพ็ญเดือน ๑๒ บุรณมีครบ ๔ เดือน.

ฝ่าจนำพรรษา

เมื่อพ้นวันทั้ง ๒ นั้นแล้ว เข้าเขตจิรกาลอันเป็นสมัยที่ทายกถวายผ้าแก่ภิกษุผู้ออกพรรษาแล้ว ซึ่งเรียกว่าวัสสาวาสิกะ หรือว่าฝ่าจนำพรรษา และเป็นเวลาที่ภิกษุผลัดเปลี่ยนจิร พระศาสดาทรงอนุญาตประโยชน์พิเศษไว้หลายประการ เป็นต้นว่าเก็บอดิเรกจิรวไว้เกิน ๑๐ วัน ไปข้างไหนไม่ต้องมีจิรครบตลอดเดือน ๑ ถ้าได้กรานกฐินยึดเวลาออกไปได้อีก ๔ เดือน.

อัจเจกจิร

คือ จิรที่ทายกมีเหตุจำเป็นจะต้องรับถวายจิรก่อนวันกำหนดทรงอนุญาตให้รับล่วงหน้าได้.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุจำพรรษาในเสนาสนะป่าซึ่งเป็นที่เปลี่ยว ออกพรรษาแล้ว อยากจะเก็บไตรจิรผืนหนึ่งไว้ในบ้าน เมื่อมีเหตุก็เก็บไว้ได้เพียง ๖ คืบ เป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้กว่านั้น ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

เสนาสนะป่า

เสนาสนะป่า ในคัมภีร์วิภังค์กล่าวว่ามีระยะไกล ๕๐๐ ชั่วธนู เป็นอย่างน้อย ชั่วธนูหนึ่ง ๔ ศอก คือ ๑ วา วัดโดยทางที่ไปมาตามปกติ ไม่ใช่ลัด.

โดยนัยนี้ เสนาสนะอันอยู่ไกลจากบ้านคน อย่างน้อยเพียง ๒๕ เส้น ชื่อว่าเสนาสนะป่า.

ประโยชน์พิเศษ

ภิกษุอยู่ในเสนาสนะเช่นนี้ ได้รับประโยชน์พิเศษ เพื่อจะอยู่ปราศจากจีวรเพิ่มขึ้นอีก ๖ คืบ ตามพระพุทธานุญาตในสิกขาบทนี้.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุรู้อยู่ และน้อมลากที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลาก

ลากในที่นี้ ได้แก่ปัจจัย ๔ และของที่เป็นกบปิยะอย่างอื่น ๆ อีก.

อาการน้อมลาก

คือ น้อมลากที่เขาเตรียมไว้ด้วยตั้งใจจะถวายสงฆ์ แต่ยังไม่ทันจะได้ถวาย.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. ภิกษุน้อมลากเช่นนั้นมาเพื่อตน คือขอเอากัถิ พุดเลียบ เคียงเพื่อจะให้ได้มากัถิ ในประโยคที่ทำเป็นทุกกฐ ได้ของนั้นมาเป็นนิสสัคคีย์.

๒. น้อมลากเช่นนั้น เพื่อสงฆ์หม่ออื่นกัถิ เพื่อเจตีย์กัถิ เป็นทุกกฐ.

๓. น้อมลาภที่เขาจะถวายเจดีย์ก็ดี ที่เขาจะถวายบุคคลก็ดี

ให้สับกันเสีย เป็นทุกกฏเหมือนกัน.

๔. เพราะมีคำว่ารู้อยู่ อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ แม้
เช่นนี้ ภิกษุไม่รู้แน่ แต่สงสัยขึ้นล่วง ต้องทุกกฏ. เขาปริกษา บอก
แนะนำ ไม่เป็นอาบัติ.

สรุพนิสสัคคิยวัตถุ

ของที่เป็นนิสสัคคิยใน ๓๐ สิกขาบทนี้ ควรจะจัดเข้าได้เป็น

๓ หมวด คือ :-

หมวดที่ ๑ เป็นนิสสัคคิย โดยวัตถุ.

" ๒ " " โดยอาการของภิกษุ.

" ๓ " " โดยล่วงเวลา.

หมวดที่ ๑

เป็นนิสสัคคิยโดยวัตถุ

ทองเงิน ของเป็นกัปปิยะที่แลกเปลี่ยนด้วยรูปิยะ สันถัตที่หล่อ
เจือด้วยไหม สันถัตที่หล่อด้วยขนเจียมดำล้วน สันถัตที่หล่อใช้ขน
เจียมดำเกินส่วน.

หมวดที่ ๒

เป็นนิสสัคคิย โดยอาการของภิกษุ

กิริยาที่ได้มา

จีวรที่รับจากมีอนางภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ, จีวรที่ขอต่อคฤหัสถ์
ผู้มีไม่ใช่ญาติ มิใช่ปวารณา, จีวรที่ขอเกินกำหนดในเมื่อมีสมัยที่จะขอได้,
จีวรที่สั่งให้เขาจ่ายดีขึ้นไปกว่าที่เขากำหนดไว้มี ๒ ชนิด. จีวรที่ได้มา
ด้วยทวงเกินกำหนด, ของที่แลกเปลี่ยนกับคฤหัสถ์ได้มา, บาตรที่ขอ
เขาในกาลยังไม่ควร, จีวรที่ให้แก่ภิกษุอื่นแล้วชิงเอาคืนมา, ค่าย
ที่ขอเขามาทอจีวร, จีวรที่สั่งให้ช่างทอดีกว่าเจ้าของเขากำหนดไว้,
ลาภสงฆ์ที่น้อมมาเพื่อตน.

กิริยาที่ทำ

จิ๋วที่ใช้นางภิกษุณีผู้มีโชติ ให้ชกก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้ทุบก็ดี, สันถัดที่หล่อใหม่ในเมื่อใช้สันถัดเก่ายังไม่ถึง ๖ ปี, สันถัดที่หล่อใหม่ไม่เอาสันถัดเก่าปน.

กิริยาที่ให้ล้ากำหนด

ขนเจียมที่ถือมาเองเกิน ๓ โยชน์, ฝ้ายอาบน้ำฝนที่ทำได้ หรือทำนุ่ง ล้าวันกำหนด.

หมวดที่ ๓

เป็นนิสสัคคีย์ โดยล่วงเวลา

ไตรจีวรอยู่ปราศจากเกินราตรี ๑, อติเรกจีวรล่วง ๑๐ วัน, อติเรกบาตรล่วง ๑๐ วัน, อกาลจีวรที่ได้อนุญาตเกินเดือน ๑, อัจเจกจีวรล่วงจีวรกาล, จีวรอยู่ปราศจากเกิน ๖ คิน ในคราวได้อุญาตพิเศษ, เกสซ์ล่วง ๗ วัน.

วิธีสละ

ของที่ต้องสละ พึงทำตามอนุรูป ดังนี้ :-

๑. ถ้าการต้องอาบัตินั้น เป็นเหตุอุจฉาวระร่อน เป็นที่รังเกียจของคนมาก ควรสละในสงฆ์.
๒. ถ้าไม่มีใครถือเอาเป็นข้อรังเกียจใหญ่โต ควรสละแก่บุคคล.
๓. ถ้าเป็นของไม่ควรบริโภคน คำเสียสละไม่ควรจะว่า " สงฆสส " แก่สงฆ์ " อายสุมโต " แก่ท่าน ควรจะว่าเพียง " อิมามิ นิสฺสชฺชามิ " ข้าพเจ้าสละของนี้เสีย เพราะของเป็นอกัปปิยะ สงฆ์ก็ดี บุคคลก็ดี

จะรับเอาไว้อย่างไร สมควรมอบให้แก่ภุชงค์หรือทิ้งเสีย อนุโลมตามอย่างเงินทอง.

๔. ของเป็นนิสัสคีย์ แต่สูญหายไปเสีย ไม่มีจะสละ เป็นแต่เพียงแสดงอาบัติเท่านั้น.

อาบัติแต่หมวดนี้ลงไป จัดเป็นอาบัติเบา เรียกกลุหาบัติ และจะพ้นได้ด้วยวิธีแสดง เรียกเทศนาคามินี ถูลัจฉัยก็จัดเข้าในหมวดนี้เหมือนกัน.

กัณฑ์ที่ ๗

ปาจิตตีย์

ศัพท์นี้ แก้ไว้ในกัณฑ์ที่ ๖ แล้ว ปาจิตตีย์ที่ไม่ต้องสละสิ่งของ เรียกว่าแปดจากนิสสัคคียปาจิตตีย์ ว่า สุทธิกปาจิตตีย์ แปลว่า ปาจิตตีย์ ล้วน แต่ในบาลีเรียกเพียงปาจิตตีย์.

ในกัณฑ์นี้มี ๕๒ สิกขาบท จัดเข้าเป็น ๕ วรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท เว้นแต่สทธรรมมิกวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท.

มุตสาทาวรรคที่ ๑

สิกขาบทที่ ๑

พุดปด ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะพุดปด

สัปชานมุตสาทา [พุดปด] นั้น คือรู้ตัวอยู่กล่าวเท็จ ฟังรู้ โดยลักษณะอย่างนี้ เรื่องเป็นอยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ผู้พุดจงใจจะ พุดให้คลาดจากความจริง พุดหรือแสดงอาการอย่างอื่นด้วยเจตนา นั้น ให้ผู้ฟังเข้าใจเป็นอย่างอื่นจากความจริง แสดงเพียงกายประโยค เช่น เขียนหนังสือ ก็เข้าในลักษณะนี้.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ คือไม่ตั้งใจพุดเท็จ ไม่เป็น

อาบัติ. รับคำของเขาด้วยจิตบริสุทธิ์ ภายหลังไม่ได้ทำตามคำรับนั้น
เรียกปฏิสวาท ปรับทุกกฎ.

สิกขาบทที่ ๒

คำภิกษุ ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะคำ

โอมสวาท [คำ] นั้น คือคำพูดเสียดแทงให้เจ็บใจ พร้อม
ด้วยจิตปรารถนาจะให้เขาเจ็บใจ และวัตถุประสงค์สำหรับอ้างอิงขึ้นกล่าวเสียด
แทงนั้น คือ ชาติได้แก่ชั้นหรือกำเนิดของคน ๑ ชื่อ ๑ โศทรคือแซ่ ๑
การงาน ๑ ศิลปะ ๑ โรค ๑ รูปพรรณสัณฐาน ๑ กิเลส ๑ อาบัติ ๑
คำสบประมาทอย่างอื่นอีก ๑ รวมเป็น ๑๐ นี้ เรียกว่าอักษโกสวัตตุ
แปลว่าเรื่องสำหรับคำ.

กิริยาเสียดแทง

๑. แกล้งพูดขย่งด้วยเรื่องที่ดีกระทบถึงชาติเป็นต้น เรียกว่า
แดกบ้าง ประชดบ้าง.

๒. พูดกดให้เลวลง เรียกว่าคำ.

ทุพภาสิตาบัติ

ไม่ได้ฟังความเจ็บใจหรือความอัปยศ พูดล้อเล่น แต่กระทบ
วัตถุประสงค์เป็นต้น แก่อุปสัมบันก็ตาม อนุปสัมบันก็ตาม พูดเจาะตัว
ก็ตาม พูดเปรย ๆ ก็ตาม เป็นทุพภาสิตเหมือนกัน.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะเหมือนกัน เพราะฉะนั้น

ถ้ามุ่งธรรมมุ่งธรรมมุ่งสั่งสอน แม้กล่าวถึงชาติเป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๓

ส่อเสียดภิกษุ ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะส่อเสียด

คำส่อเสียดเรียกโดยชื่อว่า เปสฺสุญฺจวาท ฟังรู้โดยลักษณะอย่างนี้ :
เก็บคำข้างนี้ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายข้างนี้ เก็บคำข้างโน้นแล้ว
เอามาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายข้างโน้น ด้วยปรารถนาจะได้เป็นที่รัก
ของเขาบ้าง ด้วยปรารถนาจะให้แตกกัน เป็นการทอนกำลังเขาลง
บ้าง.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. ส่อเสียดภิกษุต่อภิกษุด้วยกัน ต้องปาจิตตีย์.
๒. ข้างหนึ่งเป็นอุปสัมบัน อีกข้างหนึ่งเป็นอนุอุปสัมบัน หรือ
เป็นอนุอุปสัมบันทั้ง ๒ ข้าง ส่อเสียดต้องทุกกฎ.
๓. ได้ฟังมาแล้ว บอกด้วยปรารถนาเหตุอย่างอื่น ไม่ได้
ปรารถนาจะให้เขาชอบและแตกกัน ไม่เป็นอาบัติ.
๔. อาบัติที่จะพึงปรับในสิกขาบทนี้ เป็นเพียงทุกกฎ. แต่คำมฺสา
ในที่นี้มีโทษแรงกว่ามฺสาสับปลับ ควรปรับเป็นปาจิตตีย์ เพราะมฺสา.

สิกขาบทที่ ๔

**ภิกษุสอนธรรมแก่อนุอุปสัมบัน ถ้าว่าพร้อมกัน ต้อง
ปาจิตตีย์.**

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะอนุสัมบัน

ในสิกขาบทนี้ อนุสัมบัน ได้แก่นั่นอันมิใช่ภิกษุมิใช่ภิกษุณี
ทั้งผู้ชายทั้งผู้หญิง.

ลักษณะของกรรม

๑. ภาสิตของพระพุทธเจ้า.
๒. " " พระสาวก
๓. " " ฤาษี.
๔. " " เทวดา.

อาการสอนกรรม

๑. โดยบท ว่าขึ้นพร้อมกัน จบลงพร้อมกัน.
  ๒. โดยอนุบท ว่าขึ้นไม่พร้อมกัน จบลงพร้อมกัน.
  ๓. โดยอนุอักษระ ขึ้นอักษรร่วมกันบ้าง ไม่รวมกันบ้าง.
  ๔. โดยอนุพยัญชนะ ลงพยัญชนะร่วมกันบ้าง ไม่รวมกันบ้าง.
- ทั้ง ๔ อย่างนี้ ให้ต้องอาบัติเหมือนกัน เป็นอาบัติเล็กน้อย ตาม
ประโยคที่สอนให้ว่าพร้อมกัน กำหนดด้วยขึ้นและลงคราวหนึ่ง ๆ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ เพราะเหตุนั้น แม้ตั้งใจจะ
ระวัง ไม่ว่าจะพร้อมกัน แต่พลาดว่าพร้อมกัน เป็นอาบัติเหมือนกัน.

สวดและท่องพร้อมกัน ทั้งอนุสัมบันผู้ว่าผิดกลางคัน ไม่นับ

สิกขาบทนี้ บัญญัติเพื่อไม่ให้ศิษย์หมิ่นครู.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุนอนในที่มุงที่บังนอนเดียวกันกับอนุปสัมบันเกิน ๓ คืนขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะอนุปสัมบัน

อนุปสัมบัน ในที่นี้หมายเอาผู้ชายซึ่งไม่ใช่ภิกษุ.

อาการนอนร่วม

การนอนร่วมกันนั้น กำหนดด้วยนอนในที่แลเห็นกันได้ในเวลาหลับ เป็นเขตแห่งสทไสยอันหนึ่ง ๆ เทียบตามเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร ที่กำหนดด้วยเรือนของต่างสกุล.

อาการที่นอนร่วมนั้น คือเหยียดกายอยู่พร้อมกัน ใครเหยียดก่อนใครเหยียดหลังหรือเหยียดพร้อมกันไม่เป็นประมาณ สุดแต่เหยียดร่วมกันเข้า เรียกว่านอนร่วม จะหลับหรือไม่หลับ ไม่นับในที่นี้.

นอนร่วมได้ ๒ คืนแล้ว ในคืนที่ ๓ ให้พรากกันเสีย หรือให้ลุกขึ้นเสียฝ่ายหนึ่งก่อนเวลาอรุณขึ้น เมื่อได้ทำอย่างนี้แล้ว หักราตรีที่นอนร่วมลงได้หมด นับตั้ง ๑ ไปใหม่ ถ้านอนร่วมล่วง ๓ คืนแล้ว ในคืนที่ ๔ ตั้งแต่ตะวันตกไปแล้ว เหยียดกายร่วมกันมิได้ แม้ขณะหนึ่ง ถ้านอนร่วมกันลง ต้องปาจิตตีย์.

กำหนดสถานที่

สถานที่มุงกึ่งบังกึ่ง เป็นเขตแห่งอาบัติทุกกฏ.

สถานที่มุงหมดแต่ไม่ได้บังเลย เช่นศาลาโถง สถานที่บังหมด แต่ไม่ได้มุงเลย เช่นคอกก่อดี สถานที่มุงโดยมาก แต่ไม่ได้บังโดยมาก เช่นศาลาโถงนั้นอันมุงไว้ไม่หมด และกั้นฝาไว้โดยเอกเทศไม่ถึงครึ่ง ไม่จัดเป็นเขตสหัสไซ นอนด้วยกันในนั้น ไม่เป็นอาบัติ. อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ แม้นบราตรีพลาดก็ไม่พ้น.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

เพื่อจะกันชาวบ้านไม่ให้เห็นกิริยานอนหลับของภิกษุ อันจะแสดงท่าทางวิปลาสผิดจากอาการของผู้สังวร อันไม่เป็นเครื่องเจริญใจของผู้ได้เห็น.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุนอนในที่มุงที่บังอันเดียวกันกับผู้หญิง แม้นคืนแรก ต้องปาจิตติย.

หญิงที่ห้ามในสิกขาบท

หญิง [มาตุคาม] ในที่นี้ หมายถึงหญิงมนุษย์ แม้นเกิดในวันนั้น.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุแสดงธรรมแก่หญิงเกินกว่า ๖ คำ ขึ้นไป เว้นแต่บุรุษ ผู้รู้เพียงสาอยู่ด้วย ต้องปาจิตติย.

หญิงที่ห้ามในสิกขาบท

หญิงในที่นี้ หมายถึงหญิงมนุษย์ผู้รู้เพียงสา.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่นุปสัมบัน ต้องปาจิตติย.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่นแก่อนุปสัมบัน เว้นไว้แต่
ได้สมมติ ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะแห่งอาบัติชั่วหยาบ

อาบัติชั่วหยาบนั้น ในคัมภีร์วิภังค์แก้วว่า ปาราชิก ๔

สังฆาทิเสส ๑๓.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ทรงบัญญัติไว้ เพื่อจะห้ามไม่ให้ภิกษุเอาความเสียหายของกัน
ไปประจาน.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ภิกษุผู้ได้รับสมมตินั้น กำหนดอาบัติก็มี กำหนดสกุลก็มี ไม่
กำหนดก็มี ได้รับสมมติอย่างไร ต้องบอกอย่างนั้น ทำนอกเหนือไป
ต้องปาจิตตีย์เหมือนกัน บอกอาบัติไม่ชั่วหยาบ เป็นทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุขุดเองก็ดี ไซ้ให้ผู้อื่นขุดก็ดี ซึ่งแผ่นดิน ต้อง
ปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะของแผ่นดิน

ในคัมภีร์วิภังค์แจกปฐพี [แผ่นดิน] เป็น ๒ คือ :-

๑. ชาติปฐพี แผ่นดินแท้ คือมีดินร่วนล่วน มีดินเหนียวล่วน

หรือมีของอื่น เช่น หิน กรวด กระจับปี่ แร่ และทรายน้อย มีดิน
ร่วนดินเหนียวมาก.

๒. อชาติปฐพี แผ่นดินไม่แท้ เป็นหิน เป็นกรวด เป็นกระเบื้อง
เป็นแค้ และเป็นทรายล้วน หรือมีดินร่วนดินเหนียวน้อย เป็นของ
อื่นมาก. กองดินร่วนก็ดี กองดินเหนียวก็ดี อันฝนตกครดยังหย่อย
กว่า ๔ เดือน นับเข้าในแผ่นดินไม่แท้. สิกขาบทนี้ ทรงบัญญัติขึ้น
ตามความเข้าใจในสมัยหนึ่งว่า แผ่นดินเป็นของมีอินทรีย์.

กุตคามวรรคที่ ๒

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุพราภของเขียวซึ่งเกิดอยู่กับที่ ให้หลุดจากที่ ต้อง
ปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะของเขียว

ของเขียวอันได้แก่กุตคาม ท่านแจกไว้ ๕ ชนิด คือ :-

๑. พืชเกิดจากเง่า คือใช้เง่าเพาะ เช่นขมิ้นเป็นต้น.
  ๒. พืชเกิดจากต้น คือตอนออกได้จากต้นไม้ทั้งหลาย มีต้นโพธิ์
เป็นต้น.
  ๓. พืชเกิดจากข้อ คือใช้ข้อปลูก ได้แก่ไม้ลำ เช่นอ้อยและ
ไม้ไผ่เป็นต้น.
  ๔. พืชเกิดจากยอด คือใช้ยอดปักก็เป็น ได้แก่ผักต่างๆ มี
ผักชีล้อมเป็นต้น.
  ๕. พืชเกิดจากเมล็ด คือใช้เมล็ดเพาะ ได้แก่ถั่วงาเป็นต้น.
- ตามอรรถกถาณัย พืชพันธุ์อันถูกพราภจากที่แล้ว แต่ยังคง
เป็นได้อีก เรียกว่าพืชคาม.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. กุตคาม ทำเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นปาจิตตีย์.
  ๒. พืชคาม ทำเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นทุกกฏ.
- อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุประพฤติอนาจาร สงฆ์เรียกตัวมาถาม แกล้งพูด
กลับเกลื่อนกัถิ นิ่งเสียไม่พูดกัถิ ถ้าสงฆ์สวดประกาศข้อความ
นั้นจบ ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

การสวดประกาศ

ภิกษุประพฤติอนาจาร มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์สวดประกาศ
ข้อความนั้นด้วยญัตติทุกขกรรม อย่างต้นเรียกว่า ยกัญญาวาทก-
กรรม คือกรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้พูดกลับเกลื่อน อย่างหลัง
เรียกว่า ยกวิหเสกกรรม คือกรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ยังสงฆ์
ให้ลำบาก เมื่อสงฆ์ยังไม่ได้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุทำอย่างนั้น
ต้องทุกกฏ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ ถ้ากรรมนั้นสงฆ์ทำเป็น
กรรมแล้ว มีเจตนาอย่างไรก็ตาม ทำอย่างนั้นคงไม่พ้นอาบัติ เว้น
ไว้แต่อาการที่แสดงนั้น ไม่จัดว่ากลับเกลื่อน หรือทำให้ลำบาก.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุติเตียนภิกษุอื่นที่สงฆ์สมมติให้ทำการสงฆ์ ถ้าเธอทำโดย
ชอบ ติเตียนเปล่า ๆ ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

เหตุแห่งการติเตียน

เป็นธรรมเนียมของสงฆ์จะสมมติภิกษุบางรูปไว้ทำกิจสงฆ์ เช่น เป็นผู้แจกเสนาสนะ เป็นต้น ภิกษุผู้ไม่ได้รับประโยชน์ที่พอใจ ด้วยไม่เข้าใจธรรมเนียมที่แจก หรือด้วยกำลังโทมนัส พุคกล่าวโทษท่านต่อหน้าภิกษุอื่น อย่างนี้เรียกว่า โพนทนา ไม่ทำอย่างนั้น เป็นแต่พูดติท่าน หรือแสดงความขัดใจแต่ลำพังผู้เดียว ไม่ตั้งใจจะให้ใครฟัง อย่างนี้เรียกว่า ป่นว่า.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. ติเตียนต่อหน้าอุปสัมบัน ต้องปาจิตตีย์.
๒. " " อนุปสัมบัน ต้องทุกกฏ.
๓. ติเตียนภิกษุที่สงฆ์ไม่ได้สมมติ แต่ทำการสงฆ์โดยลำพัง ต้องทุกกฏ.
๔. ถ้าทำการไม่เป็นธรรม ลำเอียงด้วยอคติจริง ๆ ติเตียนไม่เป็นอาบัติ แต่ข้อนี้ท่านว่าไม่พ้นจากอาบัติทุกกฏ เพราะไม่เป็นธรรมเนียมที่ดี.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุเอาเตียง ตั่ง พูก เก้าอี้ ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. ของสงฆ์เป็นวัตถุแห่งปาจิตติย.
๒. ของบุคคลนอกจากของตนเอง เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.
๓. ของอย่างอื่นจากวัตถุที่ระบุในสิกขาบท เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

ข้อยกเว้น

๑. นั่งอยู่ก่อน มีใครมานั่งภายหลัง เป็นธุระของเขา หรือเกิดเหตุฉุกเฉิน ไปโดยด่วน ไม่เป็นอาบัติ.
๒. เอาของเช่นนั้นออกตาก ไม่นับเข้าในที่นี้.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ทรงบัญญัติเพื่อจะกันความสะเพร่า และเพื่อให้รู้จักถนอมของ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุเอาที่นอนของสงฆ์ปูนอนในกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อหลับไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตติย.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ลักษณะที่นอนและกุฏิ

๑. ที่นอนในที่นี้ หมายถึงเอาฟูก เสื่อ ผ้าปูนอน และของชนิดเดียวกัน ไม่ได้หมายถึงเอาเตียงเอาม้าซึ่งเป็นของใช้ตั้ง.
๒. กุฏิคือวิหารนั้น ได้แก่ที่อยู่ ซึ่งในบัดนี้เรียกว่ากุฏิทั้งนั้น.

กิริยาที่หลีกไป

กิริยาที่หลีกไปหมายความว่า ไปไม่กลับ ถ้าไปยังจะกลับ ไม่

นับว่าทิ้งของไว้ ยังไม่เก็บก็ไม่เป็นอาบัติ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. วิหารของสงฆ์ เป็นวัตถุแห่งปาจิตติย.
๒. ของบุคคลอื่นนอกจากของตน เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.
๓. ของตนเอง เป็นวัตถุแห่งอนาบัติ.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุรู้อยู่ว่ากุฎีนี้มีผู้มาก่อน แกล้งไปนอนเบียด ด้วยหวังจะให้ผู้มาก่อนคับแคบใจเข้า ก็จะหลีกไปเอง ต้องปาจิตติย.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. ถ้าวิหารนั้นเป็นของสงฆ์ และมีภิกษุแก่กว่าหรือภิกษุใช้เข้ามาอยู่ก่อน เข้าไปอยู่แทรกแซงในอุปัจาร คือที่ใกล้แห่งเตียงก็ดี แห่งตั้งก็ดี แห่งทางเข้าออกก็ดี ต้องปาจิตติย.
๒. ทำในวิหารของบุคคล นอกจากของตนเอง ต้องทุกกฏ.
๓. ทำในอุปัจารแห่งวิหารก็ดี ในที่อื่นอันไม่ใช่ที่อยู่เฉพาะตัว เช่นในอุปัฏฐานศาลาก็ดี ในปะรำที่โคนไม้ก็ดี ในที่แจ้งก็ดี ต้องทุกกฏ.

ข้อยกเว้น

ทำในวิหารตนเอง หรือแม้ในวิหารของสงฆ์ หรือมีกิจจำเป็น เข้าไปอาศัย ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุโกรธเคืองภิกษุอื่น อดคร่ำไถ่ออกจากกุฎีสงฆ์ ต้องปาจิตติย.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

สิกขาบทนี้ เข้าใจว่าความจะติดต่อมาจากสิกขาบทก่อน ครั้น
เขาไม่หลีกไป จึงจุดคร่าจับไล่ไปเสีย แม้ขนเอาบริวารออก
ต้องทุกกฎ.

ข้อยกเว้น

จับสัตว์วิหริกรหรืออันเตวาสิกผู้ประพฤติน่าชอกช้ำดี จับภิกษุผู้
ไม่สมควรจะให้อยู่ก็ดี จากสำนักตน ไม่นับเข้าในสิกขาบทนี้.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุหนึ่งทับก็ดี นอนทับก็ดี บนเตียงก็ดี บนตั่งก็ดี อันมี
เท้าไม่ได้ตรึงให้แน่น ซึ่งเขาวางไว้บนร่างร้านที่เขาเก็บของในกุฏิ
ต้องปาจิตตีย์.

ลักษณะเตียงตั่ง

เตียงมีหลายชนิด ชนิดที่กล่าวถึงในสิกขาบทนี้ เขาทำเอาเท้า
เสียบเข้าไปในแม่แครง ไม่ได้ตรึงสลัก เรียกทับศัพท์ว่า อาหัจจบาท.

ร้านในที่นี้ คือโครงที่ตั้งขึ้นในวิหา ปักเสาต่อม่อขึ้นแล้ว วาง
รอดขึ้นบนนั้น สูงพอศีรษะไม่กระทบพื้น ถ้าไม่ใช่ปูพื้นข้างบน ก็เอา
เตียงวางลงไป ให้พื้นเตียงคานรอดอยู่ ขอเตียงห้อยลงไป ใซ้อยู่ได้
ทั้งข้างบนข้างล่าง ร้านข้างบนนั้น เรียกทับศัพท์ว่า เวหาสกุฏิ.

ความประสงค์แห่งสิกขาบท

ต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทนี้ว่า ภิกษุรูปหนึ่งนั่งบนเตียงนั้นโดยแรง
เท้าเตียงหลุดลงมาถูกศีรษะคนข้างล่าง จึงทรงห้ามไม่ให้นั่งนอน

บนเตียงเช่นนั้นอันอยู่บนร้าน.

ถ้าที่นั่งที่นอนแข็งแรงพอ นั่งทับนอนทับไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุจะเอาดินหรือปูนโบกหลังคากุฏิ ฟังโบกได้แต่เพียง ๓ ชั้น ถ้าโบกเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ในนิทานกล่าวไว้ว่า พระภิกษุจะให้พอกให้โบกวิหารที่ทำสำเร็จแล้วบ่อย ๆ เข้า วิหารหนักทานไม้ไหวก็พังลง ท่านจึงเก็บรวบรวมหญ้าและไม้ ได้ยังนาข้าวเหนียวของพราหมณ์ผู้หนึ่งให้เสียหาย ทรงปรารถนาเรื่องนี้ จึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ไว้.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุรู้ที่อยู่ น้ำมีตัวสัตว์ เอรอดหญ้าหรือดิน ต้องปาจิตตีย์.

ลักษณะน้ำและอาบัติ

น้ำมีตัวสัตว์นั้น หมายถึงตัวสัตว์เล็ก ๆ อันอยู่ในน้ำ เช่น ลูกน้ำ.

เพราะมีคำว่ารู้ที่อยู่ อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ น้ำมีตัวสัตว์ ภิกษุสำคัญว่าไม่มี รดลง ไม่เป็นอาบัติ.

โอวาทวรรคที่ ๓

สิกขาบทในวรรคนี้ ปรารภถึงภิกษุณีนั่น สมควรจะทราบ ประวัติความเกิดแห่งนางภิกษุณีก่อน ซึ่งท่านได้กำหนดไว้เป็น ๓ ตอน คือ :-

ตอนที่ ๑ พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระราชเทวีของพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา ทูลขอบวชเป็นภิกษุณี ด้วยยอมรับประพฤติธรรมบางประการ.

ตอนที่ ๒ กล่าวถึงกัรวัดที่ ไม่ได้เกี่ยวในท้องเรื่อง.

ตอนที่ ๓ กล่าวถึงนางสังฆมิตตาราชกุมารี พระราชบุตรของพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงผนวชเป็นภิกษุณี และมาประดิษฐานภิกษุณีสงฆ์ที่ลังกา.

ความจริงที่อยู่เพียงไร ยังเป็นข้อจะพึงสันนิษฐาน. คราวนี้จักกล่าวถึงสิกขาบทต่อไป.

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุที่สงฆ์ไม่ได้สมมติ สังฆอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

เป็นธรรมเนียมของภิกษุณี จะต้องรับโอวาทจากภิกษุสงฆ์ทุกกิ่งเดือน ถ้าวังคราว ต้องปาจิตตีย์ นี่เป็นธรรมประการหนึ่ง ที่ตรัสเอาสัญญาให้พระนางมหาปชาบดีโคตมียอมรับถือ.

สิกขาบทอีก ๕ ข้อต่อไปนี้ความกระจำแล้ว ทั้งล่วงกาลเวลาแล้ว แม้มีข้อที่จะพึงกล่าวบ้าง ก็เกรงจะชักช้าด้วยไม่จำเป็นจึงคเสย.

โภชนวรรคที่ ๔

สิกขาบทในวรรคนี้ ปรารภถึงโภชนะ คือของนั้น สมควรจะ
ทราบโภชนะนั้นให้เข้าใจก่อน.

โภชนะ ๕ อย่าง

ในคัมภีร์วิภังค์กล่าวโภชนะไว้ ๕ อย่าง คือ :-

๑. ข้าวสุก ได้แก่ธัญญาชาติทุกชนิดที่หุงสุกแล้ว เช่นข้าวเจ้า.
๒. กุมมาส คือขนมสด มีอันจะบูดเมื่อล่วงกาลแล้ว เช่น
ขนมด้วง.
๓. สัตต คือขนมแห้ง ที่ไม่บูด เช่นขนมที่เรียกว่าจันอับ.
๔. ปลา สงเคราะห์เอาหอย กุ้ง และสัตว์น้ำเหล่าอื่นที่ใช้เป็น
อาหารเข้าด้วย.
๕. เนื้อ คือมังสะของสัตว์บกและนกที่ใช้เป็นอาหาร.
ส่วนผลไม้ต่างชนิด และเง่าต่างชนิด มีเปลือกมันเป็นต้น.
เรียกว่าขาทนิยะ ของขบของเคี้ยว ไม่นับเข้าในโภชนะ หารอยจะ
เล็งเห็นว่าเป็นของใช้กัดกินมาก่อน แต่จัดเป็นอาหารเหมือนกัน.

สิกขาบทที่ ๑

อาหารในโรงทานที่ทั่วไปไม่นิยมบุคคล ภิกษุไม่เจ็บใช้
ฉันได้แต่เฉพาะวันเดียวแล้ว ต้องหยุดเสียในระหว่าง ต่อไป
จึงฉันได้อีก ถ้าฉันติด ๆ กันตั้งแต่ ๒ วันขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์.

อาหารในโรงทาน

คือโภชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เขาจัดไว้ไม่เฉพาะบุคคล

และพวก เช่นไม่ได้เตรียมไว้ถวายภิกษุจำพวกเดียว คนเดินทางหรือคนอดอยากก็อาศัยได้ อาหารในโรงทานเช่นนี้ ภิกษุไม่อาพาธ อาจออกจากโรงทานนั้นไปได้ ฟังฉันได้เวลาเดียว ถ้าฉันเกินกำหนดนั้นต้องปาจิตตีย์.

ข้อยกเว้น

เว้นวันแล้ว ฉันอีกก็ได้ เจ้าของเขานิมนต์แล้วอังกาสเอง ก็ฉันได้ ถ้าอาหารนั้นไม่ได้ตั้งให้เป็นทานทั่วไป ไม่นับเข้าในสิกขาบทนี้.

สิกขาบทที่ ๒

ถ้าทายกเขานิมนต์ ออกชื่อโภชนะทั้ง ๕ อย่าง ถ้าไปรับของนั้นมา หรือฉันของนั้น พร้อมกันตั้งแต่ ๓ รูปขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัย คือ เป็นไขอย่างหนึ่ง หน้าจิวรกาลอย่างหนึ่ง เวลาทำจิวรอย่างหนึ่ง เดินทางไกลอย่างหนึ่ง ไปทางเรืออย่างหนึ่ง อยู่มากด้วยกันบิณฑบาตไม่พอนั้นอย่างหนึ่ง โภชนะเป็นของสมณะอย่างหนึ่ง.

ลักษณะแห่งอาบัติ

เพราะคำว่าคณะในที่นี้ ท่านถือเอาความว่าตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ท่านจึงแก้ว่า ๒ รูป ๓ รูปนั้นด้วยกัน หรือบิณฑบาตมาแล้ว ประชุมกันฉัน ไม่เป็นอาบัติ.

ภตมีชื่อต่าง ๆ มีนิตยภัตเป็นต้น ไม่เป็นอันออกชื่อโภชนะ ท่านไม่จัดว่าเป็นอาบัติ ยกโภชนะทั้ง ๕ เสีย ไม่เป็นอาบัติทุกประการ.

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ ถ้าเป็นคนโภชนะ แม้เข้าใจ

ไปว่าไม่เป็น ก็คงเป็นปาจิตติย์เหมือนกัน ไม่ใช่สมัยที่จะพึงได้รับ
อนุญาต แม้เข้าใจไปว่าเป็นสมัย ก็คงไม่พ้นอาบัติ.

ลักษณะการฉันทมู

การฉันทมูมีทางที่จะเข้าใจได้อีกอย่างหนึ่ง คือนั่งล้อมโภชนะ
ฉันทมู เรียกสั้นว่าฉันทมูเข้าวง ชื่อว่าฉันทมูเป็นมู ตามธรรมเนียมของ
พราหมณ์ก็ดี ของภิกษุก็ดี เวลาฉันทมูนั่งเรียงเป็นแถว ไม่นั่งล้อม
เป็นวง บางที่จะห้ามการฉันทมูเข้าวงอย่างนี้บ้างกระมัง.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุรับนิมนต์แห่งหนึ่ง ด้วยโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่ง
แล้ว ไม่ไปฉันทมูในที่นิมนต์นั้น ไปฉันทมูในที่อื่น ต้องปาจิตติย์.
เว้นไว้แต่ยกส่วนที่รับนิมนต์ไว้ก่อนนั้นให้แก่ผู้อื่นเสีย หรือหน้า
จีวรกาลและเวลาทำจีวร.

วิธีรับนิมนต์

ถ้าเขาไม่ได้นิมนต์เฉพาะตน จะต้องการเพียงสักว่าภิกษุให้
ครบจำนวนเพียงเท่านั้น ภิกษุผู้เป็นภักตฤทเทสกะแจกส่วนมาถึงตน
เช่นนี้จะวิกัปให้ภิกษุอื่นได้อยู่ แต่ถ้าเขานิมนต์เฉพาะตน จะวิกัป
ไม่ชอบ เว้นไว้แต่จะตกลงกับผู้นิมนต์.

นิมนต์รับภิกษาที่เรียกว่ารับบาตรหรือบิณฑบาต ไม่นับเข้าใน
สิกขาบทนี้ สิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะเหมือนกัน.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ทายกเขาเอาขนมมาถวายเป็น

อันมาก จะรับได้เป็นอย่างมากเพียง ๓ บาทเท่านั้น ถ้ารับให้
เกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์. ของที่รับมามากเช่นนั้น ต้องแบ่งให้
ภิกษุอื่น.

ขนมที่กล่าวมาในสิกขาบท ๒ อย่าง คือ

๑. ขนม ท่านเพ่งเอาของขันหมาก.
๒. ข้าวสัตตฺ ท่านเพ่งเอาของเป็นเสบียงเดินทาง.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

รับเอาของเหล่านั้นมากไป ทำให้ธุระเขาเสีย จึงทรงพระ
อนุญาตให้รับอย่างมากเพียงเต็ม ๓ บาท ออกจากที่นั้นแล้ว ไม่บอก
แก่ภิกษุอื่นหรือแจกให้ เพื่อจะได้ไม่เข้าไป ต้องทุกกฏ.

สิกขาบทนี้ ทรงบัญญัติไว้เพื่อจะให้รู้จักประมาณ และเพื่อจะให้
รักษาสกุลไม่ให้สึกหรือ.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุฉันค้างอยู่ มีผู้เอาโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามา
ประเคน ห้ามเสียแล้ว ลุกจากที่นั่งนั้นแล้ว ฉันของเคี้ยวของฉัน
ซึ่งไม่เป็นเดนภิกษุใช้ หรือไม่ได้ทำวินัยกรรม ต้องปาจิตตีย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

สิกขาบทนี้ ทรงบัญญัติไว้ เพื่อจะรักษาหน้าของทายก.

ลักษณะห้ามอาหาร ๕

๑. กำลั้งฉันอาหารอยู่.

๒. เขาเอาโทษนะมาถวายอีก.

๓. เขาอยู่ในหัตถบาส.

๔. เขาน้อมถวาย.

๕. ภิกษุห้ามเสียด.

ของเป็นเคน ๒

๑. ภิกษุใช้ฉันเหลือ เรียกว่าเคนภิกษุใช้.

๒. ของที่ภิกษุทำให้เป็นเคน. โทษนะชนิดหลังนี้ เป็นกัปปิยะ
ควรฉันได้.

ของทำวินัยกรรม

ภิกษุรับประเคนแล้ว ฉันบ้างแล้ว ยังไม่ลุกจากอาสนะ ยก
ขึ้นส่งให้แก่ภิกษุผู้ห้ามอาหารแล้วในหัตถบาส บอกว่าพอแล้ว เพราะ
เป็นของแสรังทำ ดังนี้ ท่านจึงเรียกว่า ของทำวินัยกรรม.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ภิกษุละเมิดในขณะรับ ต้องทุกกฏ. ขณะกลืน ต้องปาจิตตีย์
ของอื่นที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร ไม่นับเข้าในข้อนี้.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุรู้ถือว่า ภิกษุอื่นห้ามข้าวแล้ว [ตามสิกขาบทหลัง]
คิดจะยกโทษเธอ แกล้งเอาของเคี้ยวของฉันที่ไม่เป็นเคนภิกษุใช้
ไปล่อให้เธอมัน ถ้าเธอมันแล้ว ต้องปาจิตตีย์.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

เพื่อจะห้ามไม่ให้ภิกษุผู้มีเจตนาไม่ดี แกล้งหลอกให้สำคัญผิด

อาบัติในสิกขาบทนี้จึงเป็นสจิตตกะ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้สำคัญผิด แล้วแนะนำให้ฉัน.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงวันใหม่ ต้องปาจิตติย.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ ในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงวันแล้วจนอรุณขึ้น ภิกษุเข้าใจว่าเป็นกาลหรือสงฆ์ ฉันอาหาร คงไม่พินปาจิตติย กาลิกอื่นไม่นับเข้าในสิกขาบทนี้ ฉันได้ตามกำหนด พระพุทธานุญาต.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหาร ซึ่งรับประเคนไว้ค้างคืน ต้องปาจิตติย.

อาหารที่เป็นสันนิธิ

การสั่งสมนั้น เรียกโดยศัพท์มคธว่า สันนิธิ ของเคี้ยวของฉัน อันรับประเคนแล้ว กล่าวคือ ถึงมือแล้วในวันนี้ เก็บไว้ล่วงคืน เพื่อจะฉันในวันพรุ่ง ซื่อว่าเป็นสันนิธิ ฉันของนั้น เป็นปาจิตติย ท่านปรับทุกคำกลืน. อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ.

สิกขาบทที่ ๙

ภิกษุไม่ใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีต คือ ข้าวสุก ระคนด้วยเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ

นมสด นมสั้ม ต่อกฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา เอามาฉัน
ต้องปาจิตตีย์.

อาการขอไม่เป็นอาบัติ

๑. อาพาธ เว้นของเหล่านั้นไม่ผาสุก ขอเขาได้.
๒. เมื่อภิกษุอาพาธ ขอมมาเพื่อประโยชน์ตน ภิกษุไม่ใช่ผู้
อาพาธพลายนั่นด้วยก็ได้.
๓. ภิกษุไม่ใช่ผู้อาพาธ ขอต่อบุญหรือต่อกนปวารณา เพื่อ
ประโยชน์ตนเอง.
๔. ขอต่อกคนอื่น เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุผู้อาพาธได้ และอาบัติ
ในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะเหมือนกัน.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุกินอาหารที่ยังไม่มีผู้ให้ คือ ยังไม่ได้รับประเคน
ให้ล่วงทวารปากเข้าไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่น้ำและไม้สีฟัน.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

อาหาร

อาหาร หมายถึงของที่พึงกลืนกินทั่วไป.

น้ำ

น้ำโดยปกติ ไม่ใช่อาหารที่เป็นของเหลว เช่นน้ำแข็งหรือน้ำ
อ้อย.

ไม้ชำระฟัน

ไม้ชำระฟัน พึงเข้าใจว่า ไม่ใช่ของจะพึงกลืน.

องค์แห่งการประเคน

๑. ของไม้ใหญ่โตหรือหนักเกินไป พอคนปานกลางยกได้คนเดียว.

๒. ผู้ประเคนเข้ามาอยู่ในหัตถบาส.

๓. เขาน้อมเข้ามา.

๔. กิริยาที่น้อมเข้ามาให้มัน ด้วยการก็ได้ ด้วยของเนื่องด้วยการก็ได้ ด้วยโยนให้ก็ได้.

๕. ภิกษุรับด้วยกายก็ได้ ด้วยของเนื่องด้วยกายก็ได้.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะเหมือนกัน ภิกษุบวชใหม่ ผลอนันของที่ไม่ได้รับประเคน คงไม่พ้นจากปาจิตตีย์.

เหตุยกเว้น

เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่นงูกัด กบปัยการกไม่มี ถือเอายามหาวิกัฏ ๔ อย่าง คือ มูตร กูถ ถ้ำ ดิน ฉันทได้ ไม่เป็นอาบัติ.

ในอรรถถกกล่าววว่า ภิกษุจะตัดไม้เผาทำถ้ำ หรือจะขุดปฐพี เพื่อจะเอาดินก็ได้ ไม่เป็นปาจิตตีย์ เพราะโทษตัดไม้และขุดดิน.

อเจตวรรคที่ ๕

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุให้ของเคี้ยวของฉันแก่นักบวชนอกศาสนา ด้วยมือ
ของตน ต้องปาจิตติย์.

นักบวชนอกศาสนา

๑. อเจลก   คือ ชิเปลือย.
๒. ปริพาชก   "   นักบวชผู้ชาย
๓. ปริพาชิกา   "   นักบวชผู้หญิง.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อไม่ให้เขาหมิ่นได้ เพราะภิกษุให้ของ
เคี้ยวของกินด้วยมือของตน ชื่อว่า วางตัวเป็นอนุปสัมบันแก่นักบวช
เหล่านั้น เพราะเหตุนั้น สั่งให้ ๆ ก็ดี วางให้ก็ดี ให้ของอย่างอื่น
นอกจากของอันจะพึงกลืนกินก็ดี ท่านว่าไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุชวนภิกษุอื่นไปเที่ยววิณฑาทด้วยกัน หวังจะประพฤติ
อนาจาร ไล่เชอกลับมาเสีย ต้องปาจิตติย์.

เหตุไม่เป็นอาบัติ

มีเหตุอื่น นอกจากจะปิดบังความชั่วเสียหายส่วนตัว เช่นบาตร
ของภิกษุเต็มแล้ว บอกให้กลับมาก่อน ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุสำเร็จการนั่งแทรกแซงในสกุลที่เขาทำลังบริโภคาอาหารอยู่
ต้องปาจิตติย์.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

การเข้าไปหาสกุลที่เขากำลังบริโภคอาหารอยู่เป็นการเสียมารยาท จึงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อกันความเสียหายเช่นนั้น.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุที่นั่งในห้องกับผู้หญิง ไม่มีผู้ชายอยู่เป็นเพื่อน ต้องปาจิตตีย์.

กิริยานั่งในที่ลับ

กิริยาที่นั่นนั้น หมายถึงกิริยาที่นอนด้วย แต่ไม่หมายเอง กิริยาที่ยืนและเดิน ที่ลับ หมายถึงเอานั่งในที่ลับตา เพราะไม่มีคำว่า ตัวต่อตัว จึงถือกันมาว่า ถ้านั่งในห้องเรือนกับหญิงหลายคน ต้องมีชายผู้รู้เคียงสาอยู่ด้วย หญิงแม้มากลุ่มอาบัติไม่ได้ สิกขาบทนี้ เทียบกันได้กับอนิยตสิกขาบทที่ ๑ ซึ่งคำว่าตัวต่อตัว.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุที่นั่งที่แจ้งกับหญิงสองต่อสอง ต้องปาจิตตีย์.

กิริยานั่งในที่แจ้ง

ที่แจ้ง หมายถึงที่ลับหู เทียบกันได้กับอนิยตสิกขาบทที่ ๒ เพราะมีคำว่า ตัวต่อตัว จึงนำความเข้าใจว่า ถ้านั่งกลางแจ้งกับ หญิงหลายคน หญิงเหล่านั้นลุ่มอาบัติได้.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโภชนะทั้ง ๕ แล้ว จะไปในที่อื่นจาก ที่นิมนต์นั้น ในเวลาก่อนฉันก็ดี ฉันกลับมาแล้วก็ดี ต้อง

ลาภิกษุที่มีอยู่ในวัดก่อน จึงจะไปได้ ถ้าลาถอนเที่ยวไป ต้อง
ปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่สมัย คือ จีวรกาลและเวลาทำจีวร.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

๑. ภิกษุรับนิมนต์ฉันไว้ห้ามไม่ให้เที่ยวไปในที่อื่นในเวลาก่อนฉัน
คือ เมื่อจะไปฉัน ห้ามไม่ให้เขื่อนไปในที่อื่นก่อน เพื่อจะกันไม่ให้ไป
ล่าหรือตามตัวไปพบ.

๒. การห้ามไม่ให้เที่ยวไปที่อื่นภายหลังแต่ฉันแล้วนั้น คือ กลับ
จากบ้านที่นิมนต์แล้ว ไม่ให้ถือเอาโอกาสที่รับนิมนต์นั้นเลยไปเที่ยว
ที่อื่นต่อไป. แต่เมื่อมีกิจจำเป็นจะต้องทำใน ๒ อย่างนั้น อย่างไม่
อย่างหนึ่ง จึงจะให้ออกลาภิกษุไว้เป็นหลักฐาน.

๓. ไปสู่ที่อาศัยภิกษุณี ไปสู่ที่อยู่เดียรถีย์ ไม่เป็นอาบัติ
แต่ในเรื่องเช่นนี้ทำให้เสียผล ท่านเคยปรับเป็นอาบัติทุกกฏ. แวะ
เรือนอันอยู่ตาทางเมื่อขากลับ นับว่าไม่ได้เลยเที่ยวไป ท่าน
อนุญาต แต่ถ้ามีภิกษุต้องบอกลา เพราะมีสิกขาบทอื่นอันบังคับให้
ทำเช่นนั้น.

สิกขาบทที่ ๗

ถ้าเขาปวารณาด้วยปัจจัย ๔ เพียง ๔ เดือน ฟังขอเขาได้
เพียงกำหนดนั้นเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกำหนดนั้นไป ต้องปาจิตตีย์
เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก หรือปวารณาเป็นนิศย์.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

ปัจจัย ๔

คำว่าปัจจัยในที่นี้ ได้แก่ภสัช เรียกว่าคิลานปัจจัย แต่ควร
หมายถึงปัจจัยอันเป็นสาธารณะ ได้แก่จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ
และภสัช.

คนปวารณา

คนปวารณานั้น แสดงโดยนัยอันกล่าวไว้ในคัมภีร์วิภังค์มี ๔ คือ :-

๑. ปวารณากำหนดปัจจัย.
๒. ปวารณากำหนดกาล.
๓. ปวารณากำหนดทั้ง ๒ อย่าง.
๔. ปวารณาไม่กำหนดทั้ง ๒ อย่าง.

กำหนดกาลปวารณา

ถ้าเขาปวารณาซ้ำอีก ขอได้เพียงคราวละ ๔ เดือน ถ้าเขา
ปวารณาเป็นนิตย์ ขอได้เสมอไป.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุไปดูกระบวนทัพ ซึ่งเขายกไปเพื่อจะรบกัน ต้อง
ปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุ.

เหตุที่ยกเว้นและไม่เป็นอาบัติ

๑. ญาติของภิกษุเป็นไข้ เขาขอพบก็ไปได้ แม้จะปรารภเหตุอื่น
อันเป็นกิจที่ควรก็ไปได้.
๒. กระบวนทัพยกมาทางอาราม หรือเดินสวนทางไปพบแลเห็น
ไม่เป็นอาบัติ.

๓. มีอันตรายเกิดขึ้น เช่นถูกจับไปเป็นเชลย.

สิกขาบทที่ ๘

ถ้าเหตุที่จะต้องไปมีอยู่ พึงไปอยู่ในกองทัพได้เพียง ๓ วัน
ถ้าอยู่ให้เกินกำหนดนั้นไป ต้องปาจิตตีย์.

วิธีนับวัน

วิธีนับวันนั้น กำหนดเวลาพระอาทิตย์ตก ปรับเป็นอาทิตย์ในวัน
วันที่ ๔ ต่อเมื่อตะวันตกแล้ว ถ้าอยู่เพียง ๓ วันแล้วกลับเสีย ภายหลัง
ไปอยู่ได้อีก.

เหตุยกเว้น

มีเหตุจำเป็น เช่นเจ็บอยู่ในกองทัพ หรือกองทัพถูกข้าศึกล้อม
และมีเหตุขัดขวางอย่างอื่น ๆ อีก อยู่เกินกว่ากำหนดนั้นได้.

สิกขาบทที่ ๑๐

ในเวลาที่อยู่ในกองทัพตามกำหนดนั้น ถ้าไปดูเขารบกันก็ดี
หรือไปดูเขาตรวจพลก็ดี ดูเขาจัดกระบวนทัพก็ดี ดูหมู่เสนาที่จัด
เป็นกระบวนแล้วก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

เนื้อความเหมือนสิกขาบทก่อน ต่างแต่สิกขาบทนี้ ห้ามใน
ระหว่างที่อยู่ในกระบวนทัพ มิให้ไปดูเขาจัดทำตามยุทธวิธี.

สุราปานวรรคที่ ๖

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุดื่มน้ำเมา ต้องปาจิตตีย์.

ลักษณะน้ำเมา

๑. เมรัย ได้แก่ น้ำอันมีรสหวานทุกอย่างที่เป็นเอง เช่น น้ำตาลสด แต่เมื่อล่วงเวลาแล้ว รสหวานนั้นกลายเป็นรสเมา.
๒. สุรา ได้แก่ เมรัยที่เขากลั่นสกัด เพื่อให้รสเมาแรงขึ้น.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นอจิตตกะ เพราะไม่มีคำบ่งเจตนา ไม่เหมือนสิกขาบทของสามเณรและของคฤหัสถ์.

ข้อยกเว้น

๑. ของอันมิใช่ น้ำเมา แต่มีสี กลิ่น รส คือน้ำเมา เช่น ยาของบางอย่าง ไม่เป็นวัตถุแห่งอาบัติ.
๒. น้ำเมาที่เจือในแกงในเนื้อหรือในของอื่น เพื่อชुरสหรือกันเสียบ ไม่ถึงกับเป็นเหตุเมา เชื่อว่าเป็นอัพโพหาริก ฉันทหรือดื่มของเช่นนั้นไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุจี้ภิกษุ ต้องปาจิตตีย์.

วัตถุแห่งอาบัติ ๒

๑. ภิกษุ เป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์.
๒. อนุปสัมบัน เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุว่ายน้ำเล่น ต้องปาจิตตีย์.

วัตถุแห่งอาบัติ

๑. น้ำลึกพอที่จะดำได้มีคิ้วหรือลึกพอที่จะว่ายน้ำได้สะดวก เป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์.
๒. เล่นอย่างอื่น เช่นเอามือวักน้ำเป็นต้น เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.
๓. น้ำตื้นไม่ถึงกำหนดที่เป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ก็ดี น้ำในภาชนะก็ดี เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อในวินัย ต้องปาจิตตีย์.

ความไม่เอื้อเฟื้อ

๑. ไม่เอื้อเฟื้อในบุคคล คือผู้กล่าวสั่งสอนตักเตือน.
๒. ไม่เอื้อเฟื้อในธรรม คือบัญญัติและธรรมอันมิใช่บัญญัติ.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

เพื่อจะห้ามไม่ให้ภิกษุเป็นผู้ถือคั่ง ได้รับคำแนะนำหรือตักเตือนแล้ว ให้แสดงความเอื้อเฟื้อและถือเอาแต่การที่ถูกเป็นประมาณ ไม่ให้ดูถูกบุคคลผู้พูดหรือข้อที่ยกขึ้นพูด.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุหลอนภิกษุให้กลัวผี ต้องปาจิตตีย์.

กิริยาหลอน

กิริยาว่าหลอนนั้น คือพูดก็ดี แสดงอาการอย่างอื่นก็ดี ให้

ตกใจกลัวผีหรือพุดชู้ให้ตกใจกลัวโจร กลัวสัตว์ร้าย ผู้ถูกหลอนจะ
ตกใจหรือไม่ตกใจ ไม่เป็นประมาณ.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. อุปสัมบัน ต้องปาจิตตีย์.
๒. อนุสัมบัน ต้องทุกกฐ.
๓. ไม่มุ่งให้ตกใจ ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุ**ไม่**เป็น**ไข้** ติดไฟให้**เป็น**เปลวเองก็ดี ไข้ให้**ผู้อื่น**
ติดก็ดี เพื่อจะ**ผิง** ต้องปาจิตตีย์ ติดเพื่อ**เหตุอื่น** ไม่**เป็น**
อาบัติ

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

การห้าม**ผิง**ไฟในสิกขาบทนี้ เพื่อจะ**กัน**ไฟไหม้**กุฏิ**ที่ทำด้วยไม้
และ**มุง**ด้วยหญ้า การ**ผิง**ไฟในที่ทำไว้สำหรับ**ผิง** ซึ่งเรียกว่า**เรือน**ไฟ
ห่างจาก**อันตราย**เช่นนั้น ทรงอนุญาต ภิกษุ**ผู้อาพาธ**เว้นการ**ผิง**ไฟ
แล้ว**อยู่**ไม่**ผาสุก** หรือ**ติด**เพื่อ**กิจ**อย่างอื่น**จำเป็น**แท้ จึง**ได้รับ**ยกเว้น.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุ**อยู่ใน**มัชฌิมประเทศ คือ**จังหวัด**กลางแห่ง**ประเทศ**
อินเดีย ๑๕ วัน**จึง**อาบ**น้ำ**ได้**หนหนึ่ง** ถ้า**ยัง**ไม่**ถึง** ๑๕ วัน**อาบ****น้ำ**
ต้องปาจิตตีย์ เว้น**ไว้**แต่**มีเหตุ**จำเป็น. ใน**ปัจจุ**ัน**ต**ประเทศ เช่น
ประเทศเรา **อาบ**น้ำได้**เป็น**นิตย**ไม่**เป็น**อาบัติ**.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

สิกขาบทนี้ ท่านว่าเป็นประเทศบัญญัติ คือทรงตั้งไว้เฉพาะใน
มัธยมประเทศ จังหวัดกลางแห่งชมพูทวีป. สิกขาบทนี้ ทรงบัญญัติ
เฉพาะประเทศที่อัศคคณา เฉพาะกาลที่กัณดารณา เช่นในประเทศ
ดอน ในคราวฤดูแล้ง.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุได้จีวรใหม่ ต้องพินทุด้วยสี ๓ อย่าง คือ เขียวคราม
โคลน ดำคล้า อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน จึงนุ่งห่มได้ ถ้าไม่ทำพินทุ
ก่อนแล้วนุ่งห่ม ต้องปาจิตตีย์.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

สิกขาบทนี้ ทรงบัญญัติให้ทำเครื่องหมาย เพื่อจะให้จำได้ว่าของ
ตน แต่ในสิกขาบทเอง เพ่งความทำให้เสียสี อนุโลมตามลู่ปฏิบัติ
คือประพุดิปอน ไซ้ของเสร้าหมอง.

เรื่องนี้ ในสมัยนี้ถือเป็นพิธีเสียแล้ว จึงไม่มีใครนึก นอกจาก
ทำจุดเป็นวงกลมใหญ่เท่าแวงตานกยูง เล็กเท่าหลังตัวเรือด เรียกว่า
ทำพินทุก็ปะ.

ภิกษุได้จีวรใหม่ ต้องทำเครื่องหมายก่อน จึงนุ่งห่มได้ เมื่อ
ทำไว้แล้วรอยหายสูญไป ไม่ต้องทำใหม่ เอาผ้าอื่นเย็บติดกับจีวร
ที่ทำเครื่องหมายแล้ว ไม่ต้องพินทุผ้าใหม่.

สิกขาบทที่ ๙

ภิกษุวิกัปปจีวรแก่ภิกษุก็ดี ภิกษุณีก็ดี นางสิกขมานาก็ดี

ตามณเรกัถี ตามณเรกัถี ผู้รับยังไม่ได้ถอน นุ่งห่มจีวรนั้น ต้อง
ปาจิตตีย์.

ลักษณะวิกัปป

วิกัปปนั้น โดยความก็คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ มี ๒
คือ :-

๑. วิกัปปต่อหน้า.

๒. วิกัปปลับหลัง.

วิกัปปทั้ง ๒ อย่างนี้ มีอธิบายอยู่ในวินัยมุขแล้ว พึงดูใน
ที่นั่น แม้การถอนก็เช่นเดียวกัน.

มติเรื่องวิกัปป

๑. จีวรที่ถอนวิกัปปแล้ว กลับเป็นอดิเรกจีวรไปใหม่ถึง ๑๐ วัน
ต้องวิกัปปอีกเสมอไป.

๒. จีวรที่ถอนวิกัปปแล้ว คงเป็นวิกัปปิตจีวรอยู่นั่นเอง ถือวิกัปป
หนเดียวแล้วก็เป็นแล้วกัน ไม่ต้องวิกัปปซ้ำ.

ทั้ง ๒ มตินี้ คงใช้กันอยู่ในบางอาราม สุดแต่ความนิยมนั้นๆ
จะพึงปฏิบัติ.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุช่อนบริจาร คือ บาตร จีวร ผ้าปูนั่ง ก่องเข็ม
พระองค์เอง สิ่งใดสิ่งหนึ่งของภิกษุอื่น ด้วยคิดว่าจะล้อเล่น ต้อง
ปาจิตตีย์.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ช้อนบริจารอื่น หรือช้อนของอนุสัมบัน เป็นทุกกฏ ไม่ได้
หมายจะล้อเล่น เห็นของวางไว้ไม่ดี ช่วยเก็บไว้ให้ ไม่เป็นอาบัติ.

สัปปาณวรรคที่ ๗

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุแก่งมาสัตว์ดิรัจฉาน ต้องปาจิตตีย์.

สัตว์ดิรัจฉาน

ในที่นี้หมายเอาสัตว์ดิรัจฉานชนิดใหญ่เล็ก เป็นวัตถุแห่งอาบัติ
ปาจิตตีย์เสมอกันหมด.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุรู้อยู่ว่า น้ำมีตัวสัตว์ บริโภคน้ำนั้น ต้องปาจิตตีย์.

กิริยาบริโภค

ดื่มกินก็ดี ตักอาบก็ดี ใส้สอยอย่างอื่นก็ดี นับว่าบริโภค
ทั้งนั้น.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุรู้อยู่ว่า อธิกรณ์นี้สงฆ์ทำแล้วโดยชอบ เลิกถอนเสียกลับ
ทำใหม่ ต้องปาจิตตีย์.

อธิกรณ์

เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องจัดต้องทำ เรียกว่าอธิกรณ์ความ
พิสดารพึงดูในกัณฑ์ที่ ๕ อธิกรณ์สมณะนั้นเกิด.

การทำที่ไม่เป็นอาบัติ

ภิกษุที่มีเจตนาดี เข้าใจว่ากรรมที่ทำนั้นไม่เป็นธรรม เลิกถอน
กลับทำใหม่ ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุรู้อยู่ แกล้งปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่น ต้อง
ปาจิตติย์.

อาบัติชั่วหยาบ

อาบัติชั่วหยาบนั้น ในคัมภีร์วิภังค์แก้วว่า ได้แก่ปาราชิก ๔
และสังฆาติเสส ๑๑ แต่ในอรรถกถาว่า ได้แก่สังฆาติเสสอย่างเดียว.

การทำที่ไม่เป็นอาบัติ

ไม่ตั้งใจจะปิด แต่ไม่มีเหตุที่ไม่ได้บอกผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่เป็น
อาบัติ.

ถ้าคิดเห็นว่า บอกไปผลจะร้ายกว่านิ่งเสีย แล้วไม่บอก ใน
คัมภีร์วิภังค์ท่านอนุญาต เมื่อเพ่งถึงเจตนา ก็หวังจะป้องกันผลร้ายกว่า
ต่างหาก ไม่จัดว่าปิด.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุรู้อยู่ เป็นอุปัชฌายะอุปสมบทกุลบุตร ผู้มีอายุหย่อน
กว่า ๒๐ ปี ต้องปาจิตติย์.

วิธีปรับอาบัติ

ภิกษุทั้งหลายรู้อยู่ เข้าประชุมสงฆ์ ยังบุคคลผู้มีอายุหย่อน
กว่า ๒๐ ปี ให้อุปสมบท อุปัชฌายะต้องอาบัติปาจิตติย์ ภิกษุนอก
จากนั้นต้องทุกกฏ บุคคลผู้อุปสมบทนั้นไม่เป็นภิกษุ ต้องถือว่าเป็น
สามเณรตามเดิม การนับอายุต้องนับเดือนปีบริบูรณ์.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุรู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้ช้อนภาษีเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะ
บ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์.

กิริยาอื่นนอกจากการชวน

ในคัมภีร์วิภังค์แก้ว่าหมายถึงโจร ผู้ทำโจรกรรมมาหยก ๆ ก็ดี
หรือไม่ได้ทำดั่งนั้นก็ดี เดินทางร่วมกัน ไม่พ้นโทษอันจะพึงมี.

กำหนดระยะทาง

ระยะข้างหนึ่งนั้น กำหนดชั่วไก่อบินถึง แต่ในที่คนอยู่คับคั่ง
น่าจะต้องกำหนดตามเครื่องกำหนด ที่มีอยู่โดยปกติอย่างใดอย่างหนึ่ง
เช่นกำหนดเอาตามเจ้าของเป็นต้น ในป่าหาบ้านมิได้ กำหนดถึง
โยชน์เป็นเขต.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุชวนหญิงเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้อง
ปาจิตตีย์.

ลักษณะของหญิง

หญิงในที่นี้ ท่านแก้ว่าหญิงมนุษย์ผู้รู้เดียงสา และอาบัติใน
สิกขาบทนี้ เป็นสจิตตกะ.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุกล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ภิกษุอื่นห้าม
ไม่ฟัง สงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์.

วิธีห้ามและสวดประกาศ

หากจะมีภิกษุवादดี คัดค้านพระธรรมเทศนา คือพระธรรมวินัยว่าไม่ถูก อันเป็นเหตุเกิดแก่งแย่งขึ้นในหมู่ เป็นหน้าที่ของภิกษุทั้งหลายจะต้องห้ามปราม เพื่อละการนั้นเสีย. ท่านให้ทำโดยละม่อมละไมก่อน คือว่ากล่าวแนะนำตักเตือน ถ้ายังถือรั้นอยู่ ให้สงฆ์สวดประกาศห้ามด้วยอาณาสงฆ์ ถ้าไม่ฟัง ให้เลิกจากการเข้าสมาคม เรียกว่า "อุกุกิตตโก" ถ้าเชอกลับทำดีใหม่ สงฆ์ สวดประกาศระงับโทษให้เข้าสมาคมอีกได้.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุคบภิกษุเช่นนั้น คือร่วมกินก็ดี ร่วมอุโบสถสังฆกรรมก็ดี ร่วมนอนก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

กิริยาคบ

สิกขาบทนี้เนื่องมาแต่สิกขาบทก่อน และห้ามคบภิกษุเช่นนั้นด้วยสิกขาบทนี้.

อาการคบมี ๓

๑. ร่วมกิน คือรับอามิส เรียกอามิสสมโภค ๑ เรียนธรรม เรียกธรรมสมโภค ๑.
๒. ร่วมอุโบสถ ปวารณา และสังฆกรรม ซึ่งเรียกว่าอยู่ร่วม.
๓. ร่วมนอน คือเหยียดกายร่วมกันในที่มัลลังกาเดียวกัน.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุเกลี้ยกล่อมสามเณรที่ภิกษุอื่นให้ฉิบหายแล้ว เพราะโทษ
ที่กล่าวคัดค้านกรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้อุปฐากก็ดี
ร่วมนอนก็ดี ร่วมกันก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

กิริยาทำนาสนะ

ถ้าสมณทูตเทศ คือสามเณรกล่าวคัดค้านพระธรรมวินัยอย่าง
นั้น ภิกษุทั้งหลายห้ามปรามไม่ฟัง จุสวคประกาศจากสมาคม
เหมือนอย่างทำกับภิกษุไม่ได้ จึงมีพุทธานุญาตให้นาสนะ คือให้
ฉิบหายเสีย และห้ามไม่ให้ภิกษุเอามาเลี้ยงไว้ ปรับโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน
เป็นปาจิตตีย์.

สหธรรมิกวรรคที่ ๘

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุประพตือนาจาร ภิกษุอื่นตักเตือน พุคผัดเพี้ยนว่า
ยังไม่ได้ถามท่านผู้รู้ก่อน ข้าพเจ้าจักไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ต้อง
ปาจิตตีย์. ธรรมดาภิกษุผู้ศึกษา ยังไม่รู้สิ่งใด ควรจะรู้สิ่งนั้น
ควรไปถามได้เพียงท่านผู้รู้.

วัตถุแห่งอาบัติ

พระบัญญัติและผู้ว่ากล่าวเป็นอุปสัมบันประกอบกัน เป็นวัตถุ
แห่งปาจิตตีย์. ธรรมอันมิใช่พระบัญญัติก็ดี อุปสัมบันก็ดี เป็น
วัตถุแห่งทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุอื่นทองปาติโมกข์อยู่ ภิกษุแกล้งพูดให้เธอคลายอุตสาหะ
ต้องปาจิตตีย์.

เหตุยกเว้น

ไม่ปรารถนาจะแกล้ง แต่พูดตามเหตุที่ปรารถนาถึง ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุต้องอาบัติแล้วแกล้งพูดว่า ข้าพเจ้าเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า
ข้อนี้มาในพระปาติโมกข์ ถ้าภิกษุอื่นรู้ที่อยู่ว่า เธอเคยรู้มาก่อน
แล้ว แต่แกล้งพูดกันเขาว่า ฟังสวดประกาศความข้อนั้น เมื่อสงฆ์
สวดประกาศแล้ว แกล้งทำไม่รู้อีก ต้องปาจิตตีย์.

โมหาโรปนกรรม

ภิกษุต้องอาบัติตามวัตถุที่ทำแล้ว จะพ้นด้วยอำนาจไขสือไม่ได้ ภิกษุผู้รู้เท่าทันพึงสวดประกาศความข้อนั้น ยกโทษเธอเพิ่มขึ้นอีก ตั้งแต่สวดประกาศแล้วไป ยังขึ้นทำไขสืออยู่อีก ต้องปาจิตติย์. กิริยาสวดประกาศยกโทษว่าเสร็จทำหลงดังนี้ เรียกโมหาโรปนกรรม.

ยังไม่เคยฟังปาติโมกข์พิสดารเลยก็ดี หรือเคยฟังพิสดารแต่ไม่ถึง ๒-๓ คราวก็ดี หรือไม่ปรารภว่าจะเสร็จทำหลง ไม่ใช่ผู้ที่สงฆ์จะพึงหลงโมหาโรปนกรรม.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุโภรธาให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตติย์.

กิริยาประหาร

การให้ประหารนั้น ให้ด้วยกาย ด้วยของเนื่องด้วยกาย หรือด้วยของที่โยนไป จัดว่าให้ประหารทั้งนั้น.

วัตถุแห่งอาบัติ

๑. ภิกษุ เป็นวัตถุแห่งปาจิตติย์.
๒. อนุสัมบัน เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ.
๓. สัตว์ดิรัจฉาน ก็เป็นวัตถุแห่งทุกกฏคู่กัน.

ลักษณะแห่งอาบัติ

อาบัติในสิกขาบทนี้ เป็นสาณตติกะ คือใช้ผู้อื่นให้ตีเขา ก็สำเร็จเป็นประหารเหมือนกัน ท่านจึงควรเทียบด้วยขอนินนาทานสิกขาบท.

สิกขาบทที่ ๕

**ภิกษุโกธ เจือมือคูให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้อง
ปาจิตตีย์.**

กิริยาให้ประหาร

ได้แก่กิริยาที่เพียงเจือมือทำทำดั่งจะให้ประหารเท่านั้น ก็ต้อง
ปาจิตตีย์เหมือนกัน.

ลักษณะแห่งอาบัติ

๑. กิริยาที่เป็นไปโดยปกติ จะเป็นอนาณัตติกะได้อยู่ เพราะ
การเจือมือเป็นไปด้วยกำลังโกธ มีปกติจะต้องทำเอง.

๒. ในกัมภีร์วิภังค์แก้วว่า ถูกคนอื่นเข้ามาเบียดเบียนปรารธนา
จะพัน ให้ประหารก็ดี [สิกขาบทที่ ๓] เจือดเจือมือก็ดี ไม่เป็น
อาบัติ กิริยานี้เรียกในบัดนี้ว่า ต่อสู้เพื่อจะป้องกันตัว.

สิกขาบทที่ ๖

**ภิกษุโจทฟ้องภิกษุอื่นด้วยอาบัติสังฆาติเสสไม่มีมูล ต้อง
ปาจิตตีย์.**

ลักษณะแห่งอาบัติ

การโจทด้วยอาบัติสังฆาติเสสไม่มีมูลนี้ อนุโลมตามโจทอาบัติ
ปาราชิก น่าจะปรับด้วยอาบัติตุลัจฉัย แต่เพราะมีสิกขาบทนี้จึงต้อง
ปรับด้วยปาจิตตีย์.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุแก่งก้อความรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ภิกษุผู้ไม่ตั้งอยู่ในสังวร มุ่งแต่ความสนุก ไม่นึกถึงความทุกข์ของเพื่อนกัน เก็บเอาเรื่องเช่นนั้นเข้าไปพูดให้ฟัง ท่านปรับด้วยอาบัติปาจิตตีย์. ไม่ได้แก้มั่งจะก่อความรำคาญ พูดแนะนำตามเหตุ เช่น อุปสมบทเมื่ออายุพอหุดหวิด แนะนำให้ทำเสียให้มันเป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๘

เมื่อภิกษุวิเวกกันอยู่ ภิกษุไปแอบฟังความเพื่อจะรู้ว่าเขาว่าอะไรตนหรือพวกของตน ต้องปาจิตตีย์.

เหตุทรงบัญญัติสิกขาบท

ภิกษาที่แอบฟังความนี้ โลกถือว่าเป็นการเลวทราม ที่สุดจนคนสอดแนมรับจ้างสืบความลับของคนทั้งหลาย ถึงต้องใช้อยู่ เขาก็ไม่นิยมว่าเป็นคนดี ไม่มีใครจะไว้ใจคนเช่นนั้น พระศาสดาทรงเล็งเห็นเหตุเช่นนี้แล้ว จึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อป้องกันไว้.

ไม่ได้มุ่งหมายจะแอบฟัง เผอิญเดินผ่านไปในทางที่เขาั่งพูดกันอยู่ และรู้ว่าเป็นความงุบงิบ เขาปิดตน ให้กระแอมหรือไอเพื่อเขาจะได้รู้ว่าตนผ่านไปทางนั้น.

มีธุระจะจับภิกษุประพฤดิ์ชฌาจาร แอบฟังเขอนั่งพูดกับหญิงสองต่อสอง ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๘

**ภิกษุให้ฉันทะ คือความยอมให้ทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมแล้ว
ภายหลังกลับติเตียนสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น ต้องปาจิตตีย์**

วิธีทำสังฆกรรม

กรรมอันสงฆ์จะพึงทำ ต้องทำด้วยความพร้อมเพรียง ภิกษุ
อยู่ในเขตชุมนุมซึ่งเรียกว่าสีมา ย่อมมีสิทธิ์เข้าประชุมได้ ถ้าเว้น
ภิกษุบางรูปเสีย หรือไม่ขอฉันทะของเขไปทำกิจนั้น กรรมนั้นใช้
ไม่ได้.

สิกขาบทนี้ กล่าวถึงภิกษุให้ฉันทะอย่างนั้นแล้ว ภายหลังรู้ว่า
สงฆ์ทำไม่ถูกต้องตนและบ่นว่า ถ้ากรรมนั้นเป็นธรรม ต้องปาจิตตีย์.
ถ้าไม่เป็นธรรม บ่นว่าไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๑๐

**เมื่อสงฆ์กำลังประชุมกันตัดสินข้อความข้อหนึ่ง ภิกษุใดอยู่
ในที่ประชุมนั้น จะหลีกไปในขณะที่ตัดสินข้อนั้นยังไม่เสร็จ ไม่
ให้ฉันทะลูกไปเสีย ต้องปาจิตตีย์.**

ข้อยกเว้นในการต้องอาบัติ

เห็นสงฆ์ทำกรรมไม่เป็นธรรมก็ดี เห็นว่าจะเกิดวิวาทกันขึ้นก็ดี
หรือมีกิจที่จำเป็นอย่างอื่นอีก หลีกไปเสียไม่มีโทษ.

สิกขาบทที่ ๑๑

**ภิกษุพร้อมกับสงฆ์ให้จิวรเป็นบำเหน็จ แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง
แล้ว ภายหลังกลับติเตียนภิกษุอื่นว่า ให้เพราะเห็นแก่หน้ากัน**

ต้องปาจิตติย์

วัตถุแห่งอาบัติ

ในสิกขาบทกล่าวถึงจิวร ท่านจึงแก้ว่าให้บริจารอื่นแล้วบ่นว่า
ต้องทุกกฏ.

ในคัมภีร์วิภังค์ว่า บ่นว่าภิกษุผู้ได้รับสมมติ ต้องปาจิตติย์ ภิกษุ
ผู้ไม่ได้รับสมมติและอนุสัมบัน ต้องทุกกฏ.

สิกขาบทที่ ๑๒

ภิกษุรู้้อยู่ น้อมลาภที่ทายกเขาตั้งใจจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล
ต้องปาจิตติย์.

อธิบายแห่งสิกขาบทนี้ พึงทราบตาสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งปัตต-
วรรค ในนิสสัคคิยปาจิตติย์.

รัตนวรรคที่ ๕

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุไม่ได้รับอนุญาตก่อน เข้าไปในห้องที่พระเจ้าแผ่นดิน
เสด็จอยู่กับพระมเหสี ต้องปาจิตตีย์.

ความหมายแห่งพระเจ้าแผ่นดิน

ความเป็นพระเจ้าแผ่นดินอย่างเต็มที ย่อมสำเร็จด้วยพิธีสมมติ
ด้วยหลังน้ำบนพระเศียร หรือด้วยให้สรงสนานทั่วพระองค์ตั้งแต่พระ
เศียรลงมาอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่ามูรธาภิเษก.

คำว่า รัตนะ บาลีแห่งสิกขาบทนี้ หมายถึงพระมเหสีว่าเป็น
รัตนะ เพราะพระมเหสีเป็นคู่ควรแก่พระราชินี เพราะฉะนั้น การเข้า
ห้องซึ่งเรียกกันว่าคานักเป็นที่ศุภม โดยที่สอดแม้วางด้วยม่าน ต้องได้
รับอนุญาตก่อน ถ้าไม่ได้รับอนุญาต ผ่านหลักรับบานประตู [อินท-
จิล] ต้องปาจิตตีย์.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุเห็นเครื่องบริโภคน้ำของคฤหัสถ์ตักอยู่ ถือเอาเป็นของ
เก็บได้เองก็ดี ให้ผู้อื่นถือเอาก็ดี ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ของ
นั้นตกอยู่ในวัด หรือในที่อาศัย ต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของ ถ้าไม่เก็บ
ต้องทุกกฏ.

ศัพท์ว่า รัตนะ

รัตนะ ได้แก่ทองเงินและเพชรพลอย ของที่สมมติว่าเป็น
รัตนะนั้น คือไม่ใช่ของที่เป็นตัวรัตนะแท้ เป็นของทำเทียม เช่นของ
รูปพรรณอันชุบทองเงิน และเครื่องประดับ เช่นฝังพลอยหุง หมายถึง

ความตลอดมาถึงเครื่องใช้สอยของคนทั่วไป.

ลักษณะแห่งอาบัติ

ธรรมเนียมบ้านเมืองในบัดนี้ ผู้เก็บของตกได้ต้องเอาไปมอบแก่
เจ้าหน้าที่ในกองรักษา ภิภษุฝ่าฝืนสิกขาบทนี้ ต้องปาจิตตีย์. ใน
อรรถกถากล่าวว่า ถ้าของนั้นเป็นนิสสัคคิยวัตถุ ต้องนิสสัคคิย-
ปาจิตตีย์. ถ้าของเช่นนั้นตกในวัดที่อยู่ก็ดี ในที่พักก็ดี ไม่เก็บไว้ หาย
ไป ไม่เป็นความดิงามแก่เจ้าถิ่น อาจถูกสงสัยว่าเอาเสียแล้วก็ได้ จึงทรง
อนุญาตให้เก็บไว้ให้เจ้าของ.

สิกขาบทที่ ๓

ภิภษุไม่บอกลาภิภษุอื่นที่มีอยู่ในวัดก่อน เข้าไปในบ้านใน
เวลาวิกาล ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่การด่วน.

ข้อความที่ควรกำหนด ดังนี้ :-

เวลาวิกาล

เวลาวิกาล น่าจะหมายเอาเวลาค่ำ แต่ในคัมภีร์วิภังค์แก้ว่า
ตั้งแต่เที่ยงแล้วจนถึงอรุณใหม่ เหมือนสิกขาบทที่ห้ามฉันอาหารใน
เวลาวิกาล ในโกชนวรรค.

การด่วน

การด่วนมีตัวอย่างดังทานแสดงไว้ เช่นภิภษุถูกงูกัด แม้เหตุ
อย่างอื่น เช่นภิภษุอาพาธอันจะถึงความสิ้นชีวิตได้โดยรวดเร็ว จะ
รีบเข้าไปหายาหรือตามหมอ หรือเกิดไฟไหม้ขึ้นข้างวัด จะรีบไปพา
คนมาช่วยระงับ ก็สงเคราะห์เข้าในการด่วนนี้ได้.

ข้อยกเว้นพิเศษ

อยู่รูปเดียว ไม่มีภิกษุอื่นอยู่ในวัด ไปได้ เข้าในเวลาวิกาล แต่อาลาแล้ว หรือเพราะการคว่นเช่นกล่าวมาแล้วไม่เป็นอาบัติ เดินไปตามทางอันผ่านบ้านไม่ได้แะและไปสู่อารามอื่น ไม่ห้าม*

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุทำกล่องเข็ม ด้วยกระดูกก็ดี ด้วยงาก็ดี ด้วยเขาก็ดี ต้องปาจิตตีย์. ต้องต้อยกล่องนั้นเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

เหตุบัญญัติสิกขาบท

๑. ภิกษุเกิดเล่นกล่องเข็มกันขึ้น เพราะเป็นการรบกวนช่างกลึง ให้เสียประโยชน์ที่จะพึงได้ จึงทรงห้าม.
๒. ธรรมดาภิกษุต้องใช้ของที่เสร้างมอง ไม่หรุหราชนเกน พอดีพองาม.

เกทนกปาจิตตีย์

ให้ทำเองเป็นปาจิตตีย์ ต้องต้อยกล่องเข็มนั้นให้แตกเสียก่อน จึงแสดงอาบัติได้ ปาจิตตีย์ชนิดนี้เรียกเกทนกปาจิตตีย์ มีสิกขาบทเดียวเท่านั้น.

อาบัติทุกกฏ

ได้กล่องเข็มเช่นนั้น อันคนอื่นทำไว้แล้วมาใช้สอย ต้องทุกกฏ ของอื่นมีลูกคุมเป็นต้น ท่านอนุญาต. แต่ถ้าทำขึ้นในเวลาในการเล่นฮื้อกัน อนุโลมตามต้นบัญญัติ คงไม่พ้นจากทุกกฏ.

๑. จำพรรษาหรือได้รับภฺนแล้ว ไม่ได้รับยกเว้นตามสิกขาบทนี้.

สิกขาบทที่ ๕

ภิกษุจะทำเตียงหรือตั้ง ฟังทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้วพระสุคต
เว้นไว้แต่แม่แคร่ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตติย์. ต้อง
ตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

ลักษณะเตียงตั้ง

เตียงนั้น เป็นของที่ยาวพอนอนได้. ตั้งนั้น เป็นของที่ทำสั้น
ไม่พอจะนอน ใช้เป็นที่นั่ง ตรงกับม้า.

อาบัติทุกกฏ

ได้ของที่เขาทำเกินประมาณไว้มา ใช้สอยนั่งนอนทั้งอย่างนั้น
ต้องทุกกฏ. ของอื่นมีม้า ๔ เหลี่ยมเป็นต้น มีเท้าสูงกว่าประมาณ
ใช้ได้.

ปาจิตติย์ชนิดนี้ เรียกเจตนกปาจิตติย์. เพราะต้องตัดเท้าเตียง
เท้าตั้งซึ่งเกินประมาณนั้นเสียก่อน จึงแสดงอาบัติได้.

สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุทำเตียงหรือตั้งหุ้มนุ่น ต้องปาจิตติย์ ต้องรื้อเสียก่อน
จึงแสดงอาบัติตก.

ลักษณะแห่งนุ่น

คำว่า นุ่นนั้น หมายถึงของที่เป็นปุยุ เกิดจากต้นไม้ เกิดจาก
เถาวัลย์ แม้ออกหญ้าเถา แม้อาศัยกินบเข้าในที่นี้.

สิกขาบทที่ ๗

ภิกษุทำผ้าปูนั่ง ฟังทำให้ได้ประมาณ ๆ นั้นยาว ๒ คืบ

พระสุคต กว้างคืบครึ่ง ชายคืบ ๑ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้
ต้องปาจิตตีย์. ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดง
อาบัติตก.

ผ้าปูนั่ง

ผ้าปูนั่ง เรียกชื่อตามบาลีว่านีสัทนะ ทรงอนุญาตเป็นบริวาร
พิเศษ อธิษฐานไว้ใช้ได้ผืนหนึ่ง [ความพิสดารเรื่องผ้าปูนั่งนี้ พึงดู
ในวินัยมุขเล่ม ๒ กัณฑ์ที่ ๑๒ เรื่องบริวารบริโภค] อธิบายทั้งปวง
พึงรู้โดยนัยอันกล่าวแล้วในสิกขาบทที่ ๕.

สิกขาบทที่ ๘

ภิกษุทำผ้าปูนั่งปิดแผล พึงทำให้ได้ประมาณ ๆ นั้นยาว ๔
คืบพระสุคต กว้าง ๒ คืบ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์.
ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

ผ้าปิดแผล

ผ้าสำหรับปิดแผล [ฝี] นั้น ทรงอนุญาตเป็นบริวารพิเศษ
อธิษฐานใช้ได้ชั่วคราวอาพาธเป็นเมื่อยอด เช่น ฝีดาษ สุกไส หิด
ตะมอย หรือเป็นพุพอง อันมีหนอง มีน้ำเหลืองเประอะเปื่อน.

สิกขาบทที่ ๙

ภิกษุทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ ๆ นั้นยาว ๖
คืบพระสุคต กว้าง ๒ คืบครึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้อง
ปาจิตตีย์. ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

เรื่องผ้าอาบน้ำฝน ท่านได้กล่าวแล้วในสิกขาบทที่ ๔ แห่ง

ปัตตวรค อันว่าด้วยการแสวงหาและทำนุ้ง.

สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกษุทำจีวรให้เท่าจีวรพระสุคตก็ดี เกินกว่านั้นก็ดี ต้อง
ปาจิตตีย์. ประมาณจีวรพระสุคตนั้นยาว ๕ คืบพระสุคต กว้าง ๖
คืบ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

อนุমানตามส่วนนี้ สำเร็จสันนิษฐานว่า ในครั้งก่อนคงใช้จีวร
เล็ก ขนาดเท่าผ้าห่มหนาวชนิดใหญ่หน่อย.

สรุปข้อห้ามในกัณฑ์นี้

ท่านปรารถนาจะให้ผู้ศึกษาวินัยยังเห็นอรรถรสโดยต้องแท้ จะได้ปฏิบัติให้สำเร็จประโยชน์จริง ๆ จึงแสดงข้อห้ามในกัณฑ์นี้ จัดเป็นหมวดตามความเสียหายหนักเบา เพื่อเป็นทางสันนิษฐาน ดังนี้ :-

๑. ข้ออันทำให้เป็นคนเลว คือกล่าวมุสา กล่าวส่อเสียด ด่ามดูราเมรัย โจมตีด้วยสังฆาทิเสสไม่มีมูล.
๒. ข้ออันแสดงความดูร้าย คือกล่าวว่าจะเสียดแทงให้เจ็บใจ ให้ประหาร เจ็บมือทำอาการดูเช่นนั้น ข่าสัตว์ศิโรจนา.
๓. ข้ออันทำให้เสียหาย คือประจานความชั่วของกันและกัน ปิดความชั่วของกันและกัน นั่งในที่ลับกับหญิงสองต่อสอง นอนร่วมในเขตกับหญิง เดินทางกับพ่อค้าผู้ช้อนเอาของต้องห้ามเข้ามา เดินทางกับหญิง แอบฟังความของผู้อื่น เห็นของตกถือเอาเป็นของเก็บได้.
๔. ข้ออันส่อความชุกชุน คือเล่นจี๋ เล่นน้ำ หลอนภิกษุ ช้อนของเพื่อล่อเล่น พุดเข้าให้เกิดรำคาญ.
๕. ข้ออันทำให้เสียกิริยา คือรับนิมนต์ฉันไว้ก่อน แล้วไปฉันในที่นิมนต์ทีหลัง ไม่แบ่งขนมที่เขาถวายมามากแก่ภิกษุอื่น เข้าไปนั่งแทรกแซงในสกุลที่เขากำลังบริโภครอาหาร รับปวารณาเกินกำหนด บริโภคจีวรซึ่งวิกัปไว้อันยังไม่ได้ถอน น้อมลาภที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล ตีเตียนภิกษุเจ้าหน้าที่ผู้ทำกิจสงฆ์ ไม่เอื้อเฟื้อในพระวินัย ให้ฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรม แล้วบ่นว่าเมื่อภายหลัง

คู่ยอธิดาขึ้นทำใหม่ เมื่อสงฆ์กำลังวินิจฉัยกิจการอยู่ ไม่ให้ฉันทะ
ลูกไปเสีย พร้อมใจกับสงฆ์ให้จิรวแก่ภิกษุหนึ่งแล้ว บ่นว่าเมื่อ
ภายหลัง.

๖. ข้ออันต่อความสะเพร่า คือเอาเสนาสนะของสงฆ์ไปตั้งใช้
ในที่แจ้งแล้วไม่เก็บ เอาที่นอนปูไว้ในวิหารของสงฆ์ให้กีดที่ เอน้ำ
มีตัวสัตว์ทรศหฐารคติน บริโภคน้ำมีตัวสัตว์.

๖. ข้อที่ล่วงแล้วให้เสีจธรรมเนียมของภิกษุ คือนอนร่วมกับ
อนุปสัมบัน ขุดดิน พรากฤตคาม ฉันทคณโกชน ห้ำมโกชนะ แล้ว
กลับฉันทอีก ฉันทอาหารในวิกาล ฉันทอาหารเป็นสันนิธิ ฉันทของไม้ได้รับ
ประเคน ขอโกชนะอันประณิต ไม้เจีบและผิงไฟ นุ่งห่มผ้าไม้ได้ทำ
พินทุ ไม้บอกลาเข้าบ้านในวิกาล ทำกล่องเข้มงา ทำเตียงตั้งมีเท้า
สูงกว่าประมาณ ทำเตียงตั้งหุ้มนุ่น ทำจิรวและผ้าบริจารบางอย่าง
ให้ล่วงประมาณ.

กัณฑ์ที่ ๘

ปาฏิเทสนียะ

ศัพท์นี้ เป็นชื่อของอาบัติ แปลว่าจะพึงแสดงคืน เป็นชื่อของ
สิกขาบท แปลว่าปรับด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ มี ๔ สิกขาบท :-

สิกขาบทที่ ๑

ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันแต่มีอนางภิกษุณีผู้มีโชฎะติด้วยมือ
ของตน มาบริโภค ต้องปาฏิเทสนียะ.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ห้ามเพิงมิให้เอามือรับของฉันจากนางภิกษุณี แต่ถ้าคนอื่นรับ
มาถวายอีกต่อหนึ่ง ไม่เป็นอาบัติ.

ความประสงค์ เพื่อกันมิให้ภิกษุเบียดเบียนนางภิกษุณีผู้มีลาภ
น้อย.

สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ถ้ามีนางภิกษุณีมาสั่งทายกให้เอาสิ่งนั้น
สิ่งนี้ถวาย เธอพึงไล่นางภิกษุณีนั้นให้ถอยออกไปเสีย ถ้าไม่ไล่
ต้องปาฏิเทสนียะ.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

มีพระพุทธานุญาตให้ไล่นางภิกษุณี ผู้มาสั่งให้ทายกถวายของ
ในเวลาฉัน เพราะเป็นอาการที่ไม่งาม ซึ่งคู่ประหนึ่งอาการของ
ชู้สาว.

ขณะฉันเป็นหมู่แม่รูปเดียวห้าม ก็คุ้มอาบัติได้ทั้งหมด.

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุไม่เป็นไข้ เขาไม่ได้นิมนต์ รับของเคี้ยวของฉันในสกุล
ที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะ มาบริโภคน ต้องปาฏิเทสนียะ.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ห้ามมิให้รับของเคี้ยวของฉัน ในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะ
มาบริโภคน เว้นไว้แต่ :-

๑. ถ้าเขานิมนต์.

๒. อาพาธ.

ทั้ง ๒ ข้อนี้ ภิกษุเข้าไปรับ ไม่เป็นอาบัติ.

สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเป็นที่เปลี่ยว ไม่เป็นไข้ รับของ
เคี้ยวของฉัน ที่ทายกไม่ได้แจ้งความให้ทราบก่อน ด้วยมือของตน
มาบริโภคน ต้องปาฏิเทสนียะ.

ความมุ่งหมายแห่งสิกขาบท

ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่า เป็นที่น่ารังเกียจ มีภัย รับของเคี้ยว
ของฉันที่ทายกมิได้บอกล่วงหน้า ต้องอาบัติ.

ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุที่รับของฉันเขามาแล้ว ต้องถูกโจร
แย่งชิงเอาของที่ทำบุญไปเสีย ซ้ำยังจะเกิดอันตรายแก่ภิกษุอีกด้วย
แต่ถ้าเขาบอกล่วงหน้า ก็มารับได้ เพราะเขาจะได้ตระเตรียมการ
ป้องกัน โจรภัยอันจะพึงเกิดมี.

เสขยวัตต์

ศัพท์นี้ เป็นชื่อของธรรมที่ได้แก่วัตต์ หรือธรรมเนียมอย่างเดียว
แปลว่าควรศึกษา จัดเป็น ๔ หมวด :-

๑. สารูป ว่าด้วยธรรมเนียมควรประพฤติในเวลาเข้าบ้าน.
๒. โภชนปฏิสังยุตต์ ว่าด้วยธรรมเนียมรับบิณฑบาตและฉัน
อาหาร.
๓. ธรรมเทศนาปฏิสังยุตต์ ว่าด้วยธรรมเนียมไม่ให้แสดงธรรม
แก่บุคคลผู้แสดงอาการไม่เคารพ.
๔. ปกิณณะ ว่าด้วยธรรมเนียมถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ.

สารูปหมวดที่ ๑

มี ๒๖ ลีคาบท จัดไว้เป็น ๑๓ คู่ :-

คู่ที่ ๑ ฟังทำความศึกษาว่า จัดนุ่งห่มเป็นปริมณฑล.

ปริมณฑลกำหนด ดังนี้ :-

- นุ่ง ๑. เบื้องบนปิดสะดือ.
๒. เบื้องล่างปิดหัวเข่าลงมาเพียงครึ่งแข้ง.
- ห่ม ๑. ทำมุมผ้าทั้ง ๒ ให้เสมอกัน.
๒. ไม่ปล่อยให้ผ้าเลื้อยหน้าเลื้อยหลัง.

ธรรมเนียมในบัดนี้

๑. ในวัดห่มเฉวียงบ่า.
๒. เข้าบ้านห่มคลุมปิดบ่าทั้ง ๒.

คู้ที่ ๒ ๑ ล ๑ จักปิดกายด้วยดี ไปและนั่งในบ้าน.

ลิกขาบทนี้แสดงว่า การห่มคลุมเข้าบ้าน ท่านให้ระวังฝ้านุ่ง ฝ้าห่มให้เรียบร้อย อย่าให้เลื่อนขึ้นเลื่อนลง คอยชักปกปิดอวัยวะที่ กำหนดให้ปิด.

คู้ที่ ๓ ๑ ล ๑ จักระวังมือเท้าด้วยดี ๑ ล ๑.

อาการสำรวม หมายถึงรักษายอวัยวะให้สงบ ไม่คะนองมือ คะนองเท้าเพื่อเล่น แต่จะใช้มือใช้เท้าในเวลาที่มีกิจไม่ห้าม.

คู้ที่ ๔ ๑ ล ๑ จักมีตาทอดลง ๑ ล ๑.

ข้อนี้ท่านสอนให้แลประมาณชั่วแอกหนึ่ง ซึ่งกำหนดว่า ๔ สอก ความต้องการ เพียงให้รักษาการเป็นปกติ ไม่ให้เสียกิริยา.

คู้ที่ ๕ ๑ ล ๑ จักไม่เวิกฝ้า ๑ ล ๑.

การเวิกฝ้านั้น หมายถึงอาการเปิดสีข้างให้เห็น เช่นถกจีวรขึ้น ไว้บนบ่า.

คู้ที่ ๖ ๑ ล ๑ จักไม่ห้าวเราะ ๑ ล ๑.

การห้าวเราะเสหาหรือการซิกซี้เพื่อห้าวเราะ นับว่าเป็นกิริยาที่ เสียสังวร จะทำเพียงยิ้มแย้มไม่นับเข้าในข้อนี้.

คู้ที่ ๗ ๑ ล ๑ จักไม่พูดเสียงดัง ๑ ล ๑.

ท่านต้องการให้พูดเสียงโดยปกติ เพื่อให้ใช้เสียงไม่เสียสังวร คือ อย่าให้ถึงกับตะโกนเป็นต้น.

มติพระอรรถกถาจารย์กำหนดนั่งห่างกัน ๑๒ สอก ได้ยินไม่ถนัด

ห่างกันเพียง ๖ ศอก ฟังเสียงพอดี.

คู่ที่ ๘ ๑ ล ๑ จักไม่โคลงกาย ๑ ล ๑.

ห้ามแสดงกิริยาโยกกาย เพราะทำพุ่มหรือด้วยความอ่อนแอ
ท่านต้องการให้เดินและตั้งตัวตรง.

คู่ที่ ๙ ๑ ล ๑ จักไม่ไกวแขน ๑ ล ๑.

ห้ามทำอาการไกวแขน ที่ทำเพื่อพุ่มหรือแสดงลีลา [นาฏ-
ศิลป์] แต่จะไกวแขนเช่นเวลาไต่สะพาน ไม่จัดเข้าในข้อนี้ แม้ทำ
ก็ไม่มิโทษ.

คู่ที่ ๑๐ ๑ ล ๑ จักไม่สั่นศีรษะ ๑ ล ๑.

ข้อนี้ สอนให้ตั้งศีรษะตรง มีท่าทางองอาจเป็นสง่า ห้ามเดิน
หรือนั่งคือพับ ดั่งคนไม่มีกำลังทานศีรษะ.

คู่ที่ ๑๑ ๑ ล ๑ จักไม่เอามือค้ำกาย ๑ ล ๑.

การค้ำกาย หมายถึงเอาอาการเดินเอามือค้ำขึ้นเอว หรือนั่งเท้า
แขนข้างเดียว ก็นับเข้าในข้อนี้.

คู่ที่ ๑๒ ๑ ล ๑ จักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะ ๑ ล ๑.

กิริยาที่นุ่งห่มเรียบร้อย เป็นธรรมเนียมที่ดี แต่จะปิดหรือเปิด
อวัยวะไม่ควรปิดเปิด เป็นกิริยาที่น่าดี.

คู่ที่ ๑๓ ๑ ล ๑ จักไม่เดินกระโหรงเท้าหรือนั่งรัดเข้า ๑ ล ๑.

ห้ามกิริยาที่เดินกระโหรง คือเหยียบพื้นไม่เต็มเท้า เพราะท่าน

ต้องการให้เดินเหยียบพื้นเต็มเท้า.

กิจยานั่งของ ๆ เอมือรัดเข้าหรือเอาผ้ารัดรอบ เป็นกิจยาที่
ไม่งาม.

ปรับอาบัติ

ในเสขยสิกขาบท ไม่ได้ปรับอาบัติโดยตรง มีแต่เพียงว่า พึง
ทำการศึกษา.

ในคัมภีร์วิภังค์ ปรับเป็นทุกกฐ เพราะไม่เอื้อเพื่อ แต่ถ้าไม่
รู้จักทำ ท่านยกเว้นให้.

อนึ่ง ถ้าภิกษุเข้าพักอยู่ในบ้าน เป็นการแรมคืนแรมวัน จะละ
จากอาการนั้น ๆ ก็ได้ แต่ท่านอนุญาตให้ถือและทำได้ในห้องที่พัก
เหมือนวัดที่ท่านอยู่.

โทษนปฎิสังยุตต์ หมวดที่ ๒

มี ๓๐ สิกขาบท แต่ไม่ได้จัดเป็นคู่อย่างสารูป :-

๑. พึงทำการศึกษาว่า จักรับบิณฑบาตโดยเคารพ.

คำว่า เคารพ ในข้อนี้ คือสอนให้แสดงความเอื้อเฟื้อในบุคคล
ผู้ให้ ไม่รับด้วยอาการดูหมิ่น.

๒. ฯ ล ฯ จักแลดูแต่ในบาตร.

คำว่า แล หมายถึงการห้ามไม่ให้แลดูหน้าทายก หรือแลไป
ทางอื่น

๓. ฯ ล ฯ จักรับแกงพอควรแก่ข้าวสุก.

คำว่า แกง (สูปะ) ได้แก่อาหารที่ทำด้วยถั่วเขียวบ้าง ถั่วขาวบ้าง จับได้ด้วยมือ ข้อนี้ห้ามไม่ให้เลือกรับสูปะมากเกินไปหรือไม่ให้ผ่านทายกผู้ใส่ข้าวเปล่า เพื่อจะรีบไปรับแต่รายที่มีกับข้าว.

๔. ๑ ล ๑ จักรับบิณฑบาตแต่พอเสมอขอบปากบาตร.

คำว่า ขอบนั้น หมายถึงเอาของล่วง ตามธรรมเนียมในบัดนี้ รับมากต่อความโลภใช้ไม่ได้ รับมากต่อเมตตา ไม่เป็นการเสียหาย.

๕. ๑ ล ๑ จักฉันบิณฑบาตโดยเคารพ.

ข้อนี้หมายถึงการฉันโดยปกติ ไม่แสดงการดูหมิ่นว่า เป็นของเลว.

๖. ๑ ล ๑ เมื่อฉันบิณฑบาต จักแลดูแต่ในบาตร.

ข้อนี้ห้ามการดูสิ่งอื่น หรือทำสิ่งอื่นพลางฉันพลาง แต่จะแลดูด้วยคิดว่าสิ่งใดยังไม่พอ จะได้ให้สิ่งนั้นแก่ภิกษุผู้ฉันอยู่ใกล้ ไม่ห้าม.

๗. ๑ ล ๑ จักไม่ขูดข้าวสุกให้แหง.

ท่านห้ามไม่ให้หยิบในที่เดียวจนข้าวแหงลงไป ท่านแนะนำให้กวาดตะล่อมเข้าเป็นคำ.

๘. ๑ ล ๑ จักฉันแกงพอสมควรแก่ข้าวสุก.

ข้อนี้ท่านหมายเอาสูปะเท่า ๑ เลี้ยวที่ ๔ แห่งข้าวสุก และห้ามฉันตะกลาม แต่ถ้าเขาเลี้ยงแต่ของอื่นไม่มีข้าวสุก ฉันได้.

๙. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันขยุ่มข้าวสุกแต่ยอดลงไป.

เป็นธรรมเนียมของภิกษุ ต้องฉันข้าวสุกในบาตรให้หน้าเสมอกันก่อน แต่กับข้าวหรือขนมที่เขาจัดบนจาน หยิบลงมาแต่ยอดได้.

๑๐. ๑ ล ๑ จักไม่กลับแกงหรือกับข้าวด้วยข้าวสุก เพราะ
อยากได้มาก.

ข้อนี้หมายเอาการฉันในกิจนิมนต์ ที่ทายกอังกาส คอยเติม
ของที่ฉันได้ถวาย.

๑๑. ๑ ล ๑ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์ตน.

คำว่า "ขอ" ในที่นี้ หมายเอาขอต่อคฤหัสถ์ที่มีโชฎฐาติ มิใช่
คนปวารณา อาพาชขาดอาการไม่ผาสุก หรือไม่อาพาชขอเพื่อภิกษุ
อาพาชได้อยู่.

๑๒. ๑ ล ๑ จักไม่ดูบาตรของผู้อื่นด้วยคิดจะยกโทษ.

ข้อนี้ห้ามแลดูด้วยตั้งใจจะก่อนขอว่าฉันมูมมาม แต่แลดูด้วย
คิดจะให้ของฉัน ไม่ห้าม.

๑๓. ๑ ล ๑ จักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่นัก.

คำข้าวที่คับปาก นำเข้าไปไม่ได้หมด จักว่าใหญ่นัก ของอื่น
ท่านไม่ห้าม แต่ถ้าเสียกิริยา ใช้ไม่ได้เหมือนกัน.

๑๔. ๑ ล ๑ จักทำคำข้าวให้กลมกล่อม.

กิริยาบริโภคที่จักว่าเรียบร้อย หมายเอาปั้นข้าวให้กลมมันเอง.

๑๕. ๑ ล ๑ เมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปาก จักไม่อ้าปากไว้คอยท่า.

ข้อนี้บ่งให้รู้ธรรมเนียมฉันอาหาร ให้หุบปากแล้ว อ้าปาก
เฉพาะเวลานำเข้าเข้าไป.

๑๖. ๑ ล ๑ จักไมเอานิ้วมือสอดเข้าปาก.

ข้อนี้ห้ามปล่อยนิ้วมือเข้าปาก เป็นการสกปรก.

๑๗. ๑ ล ๑ เมื่อคำข้าวยังมีอยู่ในปาก จักไม่พุด.

ขณะที่ข้าวมีอยู่ในปาก ห้ามไม่ให้พุด ให้อคายหรือคายแล้วจึงพุด.

๑๘. ๑ ล ๑ จักไม่โยนคำข้าวเข้าปาก.

ข้อนี้ห้ามการเคาะการโยนคำข้าวขึ้นจากมือเข้าปาก หรืออ้าปากจับ นับว่าเป็นกิริยาชน.

๑๙. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทัดคำข้าว.

การกัดของอื่นเช่นขนมแข็งหรือผลไม้ ทรงอนุญาต ข้อนี้ห้าม การฉันทมูมาม แต่ในประเทศที่เขาไม่เห็นเป็นเสียดิกรียาใช้ได้.

๒๐. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทำกระพุ่มแก้วให้ตุ่ย.

ข้อนี้ห้ามการฉันทิและมาก ๆ จนแก้วตุ่ย.

๒๑. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทปลางสะบัดมือปลาง.

ข้อนี้ถ้าข้าวสุกหรือสิ่งอื่นติดมือสกปรก ให้ล้างด้วยมือ.

๒๒. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทโปรยเมล็ดข้าว.

ข้อนี้ห้ามปล่อยเมล็ดข้าวอันเหลือจากปาก ตกร่วงลงมาในบาตร หรือที่พื้น.

๒๓. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทแลบลิ้น.

๒๓. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทงับ ๆ.

๒๕. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันทงชูต ๆ.

เสียงดับจับ ๆ เกิดขึ้นในขณะที่เคี้ยวของแข็ง. เสียงดังชูต ๆ เกิดขึ้น

ในขณะที่ของเหลว ฟุ้งระว่าง.

๒๖. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันเลียมือ.

คำว่า เลียมือ ในที่นี้ ไม่หมายเอาเพียงแถบลิ้นเลียอามิสอัน
ติดมือ แม้อานิ้วเล็มอามิสอันติดมือนั้นเข้าปาก ก็นับว่าเลียมือ
เหมือนกัน.

๒๗. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันขอดบาตร.

ข้าวสุกเหลือน้อยไม่พอเป็นคำ ห้ามไม่ให้กวาดตะล่อมรวมเป็น
คำฉัน ถ้าทำเช่นนั้นเรียกว่า ฉันขอดบาตร.

๒๘. ๑ ล ๑ จักไม่ฉันเลียริมฝีปาก.

๒๙. ๑ ล ๑ จักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะน้ำ.

ข้อนี้เนื่องมาจากธรรมเนียมพระฉันในครั้งก่อน ฉันอิ่มแล้วจึง
รับน้ำ ห้ามไม่ให้รับน้ำด้วยมือข้างที่เปื้อน ฉะนั้น ถ้ามือเปื้อนทั้ง ๒ ข้าง
ให้ล้างเสียก่อน.

๓๐. ๑ ล ๑ จักไม่เอาน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวเทในบ้าน.

ในครั้งก่อน น้ำไม่มีกากข้าว คงไม่เป็นไร จึงมิได้ห้าม แต่ใน
บัดนี้ แม้น้ำที่ไม่มีกากข้าว ก็หาควรเทลงไม่ ควรเทลงในกระโถนที่
เขาจัดไว้ ถ้าเทลงในที่ไม่ใช่สำหรับเทของ ก็ไม่ควรเหมือนกัน.

สรุป

ธรรมเนียมฉันอาหารนี้ ควรถือเป็นหลักได้ตีใจความ คือ
ต้องการความเรียบร้อย และรู้จักเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยของ

บ้านเมื่อนั้น ๆ.

ภิกษุไม่เอื้อเฟื้อในธรรมเนียมฉัน จันมูมาม สกปรก น่าชัง
ถูกปรับเป็นอาบัติทุกกฏ.

แต่ตั้งใจจะรักษาธรรมเนียม แม้จะทำพลาดบ้าง หรือภิกษุผู้
อาพาธ ได้รับความยกเว้น.

ธรรมเทศนาปฏิสังขตต์ หมวดที่ ๓

มี ๑๖ สิกขาบท ๑๑ สิกขาบทต้น ว่าด้วยอาการของบุคคล ดังนี้ :-

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คน
ไม่เป็นไซ้ มีร่มในมือ.

๒. ฯ ล ฯ มีไม้พลองในมือ.

๓. ฯ ล ฯ มีศีลตรา.

๔. ฯ ล ฯ มีอาวุธ

๕. ฯ ล ฯ สวมเขียงเท้า.

๖. ฯ ล ฯ สวมรองเท้า.

๗. ฯ ล ฯ ไปในยาน.

๘. ฯ ล ฯ อยู่บนที่นอน.

๙. ฯ ล ฯ นั่งรัดเข่า.

๑๐. ฯ ล ฯ พันศิรชะ.

๑๑. ฯ ล ฯ คลุมศิรชะ.

อีก ๕ ข้อหลัง คือตั้งแต่ข้อ ๑๒ ถึง ๑๖ เกี่ยวแก่อิริยาบถ ซึ่งจะ
ต้องสำรวจให้ถูกต้อง และถือว่าให้แสดงธรรมแก่ผู้ที่อยู่ในอิริยาบถ
ที่ต่ำกว่าเสมอ.

อธิบาย

ไม้พลองนั้นยาวขนาด ๔ ศอก. ศัสตรากับอาวุธคู่กัน ต่างกัน
อย่างนี้ : ศัสตราได้แก่เครื่องประหารมีคม. อาวุธได้แก่เครื่องยิง.

เขียงเท้ากับรองเท้า ต่างกันอย่างนี้ : เขียงเท้ามีชน รองเท้า
ไม่มีชน แต่บางที่รองเท้าชนิดที่ห้ามไม่ให้ภิกษุใช้ ก็พลอยถูกเรียก
ว่าเขียงเท้าด้วย.

เรื่องนี้ สุดแต่ความนิยมของประเทศ ข้อสำคัญให้มีนิยามว่า
เป็นอาการแสดงความเคารพเท่านั้น.

ยานั้น หมายถึงชนิดที่ใช้หาหรือใช้ลากอย่างไรคนเดียว
ถ้าเป็นชนิดใหญ่ นั่งไปด้วยกัน แสดงได้อยู่.

ผ้าโพกนั้น เขาใช้กันในบางประเทศ มติอรรถกถาว่า ผ้าโพก
ไม่พันจนมีคปลายผมจุก จนน่าเกลียด ใช้ได้ บัดนี้พึงเทียบผ้าโพก
กับหมวก เขาสวมหมวกแสดงอาการไม่เคารพ ใช้ไม่ได้ ถ้าสวม
ตามธรรมเนียมเช่นพวกทหาร เห็นว่าใช้ได้.

อนึ่ง การห้ามแสดงธรรมแก่คนมีอาการไม่เคารพนั้น ก็ด้วย
ความนับถือเชิดชูธรรม.

ในหมวดนี้ มีปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ไม่เอื้อเฟื้อ และขืนล่วง.

ปกิณกะ หมวดที่ ๔

มี ๓ สิกขาบท เกี่ยวแก่การถ่ายอุจจาระปัสสาวะหรือบ้วนขะพะ
ในอาการและสถานที่อันไม่สมควร และปรับอาบัติทุกกฏ เพราะไม่
เอื้อเฟื้อ และมีข้อยกเว้น.

กัณฑ์ที่ ๕

อธิกธมฺมเถ

ศัพท์นี้ เป็นชื่อแห่งสิกขาบทหรือแห่งธรรม แปลว่าสำหรับ
ระงับอธิกธมฺม มี ๗ ประการ.

เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ เรียกอธิกธมฺม มี ๔ ประเภท
คือ :-

๑. วิวาทาธิกธมฺม คือวิวาท ได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรม-
วินัย นี้จะต้องได้รับชี้ขาดว่าถูกว่าผิด.

๒. อนุวาทาธิกธมฺม ความโจทหากันด้วยอาบัติ นี้จะต้องได้รับ
วินิจฉัยว่าจริงหรือไม่จริง.

๓. อาปัตตาธิกธมฺม กิริยาที่ต้องอาบัติหรือถูกปรับอาบัติ นี้จะ
ต้องทำคืน คือทำให้พ้นโทษ.

๔. กิจจาธิกธมฺม กิจธุระที่สงฆ์จะพึงทำ เช่นให้อุปสมบท นี้จะ
ต้องทำให้สำเร็จ.

ข้อสำหรับระงับอธิกธมฺม

มี ๗ ประการ เรียกว่า อธิกธมฺมเถ.

๑. สัมมุขาวินัย แปลว่าระเบียบอันจะพึงทำในที่พร้อมหน้า ๔
อย่าง คือ :-

ก. พร้อมหน้าสงฆ์ คือภิกษุเข้าประชุมครอบงวดกำหนด

เป็นสงฆ์.

ข. พร้อมหน้าบุคคล คือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ อยู่
พร้อมหน้ากัน.

ค. พร้อมหน้าวัตถุ ได้แก่ยกเรื่องที่เกิดขึ้นขึ้นวินิจฉัย.

ฅ. พร้อมหน้าธรรมวินัย ได้แก่วินัยยถูกธรรม ถูกวินัย.

๒. สติวินัย แปลว่าระเบียบยกเอาสติขึ้นเป็นหลัก ได้แก่กิริยา
ที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่พระอรหันต์ว่าเป็นผู้มีสติเต็มที่ เพื่อ
ระงับอนุวาทาธิกรณ์ ที่มีผู้ใจท้านด้วยศีลวิบัติ.

๓. อมูพหวินัย แปลว่าระเบียบที่ให้แกภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว
ได้แก่กิริยาที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแกภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว เพื่อ
ระงับอนุวาทาธิกรณ์ ที่มีผู้ใจทเธอด้วยความละเมิดที่เธอทำในเวลา
เป็นบ้า.

๔. ปฎิญาตกรณะ แปลว่าทำตามรับ ได้แก่ปรับอาบัติ
ตามปฎิญาของจำเลยผู้รับเป็นสัตย์ การแสดงอาบัติ ก็จัดว่าทำ
ปฎิญาในข้อนี้ด้วย.

๕. เภยยสิกขา แปลว่าตัดสินตามคำของคนมากเป็นประมาณ
วิธีนี้สำหรับใช้ในเมื่อความเห็นของคนมากแตกต่างกัน.

๖. ตัสสปาปิยสิกขา แปลว่ากิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด มี ๒ นัย :-

ก. เพิ่มโทษ.

ข. ตัดสินลงโทษ แม้ไม่รับเป็นสัตว์ แต่พิจารณาสมจริงตั้ง

กล่าวในอนนิตสิกขาบทนั้น.

๓. คิณวัตถการกวินัย แปลว่าระเบียบดังกลบไว้ด้วยหญ้า ได้
แกกิริยาประนีประนอมกันทั้ง ๒ ฝ่าย

วิธีระงับ

๑. สัมมุขาวินัย เป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ได้ทุกอย่าง.
๒. สติวินัย.
๓. อมูพหวินัย.
๔. ตัสสปาปิยสิกา ๓ นี้ เป็นเครื่องระงับเฉพาะอนุวาทาธิกรณ์.
๕. ปฎิญาตกรณะ.
๖. คิณวัตถการกวินัย ทั้ง ๒ นี้ ท่านกล่าวว่า เป็นเครื่องระงับ
เฉพาะอาปัตตาทิกรณ์ และใช้เป็นเครื่องระงับอนุวาทาธิกรณ์ด้วย
ก็ได้.
๗. เขภุยยสิกา ใช้เป็นเครื่องระงับเฉพาะวิวาทาธิกรณ์.

กัณฑ์ที ๑๐

มาตรา

กิริยากำหนดประมาณ เรียกว่ามาตรา แจกออกเป็นประเภท
โดยเฉพาะต้องการในที่นี้ เป็น ๕ คือ :-

๑. มาตราเวลา กำหนดเอาการหมุนรอบตัวเองของโลกครั้ง ๑
เป็นวัน ๑ นับตั้งต้นแต่เห็นแสงอาทิตย์เรือง ๆ ซึ่งเรียกว่า อรุณ
มีทั้งวิธีกระจายออกและวิธีผนวกเข้า จะกล่าวเฉพาะวิธีหลักกำหนดตาม
โคจรแห่งพระจันทร์ ดังนี้ :-

๑๕ วันบ้าง ๑๔ วันบ้าง เป็น ๑ ปักษ์.

๒ ปักษ์ " ๑ เดือน.

๔ เดือน " ๑ ฤดูแล้ง.

๓ ฤดูแล้ง " ๑ ปี.

เดือนนั้น ตั้งชื่อตามดาวฤกษ์ ทีพระจันทร์โคจรถึงในวัน
เพ็ญเวลาเที่ยงคืน ดังนี้ :-

มาคสิระ มาส เดือน ๑ [อ้าย]

ปุตสสะ " " ๒ [ยี่]

มาฆะ " " ๓

ผัคคุณะ " " ๔

จิตตะ " " ๕

เวสัชชะ	มาส	เดือน ๖
เชษฐชะ	"	" ๗
อาสาฬหะ	"	" ๘
สวานชะ	"	" ๙
ภัททปะชะ	"	" ๑๐
อัสสยุชะ	" หรือปฐมกัตติมาส	" ๑๑
กัตติกะ	"	" ๑๒

ฤๅ ๓ มีชื่ออย่างนี้

๑. เหมันตฤๅ ๆ หนาว ตั้งต้นแต่เดือนมาถสิระ [แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ของเรา].
๒. กิมหฤๅ ๆ ร้อน ตั้งต้นแต่เดือนจิตตะ [แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ของเรา].
๓. วัสสถานฤๅ ๆ ฝน ตั้งต้นแต่เดือนสวานชะ [แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของเรา].

มาตราวัด

๓ เมล็ดข้าว	เป็น ๑ นิ้ว.
๑๒ นิ้ว	" ๑ คืบ.
๒ คืบ	" ๑ ศอก.
๔ ศอก	" ๑ วา.
๒๕ วา	" ๑ อูศภ.

๘๐ อุตก เป็น ๑ คาวุต.

๔ คาวุต " ๑ โยชน์.

อีกอย่างหนึ่ง

๔ ศอก เป็น ๑ ธนู.

๕๐๐ ธนู " ๑ โกสะ.

๔ โกสะ " ๑ คาวุต.

๔ คาวุต " ๑ โยชน์.

มาตราดวง

๔ มุฏฐิ คือกำมือ เป็น ๑ กุทวะ คือพายมือ.

๒ กุทวะ " ๑ ปัตตะ คือกอบ.

๒ ปัตตะ " ๑ นาฬิ คือทะนาน.

๔ นาฬิ " ๑ อาพหก.

มาตราชั่ง

มาตราสำหรับใช้ชั่งของอื่นนอกจากทองเงิน มีรูปดังนี้ :-

๔ เมล็ดข้าวเปลือก เป็น ๑ กุณฺฐา [กล่อม].

๒ กุณฺฐา " ๑ มาสก [กล้า].

๕ มาสก " ๒ อักกะ.

๘ อักกะ " ๑ ธรณะ.

๑๐ ธรณะ " ๑ ปะละ.

๑๐๐ ปะละ " ๑ ตุลา.

๒๐ ตุลาคม เป็น ๑ ภาระ.

มาตราสำหรับใช้ชั่งทองเงินอันมิใช่รูปียะ มีรูปดังนี้ :-

๔ เมล็ดข้าวเปลือก เป็น ๑ กุณษา.

๒ กุณษา " ๑ มาสก.

๕ มาสก " ๒ อักขะ.

๘ อักขะ " ๑ ธรณะ.

๕ ธรณะ " ๑ สุว์ณะ.

๕ สุว์ณะ " ๑ นิกขะ.

มาตรารูปียะ

นี้สำหรับกำหนดทีราคาสินค้า มีรูปดังนี้ :-

๕ มาสก เป็น ๑ บาท.

๔ บาท " ๑ กหาปณะ.

มาตราพิเศษ

ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อกล่าวถึงมาตราวัด ถ้าวัดสั้นกำหนดให้ใช้สุกตประมาณ เช่นคืบสุกต นิ้วสุกต ฉะนั้น จึงได้มติอันกล่าวถึงขนาดคืบสุกต ดังนี้ คือ :-

๑. มติพระอรรถกถาจารย์ว่า คืบสุกตนั้น ๓ คืบแห่งคนปาน กลางในครั้งนั้น เป็นศอกคืบข้างไม้.

๒. พระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ว่า เอา ๑๒๕ คูณประมาณที่ไว้ในสิกขาบท เอา ๘๖

หาร เลขลัพท์เป็นวัฑฒกัประมาณ เศษกระจายออกไปแล้ว เอ๙๖
นั้นหาร เลขลัพท์เป็นเศษแห่งวัฑฒกัประมาณ แต่ในแบบนี้แบ่ง
กระเบียดหนึ่งเป็น ๔ อนุกระเบียด.

๓. พระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-
วิโรรสว่า พอเทียบกันเข้าได้กับไม้ศอกข้างไม้กับไม้เมตรเตอร์ ซึ่งผิด
กันไม่มากนัก.